

Stowarzyszenie Powiatów, Miast i Gmin
FORUM MAŁOPOLSKI ZACHODNIEJ



**POTENCJAŁ TURYSTYCZNY
MAŁOPOLSKI ZACHODNIEJ
2021**

Opracował: Radosław Folga



Spis treści

WSTĘP	4
I. POWIAT CHRZANOWSKI	6
I.1. CHRZANÓW (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA).....	8
I.2. TRZEBINIA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	17
I.3. LIBIĄŻ (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	21
I.4. ALWERNIA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA).....	23
I.5. BABICE (GMINA WIEJSKA)	29
II. POWIAT OŚWIĘCIMSKI	32
II.1. OŚWIĘCIM (GMINA MIEJSKA)	33
II.2. OŚWIĘCIM (GMINA WIEJSKA)	45
II.3. CHEŁMEK (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA).....	50
II.4. BRZESZCZE (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	56
II.5. ZATOR (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	60
II.6. KĘTY (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	64
II.7. OSIEK (GMINA WIEJSKA)	69
II.8. POLANKA WIELKA (GMINA WIEJSKA).....	73
II.9. PRZECISZÓW (GMINA WIEJSKA).....	75
III. POWIAT WADOWICKI.....	78
III.1. WADOWICE (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA).....	80
III.2. ANDRYCHÓW (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	88
III.3. KALWARIA ZEBRZYDOWSKA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)	96
III.4. MUCHARZ (GMINA WIEJSKA).....	99
III.5. TOMICE (GMINA WIEJSKA).....	104
III.6. BRZEŹNICA (GMINA WIEJSKA).....	109
III.7. STRYSZÓW (GMINA WIEJSKA)	118
III.8. LANCKORONA (GMINA WIEJSKA).....	121
III.9. WIEPRZ (GMINA WIEJSKA)	123
III.10. SPYTKOWICE (GMINA WIEJSKA)	124
WNIOSKI, REKOMENDACJE, KIERUNKI DZIAŁAŃ	127

WSTĘP

Opracowanie zostało przygotowane w październiku i listopadzie 2021 r. na zlecenie Stowarzyszenia Powiatów, Miast i Gmin *Forum Małopolski Zachodniej*. Prace obejmowały inwentaryzację obiektów, miejsc i walorów mających największy potencjał kulturowy i turystyczny na terenie trzech powiatów: chrzanowskiego, oświęcimskiego oraz wadowickiego.

Źródłem informacji były materiały przesłane bezpośrednio przez jednostki samorządu terytorialnego, do których wystosowano zapytanie o autodiagnozę tych miejsc, obiektów i walorów, które – zdaniem władz lokalnych – mają największy potencjał turystyczny i kulturowy. Ogółem zapytano 27 jednostek, odpowiedziało 90%. W przypadku jednostek, które nie przesłały informacji dane pozyskano z oficjalnych serwisów internetowych gmin i powiatów. Zdjęcia użyte w opracowaniu w większości pochodzą również z tego źródła.

Opracowanie składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza część dotyczy analizy obiektów, miejsc i walorów turystycznych wszystkich gmin powiatu chrzanowskiego, wadowickiego oraz oświęcimskiego wraz z częściową dokumentacją zdjęciową. Opisano różne obiekty, a kryterium ich doboru zależało głównie od własnej percepcji podmiotów zarządzających jednostkami samorządu lub osób odpowiedzialnych za promocję, turystykę czy kulturę w tychże jednostkach. Druga część zawiera podsumowanie analizy. Tutaj zawarto także wnioski z dyskusji, która została przeprowadzona na plenarnym posiedzeniu członków Stowarzyszenia Powiatów, Miast i Gmin *Forum Małopolski Zachodniej* w dniu 4 listopada 2021 r. w ośrodku Kocierz w miejscowości Targanice gm. Andrychów. W końcowym etapie przygotowania raportu poddany został on konsultacjom wewnętrznym.

Dokument stanowi podstawę do dalszych dyskusji i działań mających na celu integrację wysiłków służb promocyjnych gmin i powiatów, przedstawienie jednorodnych produktów turystycznych subregionu Małopolska Zachodnia oraz stworzenie spójnej oferty turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej.

Za atrakcję turystyczną uznano każde miejsce, obiekt czy – szerzej – walor, który generuje ruch turystyczny. Za turystę przyjęto (zgodnie z GUS) znaczenie osoby podróżującej do głównego miejsca docelowego znajdującego się poza jej zwykłym otoczeniem, na czas krótszy niż rok, w dowolnym głównym celu, w tym służbowym, wypoczynkowym lub innym celu osobistym. Z kolei za kulturę uznano dobro zbiorowe i zbiorowy dorobek, owoc twórczego i przetwórczego wysiłku niezliczonych pokoleń (za: S. Czarnkowski). Zarówno kulturę jako i walor turystyczny należy zatem traktować szeroko, jako wszystko to, co tworzy wartość poznawczą dla człowieka.

Niewątpliwe znaczenie turystyki w gospodarce krajowej rośnie systematycznie z roku na rok. Wydatki w gospodarce turystycznej są coraz większe. Zgodnie z opracowaniem pn. *Turystyka w województwie małopolskim w latach 2018 i 2019*, opracowanym przez Urząd Statystyczny w Krakowie, województwo małopolskie jest jednym z najatrakcyjniejszych i najchętniej odwiedzanych regionów turystycznych w Polsce. Zainteresowanie województwem ze strony turystów krajowych i zagranicznych wynika z unikatowego dziedzictwa kulturowego, wyjątkowych warunków krajobrazowych i przyrodniczych oraz z różnorodnej i konkurencyjnej oferty usługowej w obszarze turystyki. Niezmiennie od lat województwo małopolskie zajmuje 3. miejsce wśród pozostałych

województw pod względem liczby miejsc noclegowych, a 1. – pod względem liczby miejsc wyłącznie całorocznych oraz pod względem liczby miejsc w obiektach hotelowych.

Rok 2019 był kolejnym rokiem rosnącego znaczenia turystyki w województwie małopolskim. W stosunku do roku poprzedniego ogólna liczba miejsc noclegowych zwiększyła się o 3,8% (w obiektach hotelowych – o 4,7%, a w pozostałych – o 2,8%). Liczba turystów wzrosła o 7,5%. Turystów krajowych było więcej o 5,7%, a zagranicznych – o 12,0%. We wszystkich turystycznych obiektach noclegowych w ciągu roku udzielono o 6,7% więcej noclegów. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wzrósł o 1,3 p. proc. i ukształtował się na poziomie 43,0%, a wykorzystanie pokoi wynoszące 57,7% zwiększyło się o 1,6 p. proc.

W powiecie chrzanowskim liczba turystycznych obiektów noclegowych w 2019 roku wynosiła 7 (237 miejsc noclegowe), w powiecie wadowickim – 24 (2521 miejsc noclegowych), a w powiecie oświęcimskim – 20 (1721 miejsc noclegowych). Wartości te były wyższe w stosunku do roku poprzedniego. Ogółem liczba korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych wynosiła: w powiecie oświęcimskim 92,4 tys. (wzrost w stosunku do 2018 r.), w powiecie wadowickim 122,8 tys. (wzrost w stosunku do 2018 r.), a w powiecie chrzanowskim 6,1 tys. (nieznaczny spadek w stosunku do 2018 r.).

Centrum turystycznym województwa jest Kraków, natomiast poza Krakowem ruch turystyczny koncentruje się w zasadzie w 3 powiatach: tatrzańskim, nowosądeckim i nowotarskim. W samym województwie małopolskim w 2020 roku liczba odwiedzających osiągnęła blisko 15,5 mln osób, z czego prawie połowa to odwiedzający krajowi jednodniowi. Udział turystów zagranicznych stanowi około 8 % ogółu odwiedzających. Wśród najczęściej odwiedzanych miejsc w Małopolsce, swoje stałe pozycje zajmują cztery gminy, w tym: Oświęcim, Zator, Kalwaria Zebrzydowska i Wadowice. Biorąc pod uwagę dane z 2018 i 2019 roku liczba odwiedzających te miejsca kształtuje się następująco (celowo pominięto rok 2020 z uwagi na zaburzone dane z powodu pandemii):

1. Oświęcim, Miejsce Pamięci KL Auschwitz-Birkenau: 2018 – 2,15 mln, 2019 – 2,32 mln, (4. miejsce w rankingu destynacji turystycznych województwa w 2019 r.);
2. Zator, Energylandia: 2019 – 1,5 mln, 2021 – 1,8 mln, (8. miejsce w rankingu destynacji turystycznych województwa w 2019 r.);
3. Wadowice, Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II: rocznie ok. 250 tys., (17. miejsce w rankingu destynacji turystycznych województwa w 2019 r.);
4. Kalwaria Zebrzydowska, Klasztor oo. Bernardynów: 2018 – 1,8 mln, 2019 – 1,8 mln, (21. miejsce w rankingu destynacji turystycznych województwa w 2019 r.).

W województwie w końcu 2019 r. w rejestrze REGON w ramach sekcji „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi” zarejestrowanych było 15,8 tys. podmiotów gospodarczych (11,1% zarejestrowanych w kraju), w tym 5,9 tys. (14,4% krajowych) działających głównie w zakresie „Zakwaterowania” (o 7,8% więcej niż w 2018 r.), a – 9,9 tys. (9,8% krajowych) prowadzących „Działalność usługową związaną z wyżywieniem” (wzrost o 4,2%).

Powyższe dane jednoznacznie wskazują na wysokie i rosnące znaczenie turystyki w gospodarce, zarówno krajowej jak i regionalnej. Do Małopolski Zachodniej przyjeżdża duża liczba odwiedzających, co jest niewątpliwie szansą tego subregionu.

I. POWIAT CHRZANOWSKI

Powiat chrzanowski leży w północno-zachodniej części województwa małopolskiego. Dużym plusem jest fakt, że stolica powiatu – Chrzanów znajduje się pomiędzy Krakowem a Katowicami, a dodatkową atrakcją jest jego lokalizacja niespełna 40 km od wyznaczonego przez kartografów środka Europy.

W skład powiatu chrzanowskiego wchodzi 5 gmin: Alwernia, Chrzanów, Libiąż i Trzebinia oraz Babice. Dobrze zagospodarowane ośrodki wypoczynkowe z bazą rekreacyjno-sportową czekają na



turystów. Powiat chrzanowski to znakomite miejsce do uprawiania turystyki weekendowej. Można tu zobaczyć liczne budowle sakralne, zamki, rezydencje i dwory. Akweny Kozi Bród, Balaton i Zalew Chechło w Trzebini oraz Skowronek w Alwerni w ciepłe słoneczne dni gromadzą liczne grono mieszkańców powiatu, jak również turystów. Z atrakcji godnych polecenia warto wspomnieć o kąpielach słonecznych i aktywnym wypoczynku, np. na boiskach do piłki siatkowej oraz kortach tenisowych, czy placach zabaw. Ziemia Chrzanowska zachęca turystów do pieszych i rowerowych wycieczek oraz turystyki konnej. W pakiecie atrakcji turystycznych każdej z gmin powiatu znajdują się doskonale przygotowane trasy, które oprowadzają po jego najpiękniejszych zakątkach. Przygotowano ścieżki dydaktyczne, na których odkryć można geologiczne cuda przyrody. Powiat Chrzanowski to znakomite miejsce do uprawiania turystyki miejskiej. Wśród gwaru ulic warto odwiedzić ciekawe, zabytkowe miejsca, które zapewnią każdemu niezapomniane przeżycia.

Miłośnicy historii również znajdą coś dla siebie. W powiecie można spotkać liczne dowody dawnej świetności w postaci budowli sakralnych, zamków, dworów i rezydencji. Podczas wizyty w powiecie warto odwiedzić ruiny zamku w Lipowcu, a także znajdujący się u stóp wzgórza zamkowego Nadwiślański Park Etnograficzny. Godne uwagi dla zwiedzających są również: sanktuarium w Płokach, barokowy klasztor oo. Bernardynów w Alwerni oraz zabytkowe wiejskie kościółki rozrzucone po całym powiecie. W deszczowe dni można wstąpić do muzeów lub posłuchać koncertu w Dworze Zieleniewskich. Odpoczywając w powiecie można również zaplanować wycieczki do Oświęcimia, Krakowa oraz niedaleko położonych Wadowic.

Powiat chrzanowski to nie tylko budynki, inwestycje czy zabytki. To przede wszystkim ludzie. Ludzie i tradycje pieczołowicie pielęgnowane i przekazywane z pokolenia na pokolenie. Powiat chrzanowski jest jednym z ważniejszych ośrodków kultury ludowej w regionie. Grupy śpiewacze, gawędziarki, Koła Gospodyń Wiejskich są niewątpliwą atrakcją na regionalnych i ogólnopolskich imprezach folklorystycznych. W powiecie chrzanowskim ma miejsce wiele imprez o charakterze cyklicznym. Oprócz imprez organizowanych w ramach obchodów Dni Miast i Wsi, w Nadwiślańskim Parku

Etnograficznym w Wygieźlowie rocznie odbywa się Festiwal Muzyki Kameralnej i Organowej oraz konkurs potraw regionalnych. Co roku organizowana jest także Strzelanka Alwernijska – odpust w klasztorze o.o. Bernardynów w Alwerni zwany tak przez dawny zwyczaj strzelania z moździerzy.

Rozpościerające się w powiecie chrzanowskim lasy zachęcają mieszkańców do spacerów oraz rodzinnych pikników. Sprzyja to rozpowszechnianiu regionalnej potrawy – „Ziemniaków po cabańsku,” które coraz bardziej zyskują na popularności również poza powiatem i stają się jego tradycyjną wizytówką. Jesienią organizowany jest Festiwal Ziemniaków po cabańsku, a w okresie letnim Dożynki Powiatowe, podczas których prezentowane są obyczaje i kultura Ziemi Chrzanowskiej.



Źródło: https://www.powiat-chrzanowski.pl/files/sport-i-turystyka/powiat_mapa_a3.pdf

I.1. CHRZANÓW (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Gmina Chrzanów zajmuje powierzchnię 79,44 km². Tworzy ją miasto Chrzanów (38,32 km²) oraz sołectwa (41,12 km²) Balin, Luszowice, Pogorzyce, Płaza, Żrebce i Okradziejówka. Chrzanów graniczy z gminami: Jaworzmem, Trzebinia, Libiążem, Babicami i Alwernią. Pod względem położenia geograficznego gmina zlokalizowana jest w południowej części Polski, w województwie małopolskim, na pograniczu Wyżyny Śląskiej i Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, na małym grzbiecie jurajskim u wylotu Rowu Krzeszowickiego, nad lewym dopływem Wisły – rzeką Chechło. Barwna historia, zabytki, malownicze zakątki, atrakcyjne pod względem rekreacyjnym tereny leśne, przyrodnicze osobliwości i liczne wydarzenia kulturalne to zalety gminy Chrzanów, leżącej na pograniczu Małopolski i Śląska.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK MIEJSKI WRAZ Z KAMIENICZKAMI

Chrzanów zachował charakterystyczny średniowieczny układ topograficzny z kwadratowym rynkiem oraz rozchodzącymi się z jego naroży ulicami (oryginalnie 8, a obecnie 7). Wynika to z faktu, że miasto zostało założone na prawie magdeburskim. Na środku Rynku znajdował się ratusz, izba sądowa, więzienie oraz studnia. Plac ten był centrum życia społecznego i gospodarczego miasta, a kilka razy do roku odbywały się na nim jarmarki. Zabudowania wokół Rynku, wznoszone od czasów



średniowiecznych aż do XVIII w., były głównie drewniane. Wszystkie musiały być pokryte gontem, a niektóre posiadały podpiwniczenia lub nawet podcienia. W XIX i XX w. większość kamienic znajdowała się w rękach żydowskich. Znajdowały się tutaj głównie sklepy i warsztaty rzemieślnicze (ok. 120), ale także restauracje, umiejscowione na parterze budynków. Na piętrach były mieszkania. Rynek otacza dziś zespół kamienic, które zostały wzniesione w przeważającej większości jeszcze w XIX w., a w jego północno-zachodniej pierzei ustawiona została dzwonnica kościoła. Najciekawszą architektonicznie kamienicą jest budynek oznaczony numerem 13, który należał do zamożnego kupca i właściciela cegielni w Kościelcu – Jakuba Braunera. Jego inicjały można dostrzec w kartuszu nad drzwiami balkonowymi drugiego piętra. Kamienicę tę zaprojektował śląski architekt Józef Kutz. W kamienicy tej prowadził sklep jubilerski Chaskiel Reich, a Szymon Sternfeld sklep z wódkami i winem. W kamienicy pod nr 12 rodzina Weinerów prowadziła Biura Handlowe i Ubezpieczeniowe, a pod nr 14 Staszower palarnię kawy.

DOM MIESZCZAŃSKI PRZY UL. KRAKOWSKIEJ 35

Jest przykładem typowego małomiasteczkowego budownictwa XIX-wiecznego Chrzanowa. Od zawsze należał do rodziny cabańskiej. Jest to jeden z ostatnich zachowanych takich obiektów na terenie miasta.

DOM URBAŃCZYKA

Dom własny Franciszka Urbańczyka należy do najwcześniejszych przykładów willi małomiasteczkowej w Chrzanowie. Został wzniesiony przy Alei Henryka, w końcu XIX w. wg projektu jego właściciela, który był jednocześnie architektem powiatowym. Architekt umieścił na nim kilka historycznych detali,

które nawiązują do Rundbogenstil. Parterowy budynek z asymetryczną kompozycją i wysokimi dachami, został wykończony staranną snycerką. Całemu założeniu dodaje uroku ogrodowe otoczenie. Obecnie znajduje się tu Oddział Wystaw Czasowych „Dom Urbańczyka” Muzeum w Chrzanowie im. Ireny i Mieczysława Mazarakich.

LAMUS DWORSKI Z XVI W.



Budynek ten powstał prawdopodobnie w XVI w. i w założeniu był użytkowany jako lamus dworski. Służył zatem jednocześnie jako skarbiec, spichlerz, a także „wieża ostatniej obrony”. Zbudowany za czasów kiedy właścicielami miasta był rodzina Ligęzów h. Półkozic. W II poł. XVIII w. został przebudowany na oficynę dworską oraz mieszkanie administratorów dóbr. Do dnia dzisiejszego można zauważyć relikty dawnego wyglądu budynku – zarysy dużych, półkoliście zamkniętych okien.

Lamus został zaadaptowany przez ostatnich Loewenfeldów na swoją rezydencję. Po wojnie budynek przeznaczono na potrzeby Muzeum, które ma tu swoją siedzibę aż do dnia dzisiejszego. Znajduje się tu ekspozycja stała dot. dziejów regionu.

BUDYNEK TOWARZYSTWA ZALICZKOWEGO

Parterowy budynek o detalach historyzujących zwieńczony attyką, z kolumnowymi portykami po bokach – wzniesiony w 1895 r. przy Alei Henryka.

GIMNAZJUM PAŃSTWOWE IM. ST. STASZICA

Gimnazjum powstało w 1911 r., a obecnie swoją siedzibę ma tu I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica. Cały kompleks składa się z kilku budynków. Najstarszym jest piętrowy, ceglany gmach powstały jako pierwszy. Został zbudowany krótko po powstaniu gimnazjum, jako budynek półtraktowy z korytarzem od podwórza i salami lekcyjnymi od frontu. Fasadę zdobią ryzality z półkolistymi arkadami. Nowy, większy główny gmach projektu Mariana Weitzmanna, wzniesiony został w stylu klasycyzującego modernizmu.



BUDYNEK TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNEGO „SOKÓŁ”

Budynek wzniesiony z początkiem XX w. (1911 roku istniał) był charakterystyczną budowlą dla ówczesnych miast galicyjskich, w których zawiązywały się Towarzystwa Gimnastyczne „Sokół”. Celem Towarzystwa było podtrzymywanie i rozwijanie świadomości narodowej oraz podnoszenie sprawności fizycznej polskiej młodzieży. Obecnie gmina poszukuje dla obiektu nowej formy wykorzystania, być może w kierunku stworzenia miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego.

ALEJA HENRYKA

Została wytyczona w 1893 r. jako centralna i reprezentacyjna arteria miasta, nazwana imieniem zasłużonego właściciela Chrzanowa – Henryka Loewenfelda. Wzdłuż niej znajdują się budynki sądu,

Urzędu Miejskiego (dawnej starostwa), oraz inne zabytkowe np. kamienice nr 12-14, Dom Urbańczyka nr 16. W okresie międzywojennym była nazywana „Plantami”.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

PAŁAC STARZEŃSKICH W PŁAZIE



Na zespół pałacowo-parkowy w Płazie składa się kilka elementów zabudowy: zlokalizowany w północnej części założenia wielokrotnie przekształcany pałac, budynki gospodarcze (najstarsze powstały w poł. XIX w.), ogrodzenie z bramami i oczywiście malowniczy park. Prawdopodobnie dwór istniał w tym miejscu już w XVI wieku. W 1898 roku pałac zakupił hrabia Adam Starzeński i aż do 1945 roku stanowił on siedzibę rodową Starzeńskich. W latach 1900-901 pałac przebudowano

według projektu architekta, Zygmunta Hendla. Budowla nabrała cech neobarokowych, z parterowej zmieniła się w dwukondygnacyjną z mansardowym dachem, facjatami, kaskadowymi schodami w częściach bocznych, pośrodku zaś znajduje się czterokondygnacyjny ryzalit zwieńczony belwederem. W elewacji północnej znajdują się dwie wieżyczki. We wnętrzu jednej z nich zachowała się oryginalna stolarka oraz dawny hol, obecnie podzielony na trzy pomieszczenia, w którym zachowała się dawna posadzka ceramiczna, fragment barokowego drewnianego stropu oraz, u drzwi wejściowych, klamki w kształcie smoków. Park został założony najprawdopodobniej w XVIII wieku jako kompozycja barokowa, jego pozostałością jest widoczny wciąż podjazd oraz aleje dojazdowe: jesionowa i klonowa. W XIX wieku zmieniono kompozycję ogrodu, zasadzono nowe gatunki roślin. Warto przyjrzeć się zabytkowym bramom i murowi, który malowniczo okala ogród. W 1954 roku pałac został przystosowany do pełnienia funkcji Domu Pomocy Społecznej, którą pełni do dziś.

W kompleksie pałacowo-parkowym przy Pałacu im. hr. Adama Starzeńskiego znajduje się Stajnia Pałacowa. Stajnia oprócz pensjonatu dla koni prowadzi również hipoterapię. W zabytkowych pomieszczeniach spichlerza oraz stodole organizowane są wystawy artystyczne. Stajnia chętnie przyjmuje gości, którzy mogą wraz z końmi zatrzymać się podczas podróży.

MUZEUM WSI PŁAZA

Działa w Stajniach Pałacowych i gromadzi eksponaty darowane przez okolicznych mieszkańców. Prezentuje głównie sprzęt rolniczy używany dawniej, meble z lat 30. XX w. oraz przedmioty codziennego użytku.

POMNIKI

POMNIK „ZWYCIĘSTWA I WOLNOŚCI”

Ośmiometrowy orzeł w locie, umieszczony na granitowej bazie i cokole z dolomitu libiąskiego znajduje się na Placu Tysiąclecia. Pomnik projektu Mariana Konarskiego został wzniesiony w 1971 r. ku czci mieszkańców ziemi chrzanowskiej poległych w latach II wojny światowej. W cokół wmurowano urnę z ziemią ze wszystkich miejsc pamięci narodowej w ówczesnym powiecie (po remoncie Placu i pomnika, znajduje się ona w Muzeum). Płaskorzeźby na jego szerszych ścianach w stylu socrealizmu przedstawiają żołnierza, kobietę, partyzanta, rolnika i górnik

OBIEKTY SAKRALNE, CMENTARZE

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA

Pierwsza wzmianka o parafii chrzanowskiej pochodzi z 1326 r. Pierwotnie drewniana świątynia została w XIV/XV w. zastąpiona murowaną świątynią. Wokół kościoła, aż do końca XVIII w. znajdował się cmentarz. Trzykrotnie płonął: 1641 r., 1726 r. i 1748 r. Pierwotnie składała się z wielobocznie zamkniętego prezbiterium, małej zakrystii i dwuprzęsłowej nawy. Następnie wielokrotnie rozbudowana o: murowaną dzwonicę (ok. XVI w.), przedsionek „babiniec” po południowej stronie



(pocz. XVII w.), następnie przy północnej ścianie powstała kaplica grobowa pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (poł. XVII w.). Ostatnia przebudowa została zrealizowana w latach 1912-1914. Z pierwotnego kościoła pozostało prezbiterium (XV w.), zakrystia (XVIII w.) oraz kaplica św. Stanisława (XVII w.). W skarbcu kościelnym zgromadzono precjoza: XV-wieczną, gotycką monstrancję z gmerkami rodów chrzanowskich; renesansowy, spiżowy świecznik z 1534 r. z pracowni Hans'a Vischer'a z Norymbergii (identyczny ze świecznikami z kaplicy Zygmuntońskiej), srebrny kielich z 1647 r. z motywem „Arma Christi”; krucyfiks z macicy perłowej i kości słoniowej z Jerozolimy; czy ornat z XVIII w. pochodzący z Francji. Wewnątrz kościoła można podziwiać zachowanych pięć ołtarzy.

KOŚCIÓŁ MATKI BOSKIEJ OSTROBRAMSKIEJ I POMNIK OJCA KOLBE

Świątynię wzniesiono według projektu chrzanowskiego architekta Stanisława Oszackiego w stylu modernistycznym, z kamienia dolomitowego. II wojna światowa przeszkodziła jego poświęceniu. Konsekracji dokonał dopiero kardynał Stanisław Dziwisz w siedemdziesiąt lat od powołania parafii na Rospontowej (2009). Obok świątyni stoi pomnik Maksymiliana Marii Kolbego – jeden z pierwszych pomników (jeśli nie pierwszy) i chyba jedyny przedstawiający męczennika w pasiaku.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W KOŚCIELCU

Pierwotna świątynia w stylu gotyckim została wzniesiona prawdopodobnie w XV w. Ciekawymi obiektami są ołtarz główny z XIX w. oraz tablice epitafijne dawnych właścicieli Kościelca, wykonane z czarnego marmuru dębnickiego. Kościół został przebudowany w latach czterdziestych XIX w. Z dawnego wyposażenia posiada dzwon z 1484 r. z bogatą dekoracją plastyczną przedstawiającą św. Jana Chrzciciela, znak górniczy i ozdobną inskrypcję i jest starszy od dzwonu Zygmunta na Wawelu.

KOŚCIÓŁ PW. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO W PŁAZIE

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Płazie stanowi dobrze zachowany przykład zabytkowego wiejskiego kościoła murowanego z XVI w. Jego budowę rozpoczęto w I poł. XVI wieku, ukończono w 1576 r. Inicjatorem budowy kościoła był Antoni Pleban (1525-1546), ukończył ją Tomasz Żydek z Płazy. W kościele znajdują się trzy zabytkowe ołtarze. Ołtarz główny jest wczesnobarokowy z rokokowymi uzupełnieniami, wykonany w 1822 r. z miękkiego drzewa. W ołtarzu umieszczony jest obraz przedstawiający Ukrzyżowanego Pana Jezusa wykonany przez Bronisława Abramowicza w 1885 r. Z obu stron ołtarza umieszczone są drewniane rzeźby przedstawiające św. Apostołów Piotra i Pawła. Ołtarze boczne: Matki Bożej Pocieszenia oraz Serca Jezusowego pochodzą z XVIII w. Kościół posiada drewnianą barokowo-klasycystyczną ambonę. Na szczycie ambony umieszczona jest

figura św. Michała Archanioła trzymającego w ręku wagę. Na kościele znajduje się sygnaturka kształtu barokowego. Umieszczony jest w niej dzwon wykonany w 1850 r. a otrzymany od ks. Zbigniewa Jormana proboszcza z Myślachowic w 1982 roku. Przykościelny teren otoczony jest zabytkowym drzewostanem.

ZABYTKOWE PRZYDROŻNE KAPLICZKI

Nieodłączną i piękną częścią krajobrazu gminy Chrzanów są przydrożne kapliczki, krzyże i figury świętych, które często pochodzą jeszcze z XIX w. lub początku XX w. To przydrożne znaki wiary i historii dawnych mieszkańców tej ziemi. Niemi świadkowie minionych wydarzeń, szczególnie element naszego dziedzictwa. Pełny opis tych obiektów znalazł się w dwóch opracowaniach: Przydrożne kapliczki, krzyże i figury, aut. J. Adamczyka (2001) oraz Przydrożne kapliczki, krzyże i figury. Balin, Luszowice, Okradziejówka, Płaza, Pogorzyce, Żrebce, aut. J. Adamczyka, B. Graboń, Z. Mazura (2005). Obie publikacje wydane przez Muzeum im. M. i I. Mazarakich w Chrzanowie .

CMENTARZ PARAFIALNY, SZTUKA SEPULKRALNA



Cmentarz parafialny został założony „poza miastem” na początku XIX w. ok. 1808 r. i jest do dnia dzisiejszego czynny. Wcześniej wiernych chowano wokół kościoła pw. św. Mikołaja, jak i w samej świątyni. Najstarsza część chrzanowskiej nekropolii (po lewej stronie od wejścia) jest niezwykle bogata w piękne przykłady sztuki sepulkralnej XIX i XX w. Odnaleźć tu można dzieła takich autorów jak np. Edward Stehlik. Najstarszym zachowanym nagrobkiem jest pomnik z 1859 r. znajdujący się w kwaterze 4. Szczególną uwagę przykuwa klasycystyczna kaplica grobowa rodziny Loewenfeldów zaprojektowana przez Teodora Talowskiego, a ukończona w 1900 r. Wzniesiono ją na planie krzyża greckiego z kamienia Mikołajewskiego. Kolumny, na których wsparte jest belkowanie są utrzymane w porządku tokańskim. Kaplica jest przykryta wysoką kopułą, pokrytą miedzianą łuską. Niedaleko kaplicy Loewenfeldów znajduje się kwatery-cmentarz wojenny nr 444 żołnierzy z I wojny światowej (1914-1915), gdzie pochowano 71 żołnierzy armii austriackiej. Zachował się jedynie pomnik por. Franza Smutnego. Przy głównej alejce znajduje się również zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego, którzy zginęli w okolicach Chrzanowa w latach 1939-1945.

KAPLICA LOEWENFELDÓW

Najbardziej charakterystycznym obiektem chrzanowskiego cmentarza jest kaplica Loewenfeldów. została wybudowana w latach 1890-1900 w stylu neoklasycystycznym na planie krzyża greckiego, wg projektu krakowskiego architekta Teodora Talowskiego. Kaplica została wzniesiona z przeznaczeniem na mauzoleum rodowe ostatnich właścicieli Chrzanowa, rodziny Loewenfeldów. Fundatorem był zamieszkały w Londynie Henryk Loewenfeld, którego imię nosi główna aleja Chrzanowa.



CMENTARZ ŻYDOWSKI

Cmentarz żydowski, tzw. kierków powstał w II poł. XVIII w. „poza miastem”, przy dawnym odcinku ul. Świętokrzyskiej, a obecnie przy ul. Borowcowej. Na

przestrzeni lat sukcesywnie był rozszerzany. Jego najstarsza część niestety nie istnieje z powodu jej likwidacji przez Niemców podczas II wojny światowej. Na cmentarzu znajduje się ok. 3 200 nagrobków oraz dwa ohele: rabina Salomona Buchnera (+1828) oraz rabina Dawida Halberstama (+1924). Najstarszy zachowany do dnia dzisiejszego nagrobek, który znajduje się po prawej stronie niedaleko bramy, pochodzi z 1802 r. i należał do Lei córki Józefa Jozł. Ostatni pochówek miał miejsce w 1945 r. Na terenie cmentarza znajduje się również monument nad kwaterą zamordowanych w 1939 r. Żydów. W wielu miejscach można odnaleźć nowe macewy, które ustawione są nad symbolicznymi miejscami pochówku osób, które zginęły podczas II wojny światowej lub kopiami starych i zniszczonych. Zwiedzając kierków warto zwrócić uwagę na niesamowite bogactwo ornamentów: gołębie, lewiatany, jelenie, czaple, wiewiórki, korony tory, menory, a nawet jednorożce. Niektóre z macew zachowały jeszcze oryginalną polichromię, a teksty umieszczone na nich są w języku hebrajskim, jidysz, niemieckim i polskim.

CMENTARZ Z I WOJNY ŚWIATOWEJ NR 455

Cmentarz założony jest na planie czworoboku, przylegającego z jednej strony do muru ogrodzeniowego cmentarza żydowskiego. Główny element cmentarza stanowił usytuowany przy północnym ogrodzeniu pomnik w formie wielostopniowego postumentu, zwieńczonego stelą z krzyżem łańskim. W pobliżu południowo-wschodniego narożnika znajdował się wysoki, drewniany krzyż. Wzdłuż dłuższej osi cmentarza ciągnęły się rzędy ziemnych mogił oznaczonych drewnianymi krzyżami z tabliczkami imiennymi. Z dawnego wystroju cmentarza zachowały się fragmenty podstawy pomnika, ogrodzenia oraz zarysy mogił. Po wybuchu I wojny światowej na terenie Chrzanowa działały szpitale dla rannych i chorych żołnierzy. Za cmentarzem żydowskim założony nowy cmentarz, z przeznaczeniem dla zmarłych żołnierzy. Do maja 1915 r. pochowano na nim 171 zmarłych (wg. niektórych źródeł 175).

DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE

ZAKŁADY WAPIENNIK W PŁAZIE

Zakłady wapiennicze w Płazie utworzone zostały w 1890 r. pierwotnie pod nazwą „Wapienniki, Kamieniołomy i Fabryka Mielonego Wapna w Płazie”, później najczęściej określane były jako „Wapiennik”. Założycielami zakładów byli Józef Stanisław Retinger, prawnik krakowski i Gustaw Baruch, krakowski przedsiębiorca. Równocześnie w pobliskim kamieniołomie rozpoczęto wydobycie kamienia wapiennego niezbędnego do produkcji wapna na potrzeby budownictwa. Od połowy XX w. zakład wytwarzał także m.in. kruszywo budowlane i drogowe oraz wapień dla przemysłu spożywczego i chemicznego. W okresie ponad stuletniej historii zakłady kilkakrotnie były reorganizowane oraz zmieniały właścicieli i nazwy. Obecnie „Wapiennik” jest nieczynny.

PIEC KRĘGOWY HOFFMANA

Na terenie Zakładów Wapienniczych w Płazie znajduje się interesujący zabytek architektury przemysłowej – piec kręgowy typu „Hoffman”. Historia tego rodzaju pieców sięga roku 1858, gdy Fryderyk Hoffman zbudował piec pierścieniowy, którego udoskonalona przez lata konstrukcja, doprowadziła do powstania pieca kręgowego. Jego charakterystyczną cechą jest „wędrujący” cykl produkcji. Związany jest on



z przemieszczaniem się ognia w piecu. Szesnastokomorowy piec w płaziańskim wapienniku został wybudowany przez Józefa Reigera w 1892 roku. Został on wzniesiony z cegły i ciosowego kamienia. W 1949 roku wykonana została istniejąca do dziś drewniana więźba dachowa, wsparta na drewnianych słupach, otaczających rzędem budowlę pieca. Został on wpisany do rejestru zabytków wojewódzkiego konserwatora w 1987 roku.

KOPALNIA MATYLDA

Kopalnia Matylida była największą i najbardziej produktywną kopalnią rud w chrzanowskim okręgu górniczym przed uruchomieniem kopalni Trzebionka. Działała z przerwami w okresie od 1855 do 1972 roku. Kopalnia powstała w okresie hossy w przemyśle cynkowym, gdy w okręgu chrzanowskim zaczęto intensywnie poszukiwać surowców dla hut na Śląsku. Kopalnie z szybami Knappe i Clara o głębokości ok. 55 m, w całości odwadniano przy pomocy pomp parowych. Było to pierwsze na tym terenie wykorzystanie odwadniania mechanicznego poza górnictwem węglowym. Kopalnię nazwano Matylida i nazwa ta przetrwała wszelkie zawirowania dziejowe. Wielokrotnie zatopiana (1866 – w wyniku prób pogłębiania szybu Clara, 1918 – z przyczyn gospodarczo-politycznych, 1930 – ze względu na niską rentowność), wznowiła wydobywanie w latach 1957-1972. Ostateczną likwidację uzasadniono m.in. niemożnością wprowadzenia mechanizacji załadunku oraz brakiem perspektyw przyrostu zasobów. Po demontażu urządzeń układ odwadniający został przekształcony w ujęcie wody dla RPWiK w Chrzanowie w 1986 roku. Po działalności kopalni Matylida na zachowały się następujące zespoły obiektów: budynki zakładu przy ul. Śląskiej, pozostałości hałdy na południe od zakładu, wzdłuż ul. Kopanina, budynek wentylatora na szybie Powietrznym II przy ul. Oświęcimskiej 85, kanał Matylidy.

FABRYKA LOKOMOTYW „FABLOK” W CHRZANOWIE

Fabryka powstała 22 maja 1919 roku w Chrzanowie. Pierwsza nazwa firmy FABRYKA LOKOMOTYW W POLSCE S.A. Produkowano tam słynne wagony motorowe, znane powszechnie jako lux-torpedy, obsługujące linię kolejową Warszawa-Kraków-Zakopane. W latach 1921–1924 zbudowano wydziały montażowy i mechaniczny oraz kuźnię. 7 kwietnia 1924 roku przekazano PKP pierwszą wyprodukowaną lokomotywę (był to parowóz serii Tr21), a 5 listopada 1925 roku wykonano setną maszynę. W 1937 Fablok zdobył złoty medal w Paryżu na Międzynarodowej Wystawie Sztuki i Techniki za fenomenalnie piękny i nowoczesny parowóz Pm 36 osiągający 140 km/h - pierwszy polski parowóz z otuliną aerodynamiczną. Zdobywał też wyróżnienia w innych krajach. Tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej „Fablok” został uznany za zakład zbrojeniowy. Fabryka była nierozzerwalnie związana i utożsamiana z miastem, stając się poniekąd jego symbolem. Zaraz po zakończeniu okupacji niemieckiej, w lutym 1945 r., fabryka wyprodukowała pierwszy parowóz Ty 42 dla PKP w Krakowie. W latach 1945-1963 Fablok wyprodukował m.in. blisko 3600 parowozów, odbiorcami których, poza Polską, były również: Albania, Bułgaria, Jugosławia, Rumunia, Węgry, Chiny, Indie, Korea, Wietnam i ZSRR. W latach 70. nastąpiła też stopniowa zmiana profilu produkcji: obok lokomotyw spalinowych Fablok produkował coraz więcej innych urządzeń, np. maszyn budowlanych, wozów wiertniczych, koparek mechanicznych.

KOLONIA FABRYCZNA

W latach 1921-1924 wybudowano pierwsze osiedle zakładowe dla Fabryki Lokomotyw w Chrzanowie oparte o założenia „miasta – ogrodu”. Naprzeciw fabryki usytuowano domy dla urzędników i majstrów, których stała obecność w zakładzie była wymagana. Powstała kompozycja osiedla złożona z siedmiu domów (do dzisiaj zachowały się cztery), położonych wzdłuż ulicy w jednym rzędzie

i czterech w drugim rzędzie. Wszystkie wybudowano na planie prostokąta. Cztery w pierwszym rzędzie (licząc od strony miasta) miały wygląd dworców. Budynki posiadały bogato ukształtowane symetryczne rzuty. Bryłę wzbogacono ryzalitami, łamanymi szczytami oraz dachami naczółkowymi.

KOLONIA ROSPONTOWA

Wybudowane latach 1921–1924 kolejne, obok Kolonii Fabrycznej, osiedle zakładowe. Budynki wielorodzinne, zamieszkałe przez robotników, wybudowano w typie murowanych willi. Miały one wysokie facjaty i łamany dach kryty ceramiczną dachówką. Elewację zdobiła płaska artykulacja lizenowo-płycinowa. Balkony wsparto na dwóch kolumnach. Każdy z domów miał od ośmiu do dziesięciu mieszkań dwupokojowych oraz od dwóch do czterech mieszkań jednopokojowych.

KOLONIA STELLA

Usytuowane jest w południowej części miasta Chrzanowa Osiedle pracownicze „Stella” powstało w 1929 r. przy Zakładach Ceramicznych Stella S.A. Składało się początkowo z czterech modernistycznych budynków o zróżnicowanych formach i programach. W 1949 r. osiedle „Stella” zostało rozbudowane.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

STAWY GROBLE POŚRÓD LASÓW NA OSIEDLU KĄTY

Malowniczy zakątek na Osiedlu Kąty. Zespół stawów wędkarskich oraz osada leśna złożona z zabudowań w ich pobliżu, położone w kompleksie leśnym. Stawy porośnięte przybrzeżnymi trzcinami dają schronienie i pożywienie żyjącemu tu ptactwu wodnemu: perkozom, łabędziom niemym, rybitwom, kokoszkom wodnym, mewom i dzikim kaczkom. To miejsce chętnie odwiedzane nie tylko przez wędkarzy, ale także spacerowiczów i rowerzystów.

STAWY KASKADOWE W SOŁECTWIE POGORZYCE

Pogorzyce są pięknie i malowniczo położone. Znajdują się tu cenne przyrodniczo obszary z ciekawymi wąwozami lessowymi. W zachodnim stoku Góry Bukowicy, pokrytym lasem bukowym, można dostrzec liczne, chronione gatunki między innymi kwitnące bluszcze. Z Pogorzyc rozpościerają się niezwykle widoki na Lipowiec, Dolinę Wisły. Widać stąd panoramę Beskidów, a przy dobrej pogodzie dostrzec można i Tatry. Głęboko w lesie kryje się prawdziwa perła – pełne uroku stawy kaskadowe. Stawów kaskadowych jest aż pięć. Z tych wyższych woda spływa do niższych. Na brzegach stoją ławki i stoliki, dostępny jest palenisko, huśtawka i piaskownica. Miejsce zapewnia relaks na łonie natury, można tu złowić dużą rybę, przyjść na spacer, urządzić rodzinny piknik. Warto wybrać się na spacer na wzgórze Grodzisko Wielkie położone częściowo w sołectwie Pogorzyce, częściowo w gminie Babice. W dużej części porośnięte jest ciepłolubną buczyną storczykową. Na jego szczycie znajduje się charakterystyczny wał, ułożony z kamieni.

MUZEA

MUZEUM ŻYCIA CODZIENNEGO 1945-1980

Muzeum prezentuje wnętrza domu robotniczego z jego najdrobniejszymi szczegółami: począwszy od pudełka po zapałkach, a skończywszy na rowerze czy pralce. Można tu poczuć klimat epoki, posłuchać dźwięku winylowych płyt i lampowego radia, poczytać gazety, pobawić się zabawkami czy wyświetlić

bajki z rzutników. Dwa pomieszczenia prezentują historię osiedla oraz zakładu wapienniczego w Płazie.

MUZEUM SAKRALNE

Muzeum prezentuje bogatą kolekcję obrazów religijnych pochodzących z Płazy i okolic, które stanowiły wyposażenie domów na przestrzeni XIX i XX w. Obrazy są wykonane w różnych technikach i stylach (farby olejne, oleodruk, litografia, fotografia). Uzupełnieniem są różne artefakty religijne i dewocjonaalia. Osobne pomieszczenie zajmuje szopka ruchoma, która jest ciekawym przykładem łączenia wydarzeń biblijnych z życiem codziennym mieszkańców wsi.

PRYWATNA KOLEKCJA MOŹDZIERZY I WAG KUCHENNYCH

Niezwykłe zbiory w podziemiach domu prywatnego i w starej stodole. Najwięcej uwagi poświęcono moździerzom i wagom, ale prawie każdy znajdzie tutaj coś, co go zainteresuje. Napotkać można tam także akcenty regionalne – np. hełmy z okolicznych kopalń i straży pożarnych. Dodatkową atrakcją jest piękny ogród pełen krzewów i kwiatów urzekający zwłaszcza w porze kwitnienia rododendronów.

PRACOWNIA GARNCARSKA PRZY FUNDACJI CZUŁA STODOŁA

Fundacja Czuła Stodoła to niezwykle klimatyczne miejsce przy pracowni garncarskiej Doroty Kouby – Kouba Ceramics. Tu, na końcu bitej drogi, pośród łąk, pól i zagajników, w starej stodole Fundacja organizuje warsztaty, spotkania z rękodziełem, kulturą, muzyką, literaturą, historią, modą i różnymi kreatywnymi działaniami. Można też wypić dobrą kawę i spróbować pysznych, zdrowych roślinnych specjałów.

I.2. TRZEBINIA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Obszar miasta i gminy Trzebinia położony jest na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej, w zachodniej części województwa małopolskiego, w powiecie chrzanowskim. Geograficznie obszar miasta i gminy jest wyżyną wzniesioną od 270 do 470 m. n.p.m. Miasto i gmina zajmują powierzchnię 105,28 km², a jej teren zamieszkuje 34.000 mieszkańców, z czego blisko 60% mieszka w mieście. Przez teren gminy przebiega granica ważnych regionów: śląskiego i krakowskiego. Dobrą komunikację zapewnia rozbudowany układ dróg, w tym autostrada A4, oraz korzystne połączenia kolejowe, które czynią miasto ważnym węzłem komunikacyjnym.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

DWÓR ZIELENIEWSKICH

Początki historii dworu sięgają XIII wieku, jednak pierwszy murowany budynek został wzniesiony najprawdopodobniej dopiero w czasach, kiedy właścicielem Trzebini był Dzierśław Karwacjan (II połowa XIV w.). Wcześniejsze zabudowania dworskie zbudowane były z drewna. Ostatnimi właścicielami byli pochodzący z Borysławia Paulina i Marian Zieleniewscy, których nazwisko do dnia dzisiejszego pozostało w nazwie Dworu.



Obecnie Trzebińskie Centrum Kultury organizuje w nim liczne koncerty, wystawy i spotkania z ciekawymi ludźmi.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY W MŁOSZOWEJ



Kajetan Florkiewicz, adwokat z Kęt, zakupił dobra młoszowskie w 1798 r. Jego syn – Juliusz Ozdoba Florkiewicz postanowił przebudować klasycystyczny dwór w Młoszowej i nadać mu bardziej „starożytny” charakter. Prace trwały kilkanaście lat i realizowane były pod kątem uwiarygodnienia spreparowanej historii i tradycji rycerskiej w pochodzącej z mieszczaństwa rodzinie Florkiewiczów. Do zaprojektowanych na początku XIX w. budynków w początku lat 50-tych dodano stylizowaną bramę wjazdową i duży staw od frontu, a cały teren wraz

z parkiem otoczono murem z łamanego kamienia. Pod koniec lat 50-tych XIX w. rozpoczęto przebudowę samego budynku dworu. 11 stycznia 1862 r. poświęcono „odbudowany” zamek i udostępniono go zwiedzającym. Obecnie zespół pałacowo-parkowy ma postać neogotyckiego obiektu, składającego się z części pałacowej oraz przyległej do niej kaplicy, położonego na terenie założonego w 1824 r. 17-hektarowego parku ze starym drzewostanem. Otacza go mur z basztą i Bastionem Belwederskim. W 2018 r. Zespół Pałacowo-Parkowy w Młoszowej stał się własnością Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Uczelnia planuje przenieść tu część swoich zbiorów i pracowni badawczych.

OBIEKTY SAKRALNE

BAZYLIKA MNIEJSZA-SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ FATIMSKIEJ W TRZEBINI

Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Trzebini słynie z cudownej Figury Matki Bożej Fatimskiej, sprowadzonej z Fatimy w 1962 roku. W 1901 r. księża Salwatorianie założyli w Trzebini nową wspólnotę – pierwszą placówkę Salwatorianów na ziemiach polskich. Początkowo wynajmowali budynek, a dopiero w 1903 r. zakupili 3 ha ziemi za stacją kolejową z przeznaczeniem na budowę zabudowań klasztornych i kościoła. W 1910 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę świątyni,



zaprojektowanej w stylu neogotyckim. Budowę przerwał wybuch I wojny światowej. Prace nad kościołem podjęto dopiero w 1954 r., a zakończono w 1961 r. W 1967 r. figurę Matki Bożej przeniesiono do specjalnie przygotowanej kaplicy, a w 1997 r. uroczystie ukoronowano koronami papieskimi, podnosząc też kościół do rangi Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej (pierwsze nocne czuwanie fatimskie odbyło się 47 lat wcześniej, 13 maja 1950 r.). Szczególną uwagę w kościele zwracają barwne witraże oraz 35 głosowe organy. Kościół i klasztor są otoczone rozległym parkiem, w którym w kamiennej grocie znajduje się figura Matki Bożej. W parku rozmieszczone są również stacje Drogi Krzyżowej z figurami wykonanymi przez rzeźbiarza J.J. Noworolów z Krakowa. 31.01.2013 r. świątynię podniesiono do godności Bazyliki Mniejszej.

SANKTUARIUM MARYJNE W PŁOKACH



Pierwszy murowany kościół na płockim wzgórzu Zagajnik powstał w początkach XIV stulecia (parafię erygowano w 1314 r. i pierwszy kościół mógł powstać w tym okresie, natomiast jej istnienie w Płockach potwierdza spis świętopietrza z 1326 r.). Po pożarze w 1793 r. odbudowano go w stylu klasycystycznym jako znacznie skromniejszą świątynię, którą ze względu na zły stan techniczny rozebrano w 1949 r. Budowę obecnego kościoła zakończono w 1954 r. Największym skarbem świątyni jest cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem,

pochodzący z II połowy XV wieku (autor nieznan). Jest to najstarszy zabytek malarski w Trzebini. Namalowano go na desce w technice temperowej na sposób wzorowany na bizantyjskim typie ikonograficznym Hodigitrii, z wytłoczonym w kredowym pozłacanym tle motywem wici akantu. Sława obrazu płockiego spowodowała, że został on w 1982 r. ukoronowany koronami papieskimi.

MUZEA

MUZEUM REGIONALNE W TRZEBINI

Muzeum otwarte w 2010 r. usytuowane jest na terenie dawnego szybu kopalni „Zbyszek”. Prowadzi je Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Trzebińskiej „COR”. Ekspozycja zawiera liczne pamiątki i dokumenty, ukazujące historię trzebińskiego przemysłu i życia codziennego.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

KĄPIELISKO BALATON

Akwen położony w samym centrum Trzebini, w nieczynnym od lat 60. XX w., zatopionym kamieniołomie. W wyniku naturalnych procesów na części dawnego wyrobiska wyrósł las z dominacją brzozy, a do niewielkich mokradłań sprowadziły się płazy i rośliny



lubiące wilgoć. To urocze miejsce od lat pozostaje ulubionym miejscem wypoczynku mieszkańców Trzebini. Od 2018 r. ośrodek „Balaton” prezentuje się w nowej odsłonie: przy brzegu zbiornika zamontowano podwieszane baseny i pomosty z bezpiecznymi zejściami do wody, urządzono także szeroką plażę z drewnianymi leżakami. Na terenie obiektu funkcjonuje również park linowy, zjazd tyrolski oraz mała gastronomia. W zachodniej części wyrobiska nieczynnego kamieniołomu (po lewej stronie od wejścia na teren ośrodka) znajduje się naturalna, wapienna skałka wspinaczkowa o wysokości ok. 12 m. Skałka została udostępniona w 2018 r. Poprowadzono na niej ogółem 16 tras o stopniu trudności.

OŚRODEK REKREACYJNY NAD RZEKĄ KOZI BRÓD

To najdłuższa ok. 9,7 km rzeka na terenie Trzebini, będąca lewym dopływem Przemszy, na której znajduje się zbiornik retencyjny Osowiec dla Elektrowni „Siersza”. Zakład zagospodarował teren i stworzył znakomite miejsce do wypoczynku i rekreacji. Ten malowniczo położony obiekt bogaty w atrakcje, pozwala na miłe spędzenie czasu z dala od miejskiego zgiełku.. Strzeżone kąpielisko z możliwością wypożyczenia sprzętu rekreacyjnego zachęca do uprawiania sportów wodnych. Dodatkowo na terenie obiektu znajduje się kort tenisowy, boisko do siatkówki lub koszykówki, boisko do siatkowej piłki plażowej oraz plac zabaw dla dzieci. Jest też muszla koncertowa, parkiet do tańczenia, a także miejsce do grillowania oraz punkt gastronomiczny.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

ZALEW CHECHŁO



To największy w Trzebini zbiornik wodny – jego powierzchnia liczy ok. 54 ha. Znajduje się na skraju Puszczy Dulowskiej i z dwóch stron otaczają go lasy. Uregulowana przez zaporę północno-zachodnią część zalewu jest zagospodarowana i przygotowana na przyjęcie turystów, natomiast pozostałą część pozostawiono w stanie dzikim i jest to wspaniałe miejsce dla obserwacji ptaków, poszukiwania roślin lubiących wilgotne stanowiska oraz dla amatorów wędkarstwa. Cieszący się popularnością wśród mieszkańców Trzebini

i Chrzanowa Zalew Chechło po rozbudowie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej od 2019 r. stał się nowym miejscem spotkań – malownicze położenie, bliskość wody i natury oraz doskonałe zaplecze pozwalają na miłe spędzenie czasu z rodziną lub organizację niezapomnianej imprezy plenerowej. Po trzebińskiej stronie Chechła oprócz „ścieżki zdrowia” ze stanowiskami do ćwiczeń powstały dwa place zabaw (dla młodszych i starszych dzieci), wieże obserwacyjne dla ratowników i struktura widokowa GALENA, a do tego kąpielisko z drewnianymi pomostami i wygodnym wejściem

do wody. Poszerzono piaszczystą plażę i wytyczono boiska do gry w piłkę siatkową i badmintonu oraz miejsce do biwakowania. Powstało tu także kilka nowych budynków: dwa pawilony sanitarne z przebieralniami, prysznicami i toaletami, pawilon spotkań z zadaszoną werandą oraz hangar na łódzie. Z kolei na terenie od strony zapory urządzono ścieżki dla pieszych, platformy widokowe, miejsce do biwakowania, zadaszony parking rowerowy, duży parking dla samochodów (łącznie 102 miejsca postojowe) i kompaktowy pawilon sanitarny oraz uporządkowano teren wzdłuż drogi.

PUSZCZA DULOWSKA

Jest niekwestionowaną perłą na mapie przyrodniczej Trzebini i ulubionym miejscem rekreacji spacerowiczów, rowerzystów i biegaczy. Zajmuje obszar ponad 2000 ha i leży w granicach Jurajskiego Parku Krajobrazowego. Na atrakcyjność szaty roślinnej bardzo wpływa fakt, że część południowa Puszczy jest podmokła (porastają ją lasy olchowe i bór bagienny), natomiast część północna jest piaszczysta i sucha. Puszcza jest obszarem źródłowym rzeczki Chechło, która kilka kilometrów dalej wypełnia największy na terenie Trzebini (54 ha powierzchni) zalew Chechło. Kontakt z przyrodą ułatwia wygodna ścieżka przyrodniczo-leśna, prowadząca w kierunku północno-zachodnim (5,5 km długości). Przez teren Puszczy przechodzi też kilka szlaków turystycznych (zielony, niebieski i czerwony), łączących się z trasami wiodącymi w stronę zamku „Tenczyn” w Rudnie i dalej Krakowa.

REZERWAT PRZYRODY OSTRA GÓRA

Rezerwat przyrody Ostra Góra znajduje się na południe od drogi łączącej Myślachowice z Psarami. W 1959 roku w celu ochrony buczyny karpackiej, porastającej szczyt wzgórza, ustanowiono częściowy rezerwat przyrody, obejmujący obszar o powierzchni 7,59 hektarów, a najstarsze rosnące w nim drzewa liczą sobie nawet 200 lat.

SKAŁKA TRIASOWA W BOŁĘCINIE

W południowej części gminy, na terenie sołectwa Bołęcín, znajduje się specyficzny ostaniec z wapienia, bogaty w szczątki glonów i liliowców, o laminowanej, gąbczasto-porowatej strukturze. Ta osobliwość geologiczna to Skałka Triasowa, której wiek szacuje się na około 10 mln lat. Ostateczna erozja dawnego dna morskiego, z którego zachował się tylko bołeciński ostaniec, nastąpiła około miliona lat temu, kiedy całe terytorium Polski znalazło się pod pokrywą lodowca zlodowacenia krakowskiego. Jej podstawa ma ok. 10 x 30 m., a wysokość wynosi ok. 8 m. Stanowi doskonały punkt widokowy na pobliski Chrzanów i Trzebinę, a także Krzeszowice.

ŁĄKAWIEC W PSARACH

Jest to miejsce niezwykle z powodu jedyne w Małopolsce nagromadzenia kamiennych tam, niegdyś spowalniających wody spływające ze stromych wzgórz. Obecnie teren ten pełni funkcje rekreacyjne.

SZLAKI TURYSTYCZNE

Szlaki rowerowe: szlak czerwony wokół Trzebini 49,1 km, szlaki okolic Lgoty (szlak niebieski z Lgoty 3,8 km, szlak zielony z Lgoty 4,0 km), szlaki łącznikowe (szlak niebieski z Trzebini 11,1 km, szlak czarny z Trzebini 3,8 km, szlak czarny z Płok 4,7 km).

Szlaki piesze: szlaki łączące „Zielone Perły Trzebini” – prowadzą przez miejsca najatrakcyjniejsze widokowo lub przyrodniczo (trwają prace nad uaktualnieniem szlaków, dotyczą przebiegu tras oraz odnowienia oznakowania i tablic): szlak pomarańczowy z Młoszowej ok.15 km, niebieski szlak z Piły Kościeleckiej ok. 10 km, zielony szlak z Myślachowic ok. 15 km.

I.3. LIBIĄŻ (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)¹

Pierwsza wzmianka o Libiążu zawarta jest w dokumencie z 1238 roku. Wiesław z Kościelca biskup krakowski potwierdza w nim, że wieś o nazwie Lubens należy do własności klasztoru sióstr benedyktynek w Staniątkach. W trakcie swego rozwoju Libiąż przechodził kolejno w posiadanie różnych rodów. Początkowo przynależał do Ziemi Śląskich, natomiast ostatecznie znalazł się w obrębie Księstwa Krakowskiego. Ścisłe związki z Ziemią Krakowską uwidoczniły się m.in. w tradycjach, obrzędach, gwarze, a także w sferze kultury materialnej tutejszych mieszkańców. Do XIX wieku Libiąż był typową osadą rolniczą. Znaczącym wydarzeniem w dziejach miejscowości było powstanie parafii Libiąż Wielki i ufundowanie w 1731 roku przez właściciela Bobrka – hrabiego Jana Wielopolskiego drewnianego kościoła pod wezwaniem „Przemienienia Pańskiego”. W połowie XIX wieku wybudowano linię kolejowa Kraków-Wiedeń, która otworzyła przed Libiążem nowe możliwości rozwoju. Kolej ułatwiła poszukiwanie pracy oraz wpłynęła na dynamiczny rozwój przemysłu wydobywczego. Powstanie telegrafu zapewniło szybki kontakt ze światem. W latach 1860–1870 na libiąskich ziemiach prowadzone były na szeroką skalę prace geologiczne, które doprowadziły do odkrycia pokładów węgla między innymi w Libiążu i Żarkach. Pierwsze lata XX wieku były początkiem intensywnego rozwoju gospodarczego i kulturalnego ziemi libiąskiej. W roku 1905 ruszyła budowa kopalni, którą później nazwano „Janiną”. Budowa kopalni otworzyła szeroką perspektywę przed Libiążem, dając podwaliny rozwoju przyszłego miasta. Wokół kopalni zaczęły powstawać nowe osiedla mieszkaniowe i obiekty użyteczności publicznej (szkoła, poczta i telegraf). W roku 1969 Libiąż otrzymał prawa miejskie. Fakt ten był podkreśleniem jego dynamicznego rozwoju, związanego ze wzrostem populacji i rozbudową infrastruktury miejskiej.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PW. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W LIBIĄŻU

Wybudowany w 1911 roku według projektu Teodora Talowskiego – zwanego „Gaudim Północy” – prekursora neoromantyzmu w polskiej architekturze. W dniu 18 kwietnia 1904 roku miało miejsce poświęcenie i wmurowanie pamiątkowej puszkii w fundamenty kościoła. Kościół wybudowany został w 1912 r. wg projektu mistrza Teodora Talowskiego – zwanego „Gaudim Północy”, autora licznych budowli w Krakowie i innych galicyjskich miastach. W kościele godne uwagi są freski i ornamentyka z lat 30.



KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Kamienna kapliczka przydrożna w formie krzyża na cokole, ul. Oświęcimska w Libiążu, przy cmentarzu (znajduje się w rejestrze zabytków), kamienna kapliczka przydrożna z 1913 roku w formie obelisku z krzyżem, na zbiegu ulic Beskidzkiej i Krakowskiej w Libiążu (znajduje się w rejestrze zabytków),

¹ wykorzystano częściowo materiały przesłane z gminy, częściowo – Strategię Rozwoju Gminy Libiąż na lata 2014-2020, https://libiaz.pl/download/dokumenty%20strategiczne/Strategia%20Rozwoju%20Gminy%20Libiaz_2014_2020.pdf [dostęp: 25.11.2021]

kapliczka przydrożna u zbiegu ulic Krakowskiej i Oświęcimskiej w Libiążu (znajduje się w rejestrze zabytków) oraz cmentarzysko kultury łużyckiej w Żarkach (znajduje się w rejestrze zabytków). Ważnymi elementami wpisanymi na stałe w krajobraz Libiąża są liczne kapliczki i krzyże przydrożne podkreślające trwałość układu drogowego gminy.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

MIEJSKI OŚRODEK REKREACYJNO-SPORTOWY IM. SOLIDARNOŚCI '80 W LIBIĄŻU

To kompleks obejmujący basen 50 m, brodzik, stadion piłkarski, boisko rezerwowe, boiska do siatkówki plażowej, boisko asfaltowe, korty tenisowe). Inne obiekty rekreacyjno-sportowe to: hala sportowa przy ul. Górniczej, Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy w Żarkach przy ul. Klubowej, Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy w Gromcu przy ul. Traugutta, Ośrodek Rekreacyjny „Szyjki” przy ul. Stawowej i kompleks stawów w Żarkach. Gmina może także pochwalić się pięknymi, zielonymi zakątkami, wśród nich wymienić można: Park Młodości z pomnikiem Jana Pawła II, Park Janiny, skwer przy ul. Górniczej z rzeźbą Skarbnika, skwery przy ulicach: Skalników i Oświęcimskiej, Aleja Jana Pawła II, Błonia, Plac Słoneczny, zrewitalizowana przestrzeń publiczna przy ul. 1 Maja.

MUZEA

W ramach działalności Towarzystwa Przyjaciół Libiąża założone zostało Społeczne Muzeum Regionalne im. Olgi Cygankiewicz. Ekspozycja składa się z eksponatów dotyczących historii Libiąża i rodzimego folkloru, głównie związanego z tradycjami górniczymi.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

KOMPLEKS NA STAWACH SZYJKI



Stawy leśne w Szyjkach o nazwach od wschodu: Rzepka, Średni i Pusty Stawek, to malowniczo położone na skraju lasu, zbiorniki oddzielone groblami. Znajduje się tu ośrodek wypoczynkowy „Szyjki”. Rosnące wzdłuż brzegów stawów stare drzewa, odcinające się od ściany lasu, dają miły chłód i schronienie przed upałem. Atrakcyjnym elementem krajobrazowym jest także niewielka zadrzewiona wyspa w południowo-zachodniej

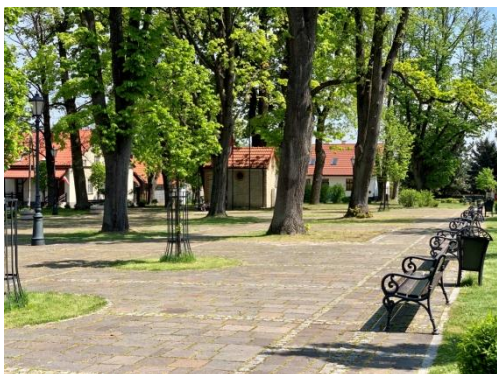
części stawu Rzepka. Na terenie kompleksu funkcjonuje Ośrodek Rekreacyjny "MEGALOPARK" Szyjki "Megalopark" Szyjki jest ośrodkiem rekreacyjnym znajdującym się w malowniczej, spokojnej okolicy, nieopodal lasu i stawów, którym owe miejsce zawdzięcza swój urok. W ośrodku znajdują się następujące atrakcje: 18-dołkowe pole do Mini Golfa, Megakulkolandia, Dmuchane zamki, boisko do siatkówki plażowej, Mega Piłkarzyki, namioty, drewniane altanki, gastronomia. W okresie letnim ośrodek organizuje również wydarzenia kulturalne, imprezy, koncerty.

I.4. ALWERNIA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Gmina Alwernia położona jest w Małopolsce, od Krakowa dzieli ją tylko 30 km, a od stolicy Śląska - Katowic 50 km. Przebiegają tędy ważne szlaki komunikacyjne: Autostrada A4 i droga nr 780 Kraków-Chełmek. Obszar gminy obejmują dwie jednostki geomorfologiczne: Grzbiet Tenczyński stanowiący część Jury Krakowsko-Częstochowskiej oraz Dolina Górnej Wisły, która należy do Kotliny Oświęcimskiej. Ze względu na wartości przyrodnicze, gmina znajduje się w strefie krajobrazu chronionego. Dwie trzecie jej obszaru obejmują Jurajskie Parki Krajobrazowe. Od południa otoczona jest Rudniańskim Parkiem Krajobrazowym z Doliną Górnej Wisły objętej ochroną Natura 2000 jako obszar specjalnej ochrony ptaków a od północy Tenczyńskim Parkiem Krajobrazowym z Puszcza Dulowską. Gminę tworzy miasto Alwernia i 10 sołectw: Brodła, Grojec, Kwaczała, Podłęże, Mirów, Nieporaz, Okleśna, Poręba Żegoty, Regulice, Źródła. Liczba ludności: ponad 12,5 tys. w tym miasto: 3,3 tys. W 1903 roku Alwernia otrzymała prawa miejskie, które następnie utraciła w okresie międzywojennym. Uzyskała je ponownie w 1993 roku, od tego też czasu jest siedzibą miasta i gminy.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK W ALWERNI



Duży, prostokątny rynek był niegdyś głównym placem targowym miasta i centrum życia mieszkańców. W latach 50. XX w. posadzono na nim drzewa i wytyczono ścieżki. Obecnie ma on charakter kameralnego parku miejskiego. Niegdyś cały rynek otaczały drewniane domy z podcieniami wspartymi na rzeźbionych słupach. Jeden z nielicznych zachowanych drewnianych domów znajduje się w pierzei zachodniej rynku pod nr. 34. Jest to dom podcieniowy pochodzący z 1791 r. (fot. Karolina Sęk)

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY W PORĘBIE ŻEGOTY

Zespół pałacowo-parkowy z ruinami pałacu Szembeków pochodzi z XVII i drugiej połowy XVIII w. pierwotnie był w posiadaniu Krzysztofa Korycińskiego, następnie Szwarcenbergów – Czernych a do II wojny światowej zamieszkiwany przez rodzinę Szembeków. Po spaleniu w styczniu 1945 r., nie został odbudowany i obecnie ma formę zabytkowej ruiny. W czasach jego świetności znajdowały się tam bogate zbiory biblioteczne, sztuki, pamiątki rodzinne Szembeków. Otaczający pałac ok. 4 hektarowy park dworski uznany został za zabytek przyrody. Znajdują się w nim mauzoleum Szembeków z 1921 r., folwark plebański, a także 2 folwarki dworskie. Stawy, różnorodne gatunki drzew, rozsiane wokół parku kapliczki i figury przy drogach to dopełnienie krajobrazu zespołu pałacowo-parkowego. (fot. Waldemar Ranuszkiewicz)



OBIEKTY SAKRALNE

KLASZTOR OO. BERNARDYNÓW W ALWERNI



To najbardziej znany zabytek Gminy Alwernia. Miejsce kultu obrazu Pana Jezusa Ecce Homo, który podarował w 1686 r. ks. Jan Franciszek Michlajski. Kościół barokowy, murowany, jednonawowy z transeptem i półkoliście zamkniętym prezbiterium z charakterystyczną wieżą stał się wizytówką miasta. Pomysłodawcą oraz fundatorem Klasztoru był Krzysztof Koryciński. Znajduje się w nim ołtarz główny oraz 6 bocznych, z obrazami z XVII i XVIII wieku. Warto zwrócić uwagę na rzeźby z XVII wieku oraz

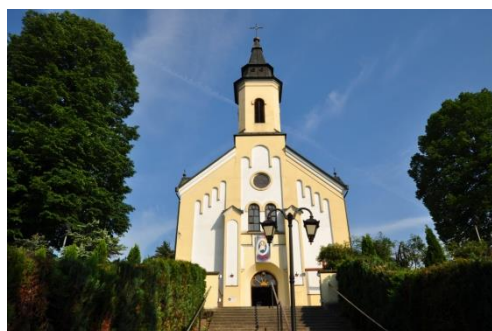
organy i ambonę z II połowy XVIII wieku. W 1941 r. po wysiedleniu bernardynów Niemcy urządzili w klasztorze więzienie i Feldgericht. Po wojnie bernardyni powrócili w mury klasztorne i od tego czasu opiekują się zabytkiem.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MARCINA W PORĘBIE ŻEGOTY

Kościół został wybudowany w 1762 roku jako fundacja Franciszka Szwarzenberg-Czernego i rozbudowany według projektu Zygmunta Hendla w 1898 roku. Jego wygląd oparty jest na planie kościoła wybudowanego niewiele wcześniej (1747-1750) w Inwałdzie. Do najcenniejszych elementów wyposażenia wnętrza należą dwa czarnomarmurowe ołtarze wykonane w latach około 1752-1756 według projektów Franciszka Placidiego, przeniesione z katedry wawelskiej, rokokowy ołtarz główny oraz neogotycka chrzcielnica. Kościół jest jednonawowy, z wieżą zwieńczoną baniastym hełmem. Wewnątrz warto zwrócić uwagę na marmurowe ołtarze pochodzące z Katedry Wawelskiej, a przeniesione tu na przełomie XIX -XX wieku.

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. WAWRZYŃCA W REGULICACH

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca Biskupa i Męczennika był wzmiankowany w wykazie świętopietrza w latach 1325-1327. Obecna murowana świątynia powstała w latach 1885-1887 według projektu architekta Aleksandra Gebauera na miejscu kościoła drewnianego z 1531 roku. Kościół stoi na stromym wzniesieniu. Prowadzą do niego monumentalne schody. Interesująco przedstawia się wnętrze z sufitem w kształcie rusztu atrybutu męczeństwa patrona kościoła św. Wawrzyńca.



Sz szczególnie oryginalna jest mensa ołtarzowa w kształcie kielicha wykonanego z barwnego szkła. W skarbcu przechowywana jest gotycka puszka na komunikanty, bardzo rzadkie naczynie liturgiczne. (fot. Waldemar Ranuszkiewicz)

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

PODŁĘŻE, WZGÓRZE CHEŁM

Miejsce, z którego rozpościera się widok na Wisłę i jej zakola.

REGULICE WZGÓRZE GRZMIĄCZKA

Widok na Regulice, znajduje się tu ufundowany przez mieszkańców wsi na zakończenie tysiąclecia Krzyż Milenijny, dzięki oświetleniu widoczny jest również nocą.

ŹRÓDEŁKO TRIASOWE W REGULICACH

Źródło triasowe w Regulicach wypływa z ukrytych głęboko pod ziemią triasowych skał wapiennych oraz dolomitów. Ma doskonały smak i stałą temperaturę! Niezależnie od pogody i pory roku wynosi 9,2 st. C. Dzięki nim możliwe było wybudowanie tartaku oraz dwóch młynów nad Regulką, które działały tu już w XVI wieku. Relikty po jednym z nich zachowały się do dziś.

SKAŁY GAUDYNOWSKIE W BRODŁACH



Grupa skał znajduje się na lewym brzegu górnego biegu potoku Brodła na Garbie Tenczyńskim. Zbudowane są z odpornego na wietrzenie wapienia skalistego, pochodzącego z czasów górnej jury, czyli liczą około 160 milionów lat. Mają postać ostańców, niejednokrotnie o pionowych ścianach. W północnej części skał znajduje się pozioma Gaudynowska Jaskinia, o długości około 44 metrów. Na skałkach zaobserwować można zbiorowiska gatunków roślin charakterystyczne dla muraw

naskalnych: zanokcicy murowej i skalnej czy rojownika pospolitego. Gaudynowskie Skały mają status pomnika przyrody nieożywione.

OSTOJA BOBRÓW W BRODŁACH

Ostoja bobrów zlokalizowany w Brodłach-Spaliska związana z Doliną Potoku Rudno.

ARKOZA KWACZALSKA

Wąwozy Dziwiesiółka i Grabowiec. Skała utworzona z gruboziarnistych arkozowych piaskowców (zawierających znaczną domieszkę skaleni), żwirów, zlepieńców, czerwonych łupków, mułowców i iłów oraz skrzemieniastych pni drzew szpilkowych. Arkoza kwaczalska jest osadem lądowym. W arkozie kwaczalskiej występują skrzemieniaste pnie drzew szpilkowych, których tkanki zostały zastąpione przez krzemionkę i w tej postaci dotrwały do czasów obecnych.

STARE DWORZYSKO

Punkt widokowy w Kwaczale; Platforma Widokowa Stare Dworzysko, znajduje się przy trasie Międzynarodowego Szlaku Greenway. Stąd rozchodzi się piękny widok na sąsiednią Trzebinę i Chrzanów, a także na klasztor w Alwerni, Zakłady Chemiczne, a przy dobrej pogodzie nawet na Tatry. W Kwaczale na „Starym Dworzysku” można podziwiać piękno otaczającego krajobrazu zarówno od strony północnej jak i południowej, można ujrzeć tam niemal całą Kotlinę Oświęcimską, a w bardziej przejrzyste dni bardzo wyraźnie ukazują się stamtąd masyw Babiej Góry.

WĄWÓZ LESSOWY W ALWERNI

Wąwóz lessowy ma około 400 m długości, za to jego głębokość sięga nawet 20 metrów. Jest on najgłębszą tego typu formą w Polsce. Sporo tu roślin - porostów, krzewów i drzew. Budowa geologiczna wąwozu jest zróżnicowana, składa się z melafirów, karbońsko-permskiego pyłu wulkanicznego. Wierzchnia część to miękkie lessy.

MUZEA

MAŁOPOLSKIE MUZEUM POŻARNICTWA W ALWERNI

Najstarsze w Polsce muzeum pożarnictwa z bogatym zbiorem eksponatów pochodzących z różnych regionów i okresów dziejowych. Wyjątkowo cennymi eksponatami są wozy konne z lat 1910-1913, oraz samochody pożarnicze: „mercedes” z 1926 roku, fiat typu 621 L z 1938 roku oraz zrekonstruowany dodge z 1942 roku.

EKOMUZEUM GARNCARSTWA IM. JANA GŁUSZKA W REGULICACH



Muzeum mieści się w dawnej kotłowni obok przedszkola w Regulicach. Na parterze został wyeksponowany m.in. czynny piec garncarski. W muzeum działa warsztat rzemiosła, utworzony w celu kultywowania wymierających tradycji garncarskich. W lipcu 2013 r. w Ekomuzeum Garncarstwa w Regulicach otwarto stałą wystawę eksponatów ludowych oraz dzieł lokalnych twórców.

GALERIA DRZEWIEJ W PORĘBIE ŻEGOTY

Familia Góreckich kontynuuje działalność po dziadku. Ich wizytówką są ptaki i zabawki z drewna. Jako twórcy ludowi biorą udział w wystawach i konkursach, zdobywając liczne nagrody. Swoje prace wystawiają na imprezach kulturalnych w całym kraju. Realizują również zamówienia na rzeźby, płaskorzeźby i obrazy.



WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

LOKALNA KOLEJ DREZYNOWA W REGULICACH



Lokalna Kolej Drezynowa w Regulicach to jedyna w Małopolsce idea łącząca pasję do kolejnictwa oraz turystyki, a jej podstawę stanowi linia kolejowa nr 103, oddana do użytkowania w 1899 roku. Jest to najpiękniejszy szlak kolejowy w Polsce, pełny bogactwa przyrodniczego i geologicznego. Jego niezwykłość możesz podziwiać z pokładu dziesięciu 4-osobowych drezyn rowerowych (napędzanych przy pomocy mięśni nóg) oraz jednej drezyny ręcznej. Udostępniony szlak nieczynnej

linii kolejowej nr 103 prowadzi przez gminę Alwernia. Atrakcja jest odpowiednia dla każdej grupy wiekowej.

APIINHALATORIUM W PORĘBIE ŻEGOTY

Apiterapia jest to gałąź medycyny naturalnej zajmująca się wykorzystaniem produktów pszczelich w profilaktyce i leczeniu problemów zdrowotnych.

ALPAPARK W ALWERNI

Alpark znajduje się w malowniczej, leśnej części Alwerni. Podczas spaceru, alpaki oprowadzą gości po swoim ogrodzonym królestwie o powierzchni 1,5 hektara. Ugoszczą na Alpacyjm Pagórku, zaprowadzą na Górę Jordana, do Jaskrowego Jaru, Brzozowego Dworu i wielu innych zaułków. Alpark to idealne miejsce dla zwierząt, ich miłośników i wszystkich spragnionych kontaktu z naturą.

ZALEW „SKOWRONEK” W ALWERNI



Zalew w południowej części Gminy Alwernia między Porębą Żegoty a Okleśną. To niewielkie, ale bardzo przyjazne kąpielisko. Bliskość lasu zapewnia miłą, spokojną atmosferę. Strzeżona plaża, kąpielisko oraz wypożyczalnia sprzętu wodnego zachęcają turystów do odwiedzania akwenu. Dla miłośników aktywnego spędzania wolnego czasu przygotowano kort tenisowy, boiska do gry w piłkę siatkową, koszykówkę. Na terenie

obiektu znajduje się kawiarnia oraz pole namiotowe. W pozostałej części funkcjonuje strefa dla wędkarzy. (fot. Beata Kucharczyk)

STADNINA MODRZEWIOWY JAR W REGULICACH

Ośrodek Turystyki Konnej Modrzewiowy. Do dyspozycji gości jest w pełni wyposażona dom serwujący pełne wyżywienie. Obiekt dysponuje placem zabaw. Okolica jest popularna wśród miłośników trekkingu i jazdy na rowerze.

LUSHILLS – POLISH GLAMPING

Nowoczesna jurta w Regulicach położona jest w miejscowości Regulice. Wszystkie opcje zakwaterowania mają taras, skąd roztacza się widok na ogród. Na miejscu znajduje się też kuchnia z pełnym wyposażeniem oraz prywatna łazienka z wanną spa.

PROM RZECZNY W PODŁĘŻU

Południową granicę miejscowości i jednocześnie całej gminy stanowi rzeka Wisła, na której codziennie kursuje prom Podłęże – Spytkowice. Przeprawa promowa w tym rejonie istniała już pod koniec XIV w. W pobliżu promu każdego roku w sierpniu odbywa się impreza zwana „Kalwaryjką” (na pamiątkę witania pielgrzymów wracających z odpustu w Kalwarii Zebrzydowskiej).

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAK MARYJNY

Idea „Szlaku Maryjnego – Międzynarodowej Trasy Pielgrzymkowej Mariaszell-Częstochowa” odpowiada idei dróg św. Jakuba, tj. szlaków przeznaczonych dla pątników indywidualnych bądź nielicznych grup, bez względu na wyznanie i narodowość, którzy pragną doświadczyć wewnętrznej przemiany duchowej.

Szlak Maryjny jest szlakiem pieszo-rowerowym, poprowadzonym po istniejących już szlakach oraz szlakiem drogowym i składa się z trasy głównej, a także dodatkowych pobocznych pętli obejmujących te sanktuaria maryjne, które nie zostały uwzględnione w projekcie głównej trasy. Główna trasa Szlaku Maryjnego na odcinku polskim, tj. od Częstochowy do Zakopanego wynosi 323 km przy czym w woj. śląskim 102,5 km., w woj. małopolskim 220,5 km natomiast trasy boczne 86 km. Trasa główna Szlaku

Maryjnego przebiega przez sanktuaria w Żarkach, Skarżycach, Podzamczu, Jaroszowcu, Płokach, Paczółtowicach, Czernej. Natomiast pętle boczne są poprowadzone do sanktuariów w Mstowie, Mrzygłodzie, Biskupicach oraz Trzebini. Trasa boczna przechodząca przez teren Powiatu Chrzanowskiego wynosi 44,2 km i przebiega będzie przez: Płoki-Trzebinę-zalew Chechło-Pogorzycze-Wygiełzów-Mętków-Podłęże. Na trasie Szlaku Maryjnego znajduje się: 19 sanktuariów w tym 17 maryjnych, 6 zabytkowych kościołów drewnianych oraz zespoły architektury drewnianej w Lanckoronie i Wygiełzowie.

SZLAK PAPIESKI

Szlak Miejsc Papieskich na Ziemi Chrzanowskiej obejmuje wszystkie miejsca pobytu Karola Wojtyły na terenie Powiatu Chrzanowskiego. Są to: Alwernia, Balin, Babice, Bołęcin, Chrzanów, Chrzanów-Kościelec, Chrzanów-Rozpąta, Grojec, Jankowice, Kwaczała, Lgota, Libiąż, Mętków, Młoszowa, Myślachowice, Okleśna, Płaza, Płoki, Poręba Żegoty, Psary, Rozkochów, Regulice, Trzebinia, Trzebinia-Siersza, Trzebinia-Wodna, Krystynów, Żarki, Zagórze. Jego początek znajduje się przy XVIII wiecznym, modrzewiowym kościele p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, przeniesionym w 1973 roku z Niegowici, w którym Karol Wojtyła pełnił funkcję wikariusza. Uroczyste otwarcie Szlaku nastąpiło 2 kwietnia 2006 roku w rocznicę śmierci Papieża Polaka. Założeniem pomysłodawców Szlaku tj. Fundacji Szlaki Papieskie z Krakowa oraz Starostwa Powiatowego w Chrzanowie jest oznakowanie wszystkich miejsc pobytu Karola Wojtyły w jednakowej konwencji, wzorując się na symbolice zastosowanej w miejscu otwarcia Szlaku Miejsc Papieskich na Ziemi Chrzanowskiej tj. w Mętkowie. W celu zachowania jednakowej konwencji wszystkich miejsc wchodzących w skład Szlaku Miejsc Papieskich na Ziemi Chrzanowskiej zaleca się, aby symbolika wyróżnionych miejsc ograniczała się do następujących elementów: kamień o nieregularnych kształtach, który ma nawiązywać do słów Chrystusa: „Ty jesteś Piotr czyli Skała i na tej Skale zbuduję swój kościół”, tablica umieszczona na kamieniu zawierająca cytat z Homilii Jana Pawła II, krzyż wzorowany na pastorałce Jana Pawła II nawiązujący do Jego Pontyfikatu.

SZLAKI ROWEROWE

Wiślana Trasa Rowerowa po wale przeciwpowodziowym wzdłuż Wisły oraz lokalne szlaki rowerowe - pomarańczowy, czarny i czerwony. Prowadzą tędy również trasy rowerowe międzynarodowe Kraków-Morawy-Wiedeń Greenways i Eurovelo R4.

Szlak rowerowy pomarańczowy rozpoczynający się w rynku w Alwerni przebiega przez najpiękniejsze zakątki gminy, kończy się pod zamkiem w Rudnie. Przez pewien odcinek prowadzi pięknym lasem po nasypie dawnej kolejki wąskotorowej, którą jeszcze w latach 50-tych wożono kamień z kamieniołomu Orlej na stację kolejową w Okleśnej. Długość 31 km.

Szlak rowerowy czarny: „Dwa zamczyska i Pierścień Regulic” łączący zamek w Lipowcu i zamek w Rudnie, przebiegający przez teren Alwerni przybliża miejsca atrakcyjne turystycznie i kulturowo takie jak: Skansen w Wygiełzowie, zamek w Lipowcu, las Simota, Klasztor i Muzeum Pożarnictwa w Alwerni, miejsca widokowe w Kwaczale i w Regulicach, Puszcza Dulowska, kopuły Alwernia Studios w Nieporazie oraz zamek Tenczyn w Rudnie. Długość 39 km.

Szlak rowerowy czerwony – trasa przebiega przez Alwernię obok Ośrodka „Skowronek” , Porębę Żegoty obok kościoła i zespołu pałacowo parkowego oraz Brodła przy Skałach Gaudynowskich. Stopień trudności lekki, długość 9,5 km.

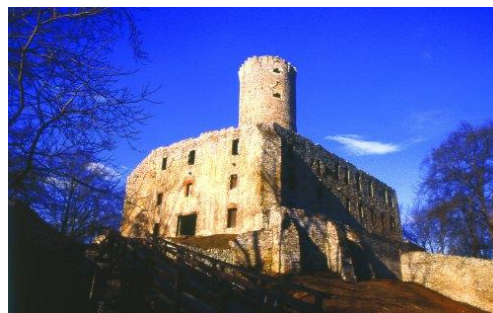
I.5. BABICE (GMINA WIEJSKA)

Malowniczo położony obszar w powiecie chrzanowskim województwa małopolskiego na granicy południowej części Grzbietu Tenczyńskiego i doliny Wisły. Zajmuje około 54 km² powierzchni. W skład gminy wchodzi 7 sołectw: Babice, Jankowice, Mętków, Olszyny, Rozkochów, Wygiełzów i Zagórze. Nazywana kulturalnym zagłębiem i zielonymi płucami powiatu chrzanowskiego. Jej walory przyrodniczo-krajobrazowe, liczne imprezy plenerowe, ciekawe zabytki, bogata infrastruktura sportowa i rekreacyjna, a także bliskość Krakowa i Katowic oraz ośrodków turystycznych takich jak Oświęcim, Zator i Wadowice sprawia, że jest ona doskonałym miejscem zarówno do zamieszkania, zainwestowania, jak i na weekendowy relaks. To tu miłośnicy aktywnego wypoczynku znajdą wiele możliwości spędzania wolnego czasu przemierzając doskonale przygotowaną sieć tras rowerowych oraz pieszych.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZAMEK LIPOWIEC

Ruiny zamku to główna i najbardziej rozpoznawalna atrakcja gminy Babice, której historia sięga średniowiecza. Z najstarszego okresu pochodzi fragment przedbramia, studnia wykuta w litej skale oraz okrągła kamienna wieża, która obecnie stanowi punkt widokowy. Oprócz funkcji obronnej zamek pełnił też rolę okresowej rezydencji biskupów krakowskich, a w XV wieku warownia stała się więzieniem między innymi dla



duchownych skazanych za naruszenie prawa kanonicznego. Oprócz duchownych w zamku więziono również propagatorów i zwolenników szerzącej się w Polsce reformacji. W 1526 r. uwięziono w Lipowcu Macieja z Ropczyc, a w 1550 r. Franciszka Stankara, prof. Akademii Krakowskiej, znanego reformatora religijnego, zwolennika Zwinglego, współautora przekładu Biblii zwanej Brzeską. W połowie lat pięćdziesiątych XX wieku zamek został uznany za obiekt zabytkowy. Zabezpieczony w formie trwałej ruiny, został przystosowany do celów turystycznych. W chwili obecnej zamek jest częścią Muzeum – Nadwiślańskiego Parku Etnograficznego w Wygiełzowie, a jego walory historyczne, kulturalne i krajobrazowe przyciągają wielu turystów. Z wyniosłej zamkowej wieży roztacza się malowniczy widok na Dolinę Wisły, Kotlinę Oświęcimską, wzniesienia Karpat Zewnętrznych, a przy dobrej widoczności również na Tatry.

NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W WYGIEŁZOWIE

Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie leżące u stóp zamku Lipowiec jest skansenem regionalnym prezentującym kulturę ludową wsi i małych miasteczek zamieszkałych przez grupę etnograficzną Krakowiaków Zachodnich. Powstał w 1968 r. w celu zgromadzenia, zachowania i udostępniania zwiedzającym przykładów budownictwa drewnianego charakterystycznego dla Małopolski Zachodniej. Obecnie na terenie skansenu o powierzchni ponad 5 ha znajduje się 27 cennych zabytków budownictwa drewnianego wzbogaconych o małą architekturę (kapliczki, studnie, pasieki), które zostały rozmieszczone w sektorach małomiasteczkowym i wiejskim. W otoczeniu malowniczego terenu znajdują się: dwór, zagrody chłopskie, obiekty związane z wiejską produkcją rzemieślniczą (kuźnia, olejarnia), kościół z dzwonnica, chałupa sołtysa, karczma z Minogi, zespół małomiasteczkowy i inne przykłady architektury nadwiślańskiej. Jednym z najciekawszych obiektów

na terenie skansenu jest XVII w. kościółek przeniesiony z Ryczowa i drewniana dzwonnica z Nowej Góry z 1778 r. Dopelnieniem ówczesnego wyglądu wsi i miasteczek jest zrekonstruowany drewniany dwór z Drogini, wzniesiony przez Adama Jordana ok. 1730 r. Wiedzę o tradycji regionu wzbogacają lekcje muzealne, tematyczne wystawy etnograficzne, a także liczne imprezy folklorystyczne połączone z kiermaszami i warsztatami rękodzieła i inne wydarzenia kulturalne.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PW. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH W BABICACH

Wzmiankowany już od 1440 roku. Około 1524 roku biskup Jan Konarski ufundował tu nowy kościół. Obecny, murowany został wybudowany w 1763 roku przez biskupa Kajetana Sołtyka, na zgliszczach kościoła zniszczonego przez pożar. Dawny kościół tworzą: kwadratowe prezbiterium, nawa po kaplice boczne, sklepienie kolebkowe z lunetami, pierwotna zakrystia od północy i kruchta od południa. W latach 1891-1898 kościół znacznie rozbudowano, przez co przyjął formę krzyża. W 1909 roku dobudowano wieżę. W kościele znajdują się trzy portale barokowe, w tym jeden uszaty. Ołtarze główny i dwa boczne rokokowe z 1778 r., fragmenty ołtarza wczesnobarokowego wykonanego w 1662 r. przez Mikołaja Przybysławowicza z Krakowa, chrzcielnica barokowa z drugiej połowy XVIII w., obraz Św. Klemensa wczesnobarokowy. Obok ołtarza głównego znajdują się dwa nagrobki: Franciszka oraz Antoniny Łąckich, z marmuru i stiuku z 1844 i 1888 roku. Chrzcielnica barokowa pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku. Ambona neobarokowa z końca XIX wieku. Obraz świętego Klemensa wczesnobarokowy. Stacje Męki Pańskiej malowane przez Eljasza, podobnie jak obrazy w feretronach z XVIII i XIX wieku.

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W MĘTKOWIE



Kościół pochodzi z XVIII wieku i został zbudowany z drewna modrzewiowego dla parafii Niegowić koło Bochni. Do Mętkowa przeniesiony został w 1973 roku. W tym kościele w latach 1948-49 pracował jako młody wikary Karol Wojtyła. Kościół jest zbudowany w konstrukcji zrębowej, charakterystycznej dla stylu podkarpackiego. Wnętrze kościoła zdobią trzy ołtarze barokowe szkoły krakowskiej. Z okresu baroku pochodzą również ambona i chrzcielnica. Na uwagę zasługują zabytkowe stacje Drogi Krzyżowej oraz obrazy zdobiące ściany prezbiterium i naw bocznych. Obok kościoła znajduje się dzwonnica z kaplicą świętego Józefa na wzór zabytkowej dzwonnicy w Niegowici. Poświęcenia kościoła w Mętkowie dokonał w dniu 1 maja 1974 roku ksiądz kardynał Karol Wojtyła, ówczesny Metropolita Krakowski. Kościół Parafialny Matki Boskiej Częstochowskiej stanowi element Szlaku Architektury Drewnianej, prezentującego różnorodność architektoniczną budowli drewnianych w województwie małopolskim, tym samym jest jednym z najcenniejszych obiektów sakralnych w powiecie chrzanowskim. Po śmierci papieża Jana Pawła II do kościoła przybywa bardzo wielu wiernych z różnych miejscowości, aby pomodlić się za jego duszę w tym szczególnym i bliskim mu miejscu. Przy kościele swój początek ma Szlak Miejsk Papieskich na Ziemi Chrzanowskiej. Corocznie w listopadzie organizowane są tu Koncerty Papieskie z udziałem największych artystów polskiej sceny muzycznej.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

REZERWAT BUKOWICA

Krajobrazowo-leśny rezerwat przyrody o powierzchni ponad 22 ha, ustanowionym w 1987 r. w celu ochrony naturalnej buczyny karpackiej oraz mającej kilkanaście metrów długości wychodni wapienia triasowego. Znajdują się tutaj nieczynne kamieniołomy, niewielkie jaskinie oraz malownicze gładzowisko. Drzewostany bukowe liczą tu ponad 170 lat i ponad 31 m wysokości. Ze 171 występujących tu gatunków roślin naczyniowych, 13 objętych jest całkowitą ochroną, w tym 6 gatunków storczyków. Spacerując po rezerwacie warto udać się w okolice urokliwego źródła, owianego legendą o Złotej Kaczce i wizycie w tym miejscu wojsk Jana III Sobieskiego. Atrakcją jego jest mająca długość kilkunastu metrów wychodnia – ściana skalna z triasowych wapieni, z licznymi otworami niewielkich jaskiń.



REZERWAT LIPOWIEC Z RUINAMI ŚREDNIOWIECZNEGO ZAMKU

Został ustanowiony w 1959 roku w celu zachowania naturalnego fragmentu buczyny karpackiej. Lasy bukowe, zwane przez mieszkańców Czernym Lasem mają 120-160 lat i ciągną się na obszarze blisko dwunastohektarowym, będącym fragmentem Garbu Tenczyńskiego. Na terenie rezerwatu Lipowiec można znaleźć stanowisko bardzo rzadkiego gatunku storczyka – kruszczyka drobnolistnego.

JEZIORA I STAWY

Atrakcyjnym przyrodniczo terenem są jeziora i stawy rybne między Rozkochohem, Olszynami, Jankowicami. To obszar częściowo włączony do Obszaru Natura 2000, Dolina Dolnej Skawy. Błazkowiec – stawy rybne, to miejsce bytowania kaczek krzyżówki, płaskonosej, głowienki, cyranki, cyraneczki, czernicy, płaskonosej. To miejsce żerowania czapli ślepowron, białej, siwej. Jeziora Długie, Okrągłe, Staw Ostrówek są miejscem lęgowym mewy śmieszki, rybitwy rzecznej, bąka, czy łąbądzia niemego.

STARORZECZE WISŁY W ROZKOCHOWIE, STAWY OSTRÓWEK I BŁASZKOWIEC

To obszar częściowo włączony do Obszaru Natura 2000, Dolina Dolnej Skawy. Występuje tu co najmniej 17 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej i 7 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Dolina jest jedną z najważniejszych w Polsce ostoi ślepowrona i bączka. Występują tu znaczące w skali Polski populacje lęgowe takich ptaków jak np.: gęś gęgawa, sieweczka rzeczna, mewa białogłowa. Staw Błazkowiec w Rozkochowie to miejsce bytowania kaczek krzyżówki, płaskonosej, głowienki, cyranki, cyraneczki, czernicy i płaskonosej. To miejsce żerowania czapli białej i siwej. Staw Ostrówek stanowi miejsce lęgowe dla mewy śmieszki, rybitwy rzecznej i łąbądzia niemego. W bliskim sąsiedztwie stawów i starorzecza biegną doskonale przygotowane trasy rowerowe, w tym między innymi Wiślana Trasa Rowerowa. Okolice są doskonałym miejscem do obserwacji ptaków, wędkowania oraz na rodzinne wyprawy.

II. POWIAT OŚWIĘCIMSKI

Powiat oświęcimski położony na granicy Śląska i Małopolski, obejmuje obszar 406 km², zamieszkały jest przez ok. 155 tys. osób. Graniczy on z powiatami: chrzanowskim, wadowickim, bielskim ziemskim, pszczyńskim i bieruńsko-lędzińskim. W skład powiatu wchodzi 9 jednostek administracyjnych: miasto Oświęcim, gmina wiejska Oświęcim oraz gminy: Chelmek, Brzeszcze, Kęty, Polanka Wielka, Przeciszów, Osiek i Zator. Ważnym czynnikiem rozwoju powiatu oświęcimskiego jest jego położenie między trzema dużymi miastami: Krakowem, Katowicami i Bielskiem-Białą.



Należy on do najbardziej uprzemysłowionych i zurbanizowanych powiatów Małopolski. Na jego terenie funkcjonuje przemysł chemiczny, metalowy, lekki i wydobywczy. Powiat oświęcimski jest również doskonałym miejscem spędzania wolnego czasu dla pasjonatów historii i miłośników przyrody. Piękne krajobrazy, charakterystyczne dla tej okolicy liczne stawy rybne – tradycje hodowli karpia sięgają czasów średniowiecza – czyste rzeki, interesujące obiekty zabytkowe oraz dynamicznie

rozwijające się parki rozrywki sprawiły, że jest to teren atrakcyjny turystycznie i rekreacyjnie. Powiat oświęcimski charakteryzuje się bogatym i wartościowym krajobrazem kulturowym definiowanym jako przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Rozwój powiatu opiera się na jego zasobach naturalnych, położeniu geograficznym oraz walorach



krajobrazu kulturowego. Umożliwienie dalszego istnienia oraz wzbogacenie materialnego dziedzictwa kulturowego jest jednym z istotnych kierunków rozwojowych powiatu.

II.1. OŚWIĘCIM (GMINA MIEJSKA)

Oświęcim to blisko 40 tysięczne atrakcyjne i przyjazne miasto położone w dolinie rzeki Soły. Dogodne usytuowanie pomiędzy Małopolską a Śląskiem sprawia, iż stanowi ważny szlak komunikacyjny łączący oba regiony. Atmosferę galicyjskiego miasteczka tworzy 800-letnia burzliwa historia, której ślady zobaczyć można spacerując po wzgórzu zamkowym i starym mieście. Charakter i klimat miasta określają dawne dzieje sięgające XIII wieku. W Zamku Piastowskim górującym nad miastem, który obecnie jest siedzibą Muzeum Zamek, zainteresowani przeszłością mogą obejrzeć ciekawe eksponaty i zabytki archeologiczne. Oświęcimski zamek gościł w swoich murach wiele wybitnych postaci historycznych, to właśnie tu przebywała słynna Bona Sforza d'Aragona, jadąca wraz z orszakiem do Krakowa na spotkanie z Zygmuntem I i koronację. Panoramę miasta i okolicy podziwiać można z odrestaurowanej gotyckiej wieży obronnej, będącej jedną z najstarszych budowli ceglanych w Małopolsce. Będąc w Oświęcimiu warto zobaczyć również Rynek ze średniowieczną zabudową, zabytkowy kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, a także poznać ciekawą historię oświęcimskiej społeczności żydowskiej, odwiedzając Centrum Żydowskie oraz Synagogę Chewra Lomdej Misznajot oraz Centrum Żydowskie. Naznaczony tragiczną historią II wojny światowej Oświęcim do dziś zmagają się z dziedzictwem przeszłości. Zbudowany tu w latach II wojny światowej największy hitlerowski obóz zagłady – KL Auschwitz-Birkenau jest dziś miejscem pamięci i edukacji przyszłych pokoleń. Państwowe Muzeum Auschwitz Birkenau co roku odwiedzane jest przez ponad milion turystów, pielgrzymów oraz ważnych osobistości pragnących oddać hołd ofiarom „piekła” KL Auschwitz. Mając na względzie pamięć o tym co się stało, współczesny Oświęcim świadomie kreuje swój wizerunek jako Centrum Pokoju, z którego wywodzą się liczne inicjatywy i projekty wzywające do dialogu, tolerancji czy pojednania.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK

Został wytyczony w połowie XVI wieku jako główny plac handlowy w Oświęcimiu. Pierzeje kwadratowego Rynku stanowiła drewniana zabudowa, a rozplanowanie działek lokacyjnych w wielu przypadkach jest zgodne z obecną zabudową. Wiadomo, że w XVI wieku wzniesiono piętrowy ratusz, ale zabudowa przy rynku nadal była drewniana. Według relacji Jana Nepomucena Gątkowskiego pośrodku rynku znajdował się piętrowy ratusz z zegarem. Rynek otaczały wówczas trzy kamienice, figura św. Jana Nepomucena i głęboka studnia miejska. Na rynku obok ratusza znajdował się również stawek z wodą, której używano podczas gaszenia pożarów. W drugiej połowie XIX wieku, po dwóch pożarach, zabudowę przy rynku odbudowano, w większości murowaną. W czasie II wojny światowej rynek został częściowo przebudowany przez Niemców. Podcienia przy ul. Plebańskiej i w narożniku dawnego Hotelu „Herz” są częściowo zrealizowanym fragmentem projektu kompleksowej przebudowy rynku. W tym czasie została usunięta z rynku płyta Grobu Nieznanego Żołnierza i figura Św. Jana Nepomucena. Wycięto także drzewa, które posadzono w okresie międzywojennym. Dokonana w latach 2012-13 rewitalizacja płyty rynku głównego ukazuje historię miasta poprzez wyeksponowanie i podświetlenie fragmentów murów XVI w. ratusza oraz odtworzenie przedwojennej studni miejskiej.



KAMIENICA ŚLEBARSKICH

Obszerna piętrowa kamienica wzniesiona w XIX w. Wybudował ją ówczesny proboszcz parafii WNMP - Ks. Michał Ślebarski. Jest to jednopiętrowy murowany budynek o neoklasycystycznych cechach stylowych. Podczas II wojny światowej Niemcy w nieznacznym stopniu zmienili wygląd budynku, dostosowując go do nowej funkcji – siedziby swoich władz miejskich. Dodano wówczas małą wieżyczkę na dachu oraz przebudowano wnętrza. Po wojnie kamienica była siedzibą m.in. PZPR a następnie, i tak jest do dziś, Sądu Rejonowego w Oświęcimiu.

DAWNY HOTEL HERZ

Pochodząca z XIX wieku jednopiętrowa murowana kamienica, w której mieścił się Hotel „Herz”. Z okazji obchodzonej w Oświęcimiu rocznicy powstania styczniowego 1863 roku, w dniu 7 lutego 1915 roku gościł w nim ówczesny brygadier Józef Piłsudski wraz z korpusem oficerskim Legionów Polskich. W czasie II wojny światowej Niemcy przebudowali go w stylu tzw. „Heimatstil” według projektu Hansa Stosberga. Efektem tej przebudowy są m.in. podcienia w narożniku i mansardowe okna w dachu oraz likwidacja gzymsu i attyki z nazwą Hotel „Herz”. Obecnie w budynku mieści się lokal gastronomiczny.

PAŁAC ŚLUBÓW



Willa doktora Antoniego Ślosarczyka wybudowana w latach 1903-1912. Jest to murowana budowla jednopiętrowa o historyzujących cechach stylowych z przewagą elementów neorenesansowych i neobarokowych. Od wschodu do budynku przylegał duży ogród – dziś jego miejsce zajmuje parking. Willa ta nazywana jest często „zameczkiem” lub „pałacykiem”, ze względu na bogactwo dekoracji mansardowych okien i ryzalit, stylizowany na wieżyczkę. Obecnie budynek nazywany jest również „Pałacem Ślubów”, gdyż po

konserwacji i modernizacji przeniesiono tu Urząd Stanu Cywilnego. Na piętrze, z osobnym wejściem od strony ogrodu, znajduje się piękna sala ślubów. W budynku tym od kilku lat ma także swoją siedzibę Rada Miasta Oświęcimia.

RATUSZ

Pochodząca z II połowy XIX wieku budowla o historyzujących cechach stylowych, z przewagą elementów neogotyckich, murowana, jednopiętrowa z dwuspadowym dachem. Charakterystyczna jest asymetryczna fasada ratusza, z wieżą w osi głównego wejścia. Wieża ta jest zwieńczona attyką z krenelażem i dwoma narożnymi wieżyczkami. Na wieży ratuszowej w 1876 roku został umieszczony zegar – wymieniony na nowy w 2001. Budynek dawnego Ratusza od wielu lat nie spełnia już swojej funkcji, jednak od 1993 roku powiewa nad nim herbowa flaga miasta a w samo południe można usłyszeć stąd hejnał Oświęcimia – fragment poloneza skomponowanego przez Aleksandra Orłowskiego. Pierwotny budynek miejskiego ratusza znajdował się pośrodku Rynku już od połowy XVI wieku, odnowiony w 1792 roku spłonął podczas pożaru w 1863. Pracę nad nową siedzibą magistratu nadzorował architekt Leopold Michla. Od 1875 roku biura władz miejskich funkcjonowały już w nowym obiekcie aż do II wojny światowej a po jej zakończeniu usytuowano magistrat w Zamku. Od 1987 roku siedziba władz miejskich została przeniesiona do budynku przy ul. Zaborskiej. Od 2018 roku siedziba Muzeum Ratusz – oddział Muzeum Zamek w Oświęcimiu, gdzie prezentowana jest

wystawa stała pt. „W przestrzeniach historii. Dzieje miasta Oświęcimia”. Wystawa ukazuje osiem wieków historii miasta od średniowiecza do współczesności i składa się z prezentacji filmowych, stanowisk i aplikacji interaktywnych oraz gablot multimedialnych z eksponatami. Niewątpliwą atrakcją jest samochód Praga – Oświęcim model Baby z 1936 r.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZAMEK

Obecny zamek został odbudowany po pożarze 1503 roku średniowiecznej, piastowskiej warowni. W ciągu następných wieków był wielokrotnie niszczone i przebudowywany. Powódź 1813 r. spowodowała zerwanie 2/3 Wzgórza Zamkowego z murami obronnymi i zabudowaniami gospodarczymi. Był siedzibą kasztelanów, książąt oświęcimskich, starostów oraz władz miejskich. Na pocz. XXI w. został poddany zabiegom konserwatorskim i rewitalizacji. Dzisiaj jest placówką kulturalną (Muzeum Zamek w Oświęcimiu) i spełnia rolę reprezentacyjną.



WIEŻA OBRONNA



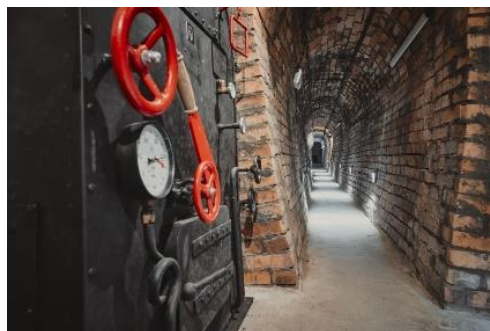
Budowę wieży rozpoczęto po 1241r., wznosząc ją prawdopodobnie w ramach odbudowy spalonego przez Tatarów grodu. Pierwszą fazę budowy stanowi cokoł z kamiennych ciosów. Na początku XIV w. budowę ukończono – ale już nie z kamienia tylko z ręcznie formowanej cegły. Wieża wzniesiona jest na planie kwadratu o długości boku ok.10 m, grubości ścian na poziomie dziedzińca ok. 4 metrów. Pierwotne wejście do wieży znajduje się dziś 10 m nad poziomem dziedzińca. Prowadziły do niego kiedyś drewniane zewnętrzne schody. Wewnątrz wieży znajdował się loch, w którym czasami przetrzymywano więźniów. Po potopie szwedzkim wieża przez ponad 200 lat pozostawała w stanie ruiny. Na początku XX wieku właściciel zamku Karol Kaszny przeprowadził remont budynku. Wtedy właśnie uzupełniono ubytki w murze wieży a poziom górny przykryto dachem namiotowym. W latach 1928-1931 połączono wieżę z zamkiem. W 2007-2010 roku podjęto prace związane z konserwacją wieży. Obecnie

jest ona jedną z atrakcji turystycznych miasta, udostępniona dla zwiedzających.

TUNELE

Pod wzgórzem zamkowym w Oświęcimiu przebiegają dwa główne tunele – starszy, usytuowany na osi zachód-wschód i nowszy – na osi północ-południe. Starszy z tuneli, pochodzi prawdopodobnie z końca XVIII wieku. Jego powstanie może mieć związek z niezrealizowanymi ostatecznie austriackimi planami przebudowy wzgórza i budynku zamku w nowoczesną budowlę obronną o charakterze twierdzy. Tunel ten w całości wykonany jest z cegły, w końcowym fragmencie został otynkowany.

Jego długość wynosi 50 metrów. Przez większość przebiegu tunel ma przekrój portalowy, zakończony łukiem, o ścianach wyraźnie zwężających się ku dołowi i wąskiej podstawie. Drugi z tuneli, wykonany został w okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1945. Najprawdopodobniej jego powstanie jest związane z planami przebudowy miasta w okresie okupacji i połączenia najważniejszych budynków siecią tuneli prowadzących do schronów. Tunel w całości wybudowany został w technice prefabrykatów żelazobetonowych. Wielokrotnie zmienia swój przekrój. Na skrzyżowaniach mamy do czynienia z budowlą o przekroju prostokątnym, na dalszych odcinkach przeważa przekrój łukowy o szerokiej podstawie lub prostokątny z dodatkowymi podporami skośnymi i wąskim sufitem. Długość tunelu wynosi ok. 60 metrów. W tunelach utworzono Interaktywną Trasę Historyczną „Gra o Niepodległość”, która ma charakter fabularnej ścieżki i dotyczy wydarzeń z okresu I wojny światowej na ziemiach polskich (1914-1918).



POMNIKI

POMNIK WALK I MĘCZEŃSTWA



Pomnik został odsłonięty w styczniu 1966 r. Upamiętnia on śmierć 30 tys. więźniów pracujących w zakładach koncernu I.G. Farben - produkującego tu metanol i kauczuk – w latach 1941-1945 (31.10. 1942 założono na obrzeżach wsi Monowice podobóz Lager IV, zwany później Auschwitz III Aussenlager, a od listopada 1944r. Konzentrationslager Monowitz). Podobóz, a od listopada 1943 r. obóz koncentracyjny, któremu podlegały wszystkie „przemysłowe” podobozы istniejące w ramach kompleksu Auschwitz. Utworzony został na terenie wysiedlonej i zburzonej polskiej wsi Monowice, w miejscu przewidzianym wcześniej dla jednego z dziesięciu obozów

barakowych, projektowanych dla robotników przymusowych IG Farben. Pierwszych ok. 2 tys. więźniów przeniesiono do niego z końcem października 1942 r., po czym stan obozu uzupełniano do: 6 tys. w 1943 r. i niemal 11 tys. późnym latem 1944 r.

POMNIK NA GROBIE NIEZNANEGO ŻOŁNIERZA

To kamienna płyta z wizerunkiem orła i inskrypcją Nieznanemu Żołnierzowi POLEGŁEMU W WALCE O NIEPODLEGŁOŚĆ OJCZYZNY 25 XI 1925.

POMNIK NIEPODLEGŁOŚCI

Autorem pomnika jest Andrzej Domarzewski. Pomnik to wizerunek odlanego z brązu orła, który trzyma w szponach napis „Bóg. Honor. Ojczyzna” Na cokole jest napis Pomnik Niepodległości. Sylwetka orła, podobnie jak napis, jest podświetlona.

OBIEKTY SAKRALNE

KAPLICA ŚW. JACKA

Kaplica św. Jacka jest jedynym zachowanym budynkiem z zespołu klasztornego dominikanów w Oświęcimiu. Wzniesiona z fundacji książęcej, tak jak pozostałe budynki dominikańskie, w pierwszej połowie XIV wieku, pierwotnie pełniła funkcję kapitułarza – czyli miejsca narad zakonników. W 1594 roku kapitułarz ten został przemianowany na kaplicę pod wezwaniem św. Jacka Odrowąża. W XIX w. w kaplicy urządzono skład kości i szmat. W 1894 roku komitet obywatelski utworzony przez ks. Andrzeja Knycza, wykupił kaplicę z rąk kupców żydowskich. Dzięki komitetowi odrestaurowano ją pod nadzorem konserwatorskim prof. Odrzywolskiego, a już 19 sierpnia 1894 roku, w dniu św. Jacka, odbyła się uroczystość poświęcenia budynku. W tym czasie kaplica została w niewielkim stopniu przebudowana – wyburzono przedsionek, a rozetkę z niego wmurowano nad wejściem, zmieniono dach z czterospadowego na dwuspadowy, dodano szczyty z blendami, powiększono okna i umieszczono na dachu sygnaturkę. Poza tymi zmianami kaplica zachowała swój gotycki charakter. Jest budowlą dwuprzęsłową z nietynkowanej cegły, wzniesioną na planie prostokąta, z przyporami, ze sklepieniem krzyżowo-żebrowym, z kamiennymi żebami i zwornikami. Z wystroju kaplicy zachowało się tylko XVII-wieczne marmurowe epitafium Mikołaja Mostowskiego. W czasie przebudowy ruin kościoła Św. Krzyża do podziemi kaplicy św. Jacka przeniesiono szczątki osób pochowanych w krypcie pod prezbiterium. Podczas prac konserwatorskich prowadzonych w latach 2014-2018 dokonano renowacji zewnętrznych ścian kaplicy oraz dachu, do środka kaplicy powróciły odnowione witraże, w tym najcenniejsza kompozycja z 1896 roku przedstawiająca postać św. Jacka, a także przywrócono blask XVI- i XIX-wiecznym polichromiom, które wydobyto spod kilku warstw tynków.



SYNAGOGA



Jedyna zachowana do dziś w Oświęcimiu synagoga została wybudowana przez Stowarzyszenie Studiujących Misznę (hebr. Chewra Lomdej Misznajot). W 1912 r. Stowarzyszenie kupiło posesję od małżeństwa Josefa i Gizeli Glassów, rok później rozpoczęto starania o budowę własnej siedziby i domu modlitwy. Nowa synagoga powstała między 1913 a 1918 i funkcjonowała do roku 1939. Podczas wojny jej wnętrze zostało całkowicie zniszczone, natomiast budynek przekształcono w niemiecki magazyn amunicji. Po II wojnie światowej synagoga odzyskała na krótko pierwotną funkcję (1945 - ok. 1955). Modliła się w niej garstka Żydów oświęcimskich ocalałych z zagłady. Po opuszczeniu przez nich Oświęcimia w budynku znajdowały się m.in magazyny i hurtownia dywanów (1992-1997). W 1998 r. synagoga została zwrócona Gminie Wyznaniowej Żydowskiej w Bielsku-Białej, która następnie przekazała ją na rzecz Centrum Żydowskiego w Oświęcimiu.

Synagoga jest częścią Muzeum Żydowskiego w którym prezentowana jest wystawa „Oszpicin. Historia żydowskiego Oświęcimia” ukazująca historię lokalnej społeczności żydowskiej, której

początki sięgają drugiej połowy XVI w. Na ekspozycji prezentowane są m.in. wyjątkowe judaika pochodzące ze zniszczonej w 1939 r. Wielkiej Synagogi.

KOŚCIÓŁ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY

Jest to budowla orientowana, trójnawowa, z prostokątnie zamkniętym prezbiterium oraz z wieżą na osi fasady zachodniej i kaplicą przy ścianie północnej nawy. We wnętrzu kościoła sklepienia i filary zdobione są dekoracjami stiukowymi. Ołtarz główny, późnobarokowy, z naturalnej wielkości figurami śś. Piotra i Pawła pochodzi z XVIII wieku, a przebudowany został w drugiej połowie XIX wieku. Oprócz tego w kościele można zobaczyć dwa piękne krucyfiksy: XVII-wieczny w krużganku pod wieżą i XVIII-wieczny na zewnętrznej ścianie wschodniej prezbiterium. W przejściu z nawy do prezbiterium znajduje się marmurowa chrzcielnica z metalową pokrywą z 1613 roku. Na zachodniej ścianie nawy i południowym filarze widoczne są wmurowane w ściany, marmurowe epitafia. Najstarsze z nich to epitafium z czarnego marmuru, poświęcone księdzu Hieronimowi Russockiemu – z 1681 roku, pozostałe pochodzą z XIX wieku. Ponadto w kościele przechowywane są trzy poddominikańskie obrazy z XVIII wieku: Matki Bożej Różańcowej, św. Jacka i św. Dominika, feretron i ornaty – również z XVIII wieku oraz zabytkowe kielichy mszalne. W miejscu, w którym dziś znajduje się kościół WNMP, przypuszczalnie już w XII wieku istniał drewniany kościół parafialny, który spłonął podczas najazdu tatarskiego. Niszczony kolejnymi pożarami, wielokrotnie przebudowywany kościół, swoją finalną formę uzyskał w 1881 roku – po ostatniej odbudowie.



ZESPÓŁ KLASZTORNY SIÓSTR SERAFITEK W OŚWIĘCIMIU

Niewielki budynek wzniesiony w stylu neogotyckim, z nietynkowanej cegły oraz węższym i niższym prezbiterium zamkniętym absydą, jednonawowy. Wnętrze kościoła ma sklepienie krzyżowo-żebrowe. Neogotycki ołtarz główny pochodzi z końca XIX wieku, podobnie jak ambona i ławki. Ołtarze boczne z obrazami św. Franciszka z Asyżu i św. Antoniego z Padwy, rzeźba Piety, konfesjonał i żyrandol pochodzą z pierwszych lat XX wieku. W czasie II wojny światowej kościół został częściowo zniszczony. Po wojnie odbudowano go, a w 1947 roku ustawiono przed nim figurę Matki Bożej Niepokalanej. Najstarszy budynek klasztorny w stylu neoklasycystycznym połączony jest obecnie z kościołem parterową przewiązką. Drugi budynek, dostosowany do niego stylistycznie, wzniesiono w latach 50-tych XX wieku. W obrębie klasztoru znajduje się jeszcze secesyjno – modernistyczny budynek „Caritasu” wzniesiony w latach 1905-1910 oraz dwa budynki przedszkola z lat 30-tych XX wieku. Od wschodu i zachodu budynki Zgromadzenia Sióstr Serafitek otacza sad i ogród klasztorny. Fragment nagrobka Matki Założycielki – Marii Małgorzaty Szewczyk znajduje się we wnętrzu kościoła MB Bolesnej.

ZESPÓŁ KLASZTORNY SALEZJANÓW (DAWNIEJ DOMINIKANÓW)

Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych, kaplica św. Jacka, klasztor, drzewostan, Miasto Oświęcim. Zespół powstały ok. 1350 r. wielokrotnie niszczone, przez pożary w 1519 r., 1564 r. Po kataklizmie dominikanie odbudowali go częściowo. Następny pożar miał miejsce

w czasie potopu szwedzkiego, ucierpiały w tym czasie nie tylko zabudowania klasztorne, ale też całe miasto. Po kasacie zakonu budynki popadły w ruinę. Ratunkiem dla założenia było przybycie salezjanów z Turynu w 1898 r., rozpoczęli naprawę budynków i zmienili nazwę wezwania kościoła z pw. Świętego Krzyża, na kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych. Trzy lata po przybyciu salezianie otworzyli zakład wychowawczy. Współczesne remonty zespołu miały miejsce w 1953 r., kiedy to przeprowadzono generalny remont kościoła, następnie w latach 1975-1984 dobudowano od strony zachodniej kolejną część świątyni.



CMENTARZ PARAFIALNY

Cmentarz rzymskokatolicki parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Oświęcimiu usytuowany jest po wschodniej stronie centrum miasta. Założony został w pierwszej połowie XIX wieku. Cmentarz parafialny ma plan nieregularnego czworoboku. W części środkowej i północnej zachowane są ślady dawnego rozplanowania – z kaplicą cmentarną, kostnicą, aleją główną i szpalerem starych drzew wzdłuż dawnej granicy wschodniej. Kaplica cmentarna pochodzi z okresu międzywojennego. Jest to budynek murowany wzniesiony na planie prostokąta, nakryty dachem trójspadowym. W środkowej części cmentarza usytuowany jest zespół najstarszych, zabytkowych nagrobków. Jest ich ponad dwieście. W wielu przypadkach są to piękne przykłady sztuki sepulkralnej – zarówno te kute w kamieniu, jak i dzieła sztuki kowalskiej. Do najstarszych nagrobków należy m. in. obelisk z piaskowca-pozostałość z grobowca Russockich i Dąbskich, oraz obeliski żołnierzy austriackich poległych w bitwie z wojskiem pruskim 27 czerwca 1866 roku. Cztery grobowce rodzinne zaliczane są do zabytków architektury cmentarnej, są to m.in. neoromański grobowiec rodziny Stankiewiczów i neoklasycystyczny grobowiec rodziny Wojciechowskich z piękną rzeźbą płaczącego anioła. Od 1986 roku cmentarz parafialny w Oświęcimiu wpisany jest do rejestru zabytków. Dziś jedynie istniejące już wcześniej grobowce są otwarte dla pochówków. Funkcję głównej nekropolii miasta przejął cmentarz komunalny, usytuowany poza centrum miasta – podobnie jak ponad 150 lat temu cmentarz parafialny.

ZBIOROWA MOGIŁA OKOŁO 700 WIĘŹNIÓW OBOZU ZAGŁADY AUSCHWITZ, ZAMORDOWANYCH W OSTATNICH DNIACH ISTNIENIA OBOZU

W lutym 1945 r. pochowano tu zwłoki ofiar KL Auschwitz zamordowanych podczas ewakuacji obozu.

KAPLICA MAUZOLEUM RODZINY HALLERÓW W DWORACH

Dobrze zachowana część dawnego zespołu dworskiego pochodzącego z I poł. XIX wieku. Usytuowana we wschodniej części Dworów jest murowaną budowlą w stylu klasycystycznym. Otaczają ją jońskie pilastry podtrzymujące gzyms, na którym wspiera się kopuła zwieńczona metalowym krzyżem. Pierwotnie, w znajdującym się w środku kaplicy ołtarzu umieszczona była drewniana figura św. Barbary. Kilka lat temu zastąpiono ją figurą Matki Bożej a św. Barbarę umieszczono z boku. Po obu stronach ołtarza wmurowane są w ściany epitafia. Jedna z płyt poświęcona jest pamięci majora Cezarego Hallera de Hallenburg, a druga – ostatniemu



pochowanemu tu członkowi rodziny – Cezaremu Antoniemu Hallerowi (zmarł 8 lipca 1972 roku). Przy drzwiach wejściowych w posadzce, znajduje się wejście do krypty z trumnami pochowanych tutaj osób. Kaplicę otacza pozostałość po parku dworskim. Obiekt należy do Parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, a w niedziele i święta są tu odprawiane msze. W 2009 roku kaplica została odremontowana.

CMENTARZ ŻYDOWSKI W OŚWIĘCIMIU



Najstarszy cmentarz żydowski w Oświęcimiu powstał około 1588 r. Jego dokładnego położenia nie udało się ustalić. Kolejny – zachowany do dziś cmentarz – założono prawdopodobnie na przełomie XVIII i XIX w. Cmentarz służył jako miejsce pochówku dla Żydów z Oświęcimia i okolicznych miejscowości. W okresie drugiej wojny światowej na rozkaz niemieckich okupantów cmentarz uległ zniszczeniu – na jego terenie wykopano zbiornik wodny, zbudowano dwa bunkry, rozbito i usunięto wiele

nagrobków. Część działki cmentarnej została przeznaczona pod drogę. Dziś oświęcimski cmentarz żydowski jest jednym z najlepiej zadbanych tego typu obiektów na obszarze Małopolski. Wejście na jego teren wiedzie poprzez zamykaną bramę, wykonaną ze stalowych elementów ażurowych. Po lewej stronie od furtki znajduje się współczesny ohel, w którym pochowano Szymona Klugera, zmarłego w 26 maja 2000 r. ostatniego żydowskiego mieszkańca Oświęcimia.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

BULWARY NAD RZEKĄ SOŁĄ, OŚWIĘCIM

Oświęcimskie bulwary można nazwać najbardziej urokliwym miejscem w mieście. Jest to teren idealny do uprawiania sportów, ale również do odpoczynku, spacerów i spotkań. Zarówno mieszkańcy miasta jak i turyści znajdą tu możliwość na chwilę wytchnienia w cieniu drzew. Na Bulwarach można skorzystać ze Strefy Wypoczynku, która oferuje leżaki, gry i książki oraz wziąć udział w spływie kajakowym.

MUZEA

MUZEUM I MIEJSCE PAMIĘCI AUSCHWITZ-BIRKENAU

Auschwitz stał się dla świata symbolem terroru, ludobójstwa i Holokaustu. Utworzony został przez hitlerowców na przedmieściach miasta Oświęcimia, które podobnie jak i inne tereny Polski, było okupowane przez Niemców w czasie II wojny światowej. Nazwa miasta Oświęcim została zamieniona na Auschwitz i stała się również nazwą obozu. Za początek jego funkcjonowania uważa się 14 czerwca 1940 r., dzień przywiezienia do Auschwitz pierwszego transportu polskich więźniów politycznych. W ciągu następnych lat obóz został rozbudowany i składał się z trzech głównych części: Auschwitz I, Auschwitz II-Birkenau, Auschwitz III-Monowitz oraz z ponad 40 podobozów. Początkowo w obozie więzieni byli i ginęli Polacy. Później osadzono w nim również radzieckich jeńców wojennych,



Cyganów oraz więźniów innych narodowości. Od 1942 roku obóz stał się miejscem największego masowego mordu w dziejach ludzkości, dokonanego na europejskich Żydach w ramach hitlerowskiego planu całkowitej zagłady tego narodu. Większość z deportowanych do Auschwitz Żydów – mężczyzn, kobiet i dzieci bezpośrednio po przywiezieniu kierowano na śmierć w komorach gazowych Birkenau. Pod koniec wojny esesmani, usiłując zatrzeć ślady swych zbrodni, rozpoczęli demontaż i niszczenie komór gazowych i krematoriów oraz innych obiektów a także palenie dokumentów. Więźniów zdolnych do marszu ewakuowano w głąb Rzeszy. Tych, którzy pozostali w obozie oswobodzili żołnierze Armii Czerwonej w dniu 27 stycznia 1945 roku. 2 lipca 1947 roku ustawą polskiego Sejmu na obszarze dwóch zachowanych części obozu: Auschwitz I i Auschwitz II-Birkenau utworzono Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau. W 1979 roku miejsca te wpisano na Listę Obiektów Światowego Dziedzictwa UNESCO.

MUZEUM ZAMEK



Misją Muzeum jest popularyzacja historii Ziemi Oświęcimskiej oraz dziedzictwa miasta, jego tradycji i kultury. W tym celu zadaniem Muzeum jest ochrona dóbr kultury, dokumentowanie czasów minionych, gromadzenie eksponatów archeologicznych, historycznych i etnograficznych związanych z Oświęcimiem i ziemią oświęcimską. Muzeum prowadzi szeroką działalność wystawienniczą i wydawniczą. Ideą stworzenia obecnych, stałych wystaw muzealnych jest ukazanie złożonej i wielowiekowej historii miasta, które ułatwiałyby widzowi odnalezienie się w jego przestrzeni. Jednostka współpracuje z bardzo licznymi instytucjami muzealnymi, oświatowymi i kulturalnymi w zakresie popularyzowania historii. W wizji zapisano, aby muzeum było miejscem, z którym utożsamiają się mieszkańcy, a także do którego docierają turyści, aby poznać całą kartę dziejów. W ramach swojej misji oraz ochrony dziedzictwa kulturowego Muzeum Zamek pełni rolę opiekuna nad następującymi zabytkami: zamkiem oświęcimskim, wieżą obronną (poł. XIII w./XIV w.), tunelami pod wzgórzem zamkowym (XVIII – XX w.), ratuszem z XIX w. oraz podziemnymi reliktnami XVI-wiecznego ratusza. Muzeum Zamek w Oświęcimiu w dniu 20 lipca 2018 roku otworzyło podwoje nowego muzeum w mieście. W odrestaurowanym budynku XIX wiecznego Ratusza została zaaranżowana wystawa stała „W przestrzeniach historii. Dzieje miasta Oświęcimia”. Ekspozycja prezentuje historię jednego z najstarszych polskich grodów, Oświęcimia – miasta – posiadającego bogatą i wielowiekową historię, z której mieszkańcy mogą być dumni.

MUZEUM PAMIĘCI MIESZKAŃCÓW ZIEMI OŚWIĘCIMSKEJ

Muzeum Pamięci Mieszkańców Ziemi Oświęcimskiej (w organizacji) to samorządowa instytucja kultury, której organizatorem jest Powiat Oświęcimski, a organem współprowadzącym Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Rozpoczęło działalność w czerwcu 2018 roku. Misją muzeum jest prowadzenie działań mających na celu upamiętnienie mieszkańców ziemi oświęcimskiej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu II wojny światowej i pomocy, jaką niejednokrotnie z narażeniem życia nieśli oni więźniom KL Auschwitz.

MUZEUM ŻYDOWSKIE W OŚWIĘCIMIU

„Ospiccin. Historia żydowskiego Oświęcimia” to wystawa o lokalnej społeczności żydowskiej, której początki sięgają pierwszej połowy XVI wieku. Ekspozycja składa się z fotografii, dokumentów, zabytkowych eksponatów oraz multimedii, w tym wspomnień byłych żydowskich mieszkańców miasta. Częścią ekspozycji są także wyjątkowe judaika, pochodzące ze zniszczonej w 1939 roku przez hitlerowców Wielkiej Synagogi. Przedmioty zostały odnalezione przez archeologów podczas prowadzonych w 2004 roku wykopalisk. Są obecnie poruszającym symbolem zniszczonej kultury.



MUZEUM BŁ. MATKI MAŁGORZATY SZEWCZYK W OŚWIĘCIMIU

Muzeum znajduje się w Domu Macierzystym Zgromadzenia Sióstr Serafitek. Znajdują się w nim przedmioty codziennego użytku należące do Błogosławionej, takie jak m.in.: biały czepek zakonny, drewniane łóżko, relikwiarz, modlitewnik i różaniec, a także fotografie ilustrujące życie i działalność Matki Małgorzaty oraz historię oświęcimskiej placówki zakonnej.

WYSTAWA STAŁA W SIEDZIBIE STOWARZYSZENIA ROMÓW W POLSCE

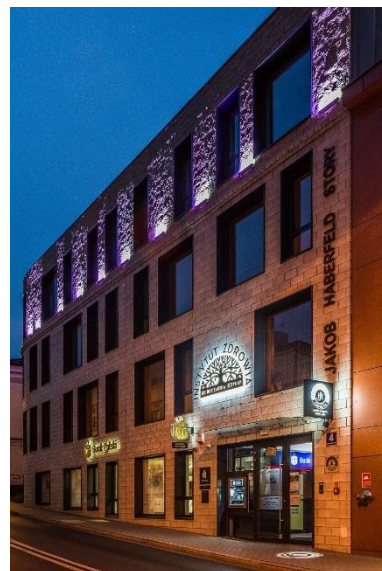


Stowarzyszenie utworzono na początku 1992 roku. Jego podstawowym zadaniem jest działanie na rzecz tworzenia warunków pełnego uczestnictwa Romów w życiu narodu polskiego, którego – mimo własnej specyficznej tożsamości – czują się członkami. Wielowiekowe stereotypy utrwaliły w społeczeństwie negatywny obraz Romów. Dlatego też stowarzyszenie prowadzi aktywną, wielokierunkową działalność, zmierzającą do poprawy sytuacji społecznej, ekonomicznej i kulturalnej naszych

środków. Jednym z głównych celów Stowarzyszenia jest przypominanie i upamiętnienie eksterminacji i Holokaustu Romów. Jest to realizowane poprzez prowadzoną na szeroką skalę działalność naukową i wydawniczą, organizowanie uroczystości i wystaw. Swoimi działaniami obejmuje większość środowisk romskich.

JAKOB HABERFELD STORY. VODKA MUSEUM & MUSIC PUB

Proces produkcji wódki, historia polskiego przemysłu monopolowego i jednego z jego architektów – Jakoba Haberfelda, a także nuty smakowe występujące w różnego rodzaju alkoholach – to i wiele więcej do zobaczenia w Muzeum Wódki Jakob Haberfeld w Oświęcimiu, dokładnie w miejscu dawnej Parowej Fabryki Wódek i Likierów, która w Oświęcimiu funkcjonowała od 1804 roku. W Muzeum ukazano historię rodziny, która nie tylko wstawiła się na świecie jako znacząca marka wódek i likierów, ale również wybitne postacie dla miasta. Alfons Haberfeld był jedynym oświęcimskim udziałowcem pierwszej polskiej fabryki samochodów „Oświęcim-Praga”, którymi jeździły takie sławy, jak Jan Kiepura czy Wojciech Kossak. Wystawa to także opowieść



o losach jednej z dwóch najbardziej wpływowych rodzin żydowskich w Oświęcimiu. Losach przerwanych dramatycznie przez wybuch II wojny światowej i zamordowanie w obozie zagłady w Bełżcu 5-letniej wówczas Franciszki Henryki Haberfeld.

ZBIORY HISTORYCZNE MIROSŁAWA GANOBISA „PIWNICZKA U GANOBISA”

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

HABERFELD COCKTAIL & MUSIC PUB

Pub muzyczny, w którym można skosztować wyjątkowych alkoholi oraz bawić się na organizowanych koncertach i przedstawieniach. Jakob Haberfeld to polskie, rzemieślnicze, tworzone z naturalnych składników wódki i likiery z 215-letnią historią. „Haberfeld to historia zamknięta w butelce. Ty tworzysz historię otwierając jedną z nich”.

KLUB MUZYCZNY DZIUPLA

To unikatowe miejsce na klubowej mapie Polski. Dbano o każdy szczegół, fascynujące efekty świetlne i wizualne, wspaniała muzyka i pyszne koktajle pozwolą niepowtarzalnie miło spędzić czas w doborowym towarzystwie. Duży dancefloor, 2 bary, VIP Room oraz świetna lokalizacja to tylko niektóre z atutów tego miejsca.

KRĘGIELNIA KULA HULA

Klub oferuje możliwość gry w kręgle na czterech torach. Do dyspozycji klientów jest także bar i bilard. Organizowane są tu imprezy okolicznościowe (np. urodziny, spotkania firmowe), lekcje WF oraz rozgrywki Oświęcimskiej Ligii Bowlingowej.

PUB MUZYCZNY VINYL

Bardzo miła obsługa, klimatyczny wystrój i dobra muzyka to niejedne zalety klubu muzycznego Vinyl zlokalizowanego na Rynku Głównym w Oświęcimiu. Pub często organizuje imprezy tematyczne, koncerty, a nawet występy stand-up.

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAK MURALI W OŚWIĘCIMIU

Miasto Oświęcim posiada unikatową kolekcję monumentalnych malowideł na budynkach zlokalizowanych w różnych częściach miasta. Większość z nich swoją tematyką nawiązuje do propagowania pokoju, przełamywania barier i stereotypów kulturowych, a także przekazywania ducha tolerancji. Stało się tradycją, iż znany artysta odsłania w Oświęcimiu zaprojektowany przez siebie mural, nawiązujący tematyką do pokojowego przesłania Life Festival Oświęcim, organizowanego przez Fundację Peace Festival. Wszystkie murale opatrzone są sygnaturami autorów. Większość z prezentowanych murali została wykonana przy wsparciu finansowym Miasta Oświęcim.

ŚLADAMI OŚWIĘCIMSKICH ŻYDÓW

Spółeczność żydowska przed wybuchem II wojny światowej stanowiła 57 procent całej społeczności miasta Oświęcimia. Żydzi mieszkali tu przez ponad 400 lat. Zachęcamy do spaceru śladami ich dawnej, długiej obecności w naszym mieście. Szlak obejmuje następujące obiekty: Muzeum

Żydowskie w Oświęcimiu, Synagoga Chewra Lomdei Misznajot, Ekspozytor Oświęcimskie historie, Cafe Bergson, Park Pamięci Wielkiej Synagogi, Cmentarz Żydowski, Jakob Haberfeld Story, a także Kamień Pamięci.

ALEJA PISARZY

Taką nazwę nosi ciąg pieszy przy GALERII KSIĄŻKI Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Ł. Górnickiego w Oświęcimiu. Ma ona na celu upamiętniać wybitnych żyjących pisarzy, którzy osobiście biorą udział w uroczystości odsłonięcia w Alei Pisarzy pamiątkowej płyty z brązu, ozdobionej ich autografem i wybranym cytatem z ich twórczości. Idea realizacji Alei Pisarzy w Oświęcimiu nawiązuje do popularnych na całym świecie Alei Gwiazd, przy czym w odróżnieniu od idolów masowej kultury medialnej, dowartościowaniu podlega tu sztuka o najwyższej wartości kulturowej – sztuka słowa.



TRASY PIESZE

Trasa niebieska: Zabytki Starego Miasta

Trasa żółta z Muzeum Asuchwitz do Starego Miasta

Trasa czerwona Oświęcim powojenny

Trasa piesza Dolina Rzeki Soły

TRASY ROWEROWE

Na terenie miasta znajduje się wiele komfortowych ścieżek rowerowych, przebiegają przez nie też trasy rowerowe: Wiślana tsa Rowerowa, Greenways oraz Wokół Oświęcimia.

II.2. OŚWIĘCIM (GMINA WIEJSKA)

Gmina Oświęcim obejmuje obszar ok. 75 km² leżący we wschodniej części Kotliny Oświęcimskiej, w widłach rzek Wisły i Soły, w powiecie oświęcimskim, województwa małopolskiego. Gminę tworzy 13 miejscowości: Babice, Broszkowice, Brzezinka, Dwory Drugie, Grojec, Harmężę, Łazy, Pławy, Poręba Wielka, Rajsko, Stawy Monowskie, Włosienica, Zaborze, zorganizowanych w 13 sołectwach (miejscowość Łazy wchodzi w skład sołectwa Grojec, a miejscowość Grojec jest podzielona na dwa sołectwa: Grojec oraz Stawy Grojeckie). Centralnie, w środku Gminy, leży miasto Oświęcim; zatem wsie, wchodzące w skład Gminy, okalają wieńcem tereny miejskie. Położenie gminy w pobliżu miejskiej aglomeracji, ma ogromny wpływ na rozwój obu samorządów. Obserwuje się silne tendencje migracyjne ludności miejskiej, w wyniku których stale rośnie liczba mieszkańców Gminy; obecnie przekroczyła już 18,5 tys. Bliskość miasta czyni życie mieszkańców wsi łatwiejszym. Dobrze rozwinięta na terenie gminy sieć placówek wychowania przedszkolnego oraz oświaty podstawowej, służy wypadkowo także dzieciom i młodzieży miejskiej. Gęsta sieć lokalnych dróg ma niebagatelne znaczenie dla rozwoju budownictwa jednorodzinnego w gminie. Nie ma problemu z dostępem do sieci wodociągowej, gazowej i telekomunikacyjnej. Ważnym elementem w rozwoju gminy jest jej położenie na styku dwóch województw: śląskiego i małopolskiego oraz między trzema dużymi miastami: Krakowem (ok. 70 km), Katowicami (ok. 35 km) i Bielskiem-Białą (ok. 35 km). Ważne zatem są magistrale kolejowe relacji: Katowice–Mysłowice, Oświęcim–Zator–Kraków oraz Zebrzydowice–Czechowice–Oświęcim–Trzebinia, ze stacją węzłową w Oświęcimiu. Autostradą A4 Kraków–Katowice łatwo dotrzeć do międzynarodowych portów lotniczych w Krakowie-Balicach (ok. 60 km) i Katowicach-Pyrzowicach (ok. 70 km). Komunikacyjnie gmina położona jest przy drodze nr 44 relacji Tychy–Oświęcim–Zator. Przez jej teren przebiegają drogi w kierunkach: nr 44 Tychy–Oświęcim–Zator, nr 933 Chrzanów–Oświęcim–Pszczyna i nr 948 Oświęcim–Kęty. Komunikacja zbiorowa w gminie obsługiwana jest przez zakład miejski, a na trasach dalekich przez komunikację przelotową.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

PAŁAC RADZIWIŁÓW W GROJCU

Pałac wzniesiony w XVIII wieku dla rodziny Szembeków, właścicieli miejscowości. W 1779 r. dobra w Grojcu kupił od Aleksandra Szembeka hrabia Ignacy Bobrowski z Bobrówki herbu Jastrzębiec. Przez niemal 80 lat dobra były w posiadaniu Bobrowskich, do roku 1851. W ciągu tych 80 lat nastąpiła zmiana stylistyki dworu z barokowej na klasycystyczną. W późniejszym okresie zmieniony na stylistykę neogotycką. W latach 1851-1905 Grojec należał do rodziny Chwalibóg. W 1905 r. majątek kupiła księżna Wilhelmina Maria Radziwiłł. Do II wojny światowej właścicielami dóbr byli Radziwiłłowie – pozostali oni właścicielami dóbr do II wojny światowej. Dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym o pomnikowym drzewostanie.



DWÓR W HARMĘŻACH

XIX-wieczny dwór w Harmężach posiada unikalną formę fasady w stylu dworku romantycznego. Dwór otoczony jest przez kompleks parkowy z kilkoma starymi drzewami, stanowiącymi pomniki przyrody. Bezpośrednio po wojnie wysiłkiem mieszkańców odbudowano zniszczony przez działania wojenne dawny dwór. Po decyzjach dotyczących przeznaczenia budynku dworskiego na siedzibę szkoły podstawowej zawiązał się Komitet Budowy Szkoły. Willa została przebudowana. Mury zewnętrzne zostały te same, a mury wewnętrzne rozebrane i dostosowane do potrzeb szkolnych. Obecnie mieści się tam Zespół Szkolno-Przedszkolny.



DWOREK W PORĘBIE WIELKIEJ



Dwór wzniesiony przez hr. Ignacego Bobrowskiego według planów Franciszka Marii Lanci'ego w stylu neogotycko- mauretańskim. Murowany, piętrowy, częściowo zniekształcony przebudową dokonaną w roku 1958, stanowi przykład eklektycznej architektury dworskiej. W sąsiedztwie dworu znajdowała się oficyna drewniano-murowana tzw. „Grottgerówka” z 1768 roku, w której mieszkał w 1866 roku Artur Grottger, tworząc tu rysunki z cyklu „Wojna”. W 2000 roku została rozebrana

ze względu na zły stan techniczny. Obiekty zlokalizowane są na terenie angielskiego krajobrazowego parku roślinno-wodnego z połowy XVIII wieku.

PAŁAC W RAJSKU

Pałac został wzniesiony na początku XIX w. przez hr. Ignacego Bobrowskiego, a następnie w poł. tego samego wieku przebudowany przez nowych właścicieli Zwillingów w stylu romantycznego neogotyku. Rankiem 4.09.1939 r. park i pałac były miejscem ostatniej bitwy granicznej polskich oddziałów w obronie Górnego Śląska, w wyniku której zginęło 83 polskich żołnierzy. W 1951 r. został zaadoptowany dla potrzeb służby zdrowia, która działała tam do 2015. Obecnie dworek jest w rękach prywatnych.



POMNIKI

POMNIK BOJU POD RAJSKIEM

Bój pod Rajskiem była to jedna z większych bitew granicznych wojny obronnej Polski w 1939 r. W walce z potężnym niemieckim najeźdźcą w nocy z 3 na 4 września zginęło ponad 80 polskich żołnierzy.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA W PORĘBIE WIELKIEJ

Drewniany, zabytkowy kościół parafialny parafii św. Bartłomieja w Porębie Wielkiej wybudowany został na początku XVI wieku, w 1644 dobudowano wieżę. Do dziś zachował swój niewiele odtąd zmieniony wygląd. Kościół jest orientowany, wybudowany w architekturze późnogotyckiej. Znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego.

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚW. WAWRZYŃCA W GROJCU



Obecnie nieużytkowany, zabytkowy, drewniany kościół. Poświęcony w 1767, przebudowany w XIX i na początku XX wieku. Do roku 2000 kościół parafialny parafii św. Wawrzyńca w Grojcu, pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. w pobliżu drewnianego kościoła rozpoczęto budowę nowego dużego murowanego kościoła Matki Bożej Miłosierdzia. Od 1999 r. kościół św. Wawrzyńca jest nieczynny. Kościół znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa małopolskiego.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY POD WEZWANIEM MICHAŁA ARCHANIOŁA WE WŁOSIENICY

Kościół zbudowany został w 1843 roku. Najdłużej urzędującym proboszczem w parafii był ks. Józef Grudziński, który sprawował tam swoją posługę 37 lat (od 1904 roku). Z jego probostwa położono posadzkę w kościele, a także ustawiono główny ołtarz z drzewa modrzewiowego. W 1910 roku kościół restaurowano pod okiem Aleksandra Mroczkowskiego. W kościele znajdują się organy posiadające ok. 30 głosów.

KAPLICZKI PRZYDROŻNE

Na uwagę i urokliwe kapliczki przydrożne, murowane, wolno stojące lub nadrzewne. Do tej pory w niektórych wsiach, w maju, zbierają się ludzie, by śpiewać przy nich maryjne pieśni. Ludzie kwiecą je z okazji ważnych świąt. Największe nagromadzenie kapliczek znajduje się w Grojcu

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

STAWY MONOWSKIE

Pod koniec XIX wieku, w ramach gospodarki rybnej prowadzonej przez hrabiów Potockich, założono stawy rybne pod hodowlę karpia, odkupując te tereny od gminy Monowice i częściowo od właściciela Dworów - Hallera. Na terenie Stawów Monowskich znajduje się ostoja ptaków o znaczeniu europejskim w Polsce: Dolina Dolnej Skawy. Lęgną się tutaj między innymi: podgorzałka, ślepowron, mewa czarnogłowa i rybitwa białowąsa. Malowniczy rezerwat przyrody jest idealnym terenem dla spacerowiczów i rowerzystów. Można w nim podziwiać rozległe stawy rybne z ich bogatą florą i fauną.



TERENY NATURA 2000

O potencjale przyrodniczym i bogatej bioróżnorodności gminy Oświęcim świadczą cztery występujące na jej terenie ostoje sieci Natura 2000: Dolina Dolnej Skawy, Dolina Soły, Stawy w Brzeszczach, Dolina Dolnej Soły, gdzie można spotkać ⅓ wszystkich występujących w Polsce ptaków.

STARORZECZA WISŁY W BABICACH I PŁAWACH

Starorzecza Wisły w Babicach i Pławach przyciągną uwagę niejednego turysty. Warte uwagi ze względu na bogactwo roślinności i ptactwa wodnego. Malownicze tereny umilą swoim widokiem każdy spacer.

MUZEA

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ-BIRKENAU, BYŁY NIEMIECKI NAZISTOWSKI OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY.

Najważniejsze punkty przy zwiedzaniu Muzeum Auschwitz-Birkenau w Brzezince:

- „Brama Śmierci” - główna brama wjazdowa do byłego obozu, przy której ciągnie się ogrodzenie z drutów kolczastych, a wewnątrz znajdują się parterowe budynki z surowej cegły oraz główna wartownia obozu. Nad bramą, przez którą przebiega tor kolejowy, wznosi się piętrowa wieża wartownicza, z której okien można zobaczyć panoramę byłego obozu;
 - na końcu torów kolejowych wznosi się rozłożysty Międzynarodowy Pomnik Ofiar Faszyzmu;
 - wzdłuż torów kolejowych, równoległych do drogi ok. 800 m. długości, znajduje się tzw. rampa, przez którą przybywały do obozu setki tysięcy ludzi. Tu zostawiano ich bagaże i dokonywano selekcji, ok. 25% ludzi kierowano do pracy, pozostałych wprost do komór gazowych. Rzeczy zagrabione ofiarom magazynowano w pobliskich drewnianych barakach nazwanych przez więźniów „Kanada”.
 - jeszcze przed wybudowaniem krematoriów, istniały w 1942 roku w Brzezince dwie komory gazowe. Jedną z nich mieściła się w tzw. „Czerwonym Domku” i chłopskiej zagrodzie tzw. „Białym Domku”. Niemcy określali je „bunkier 1” i „bunkier 2”;
 - Ruiny Krematorium. Wiosną 1943 roku siłami więźniów wybudowano potężne krematoria II i III, których ruiny widnieją po obu stronach Pomnika. Każde z nich miało po 5 piecy trzyretortowych w których można było spalić ponad 2000 zwłok w ciągu doby. Znajdowały się w nich podziemne rozbieralnie i komory gazowe, które mogły jednorazowo pomieścić do 3000 ludzi. Zwłoki przewożono windą do pieców znajdujących się wyżej. Do zabijania używano gazu – cyklonu B – czyli silnie trującego cyjanowodoru. Śmierć gazowanych następowała w ogromnych męczarniach po ok. 10 minutach. Oprócz krematoriów II i III, których urządzenia Niemcy przed wkroczeniem Armii Czerwonej zdemontowali i wywieźli do Rzeszy, istniały jeszcze krematoria IV i V. Przed ruinami krematorium IV do dziś zachował się stawek do którego zsypywano prochy spalonych zwłok.
- W sąsiedztwie pozostałości po KL Auschwitz II – Birkenau istnieje Judenrampe. To rampa kolejowa położona w Brzezince, w ramach kompleksu obozowego Auschwitz-Birkenau, która służyła do rozładunku wagonów (najczęściej towarowych), w których niemieccy naziści zwozili z całej okupowanej Europy transporty więźniów – głównie Żydów. Obecnie na torach postawione są historyczne wagony oraz zamontowano tablicę pamiątkową, w miejscu odbywają się wydarzenia upamiętniające poległych.



Ponadto w pobliżu rampy można znaleźć budynki magazynów żywnościowych KL Auschwitz-Birkenau (tzw. Ziemniaczarki i Kwaszarnia). Obecnie w stanie ruiny, oddane po opiekę Fundacji Pobliskie Miejsca Pamięci, mającej w planach stworzenie obiektu muzealnego w tym miejscu.

PRYWATNE MUZEUM TECHNIKI WOJSKOWEJ W RAJSKU

Mieści się przy ul. Pszczyńskiej 26 na terenie parku krajobrazowego, przy XVIII-wiecznym dworku. Muzeum oferuje przejażdżki pojazdami wojskowymi z okresu od II wojny światowej wzwyż.

WYSTAWA „KLISZE PAMIĘCI. LABIRYNTY” W HARMĘŻACH

To ekspozycja rysunków Mariana Kołodzieja, byłego więźnia KL Auschwitz, oznaczonego numerem 432, która obok swej niezaprzeczalnej wartości artystycznej, posiada również walor świadectwa. Wystawa, przedstawiająca artystyczną wizję gehenny obozowej jednego z pierwszych więźniów KL Auschwitz, znajduje się w dolnej kondygnacji kościoła Matki Bożej Niepokalanej w Harmężach.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

SKANSEN PSZCZELARSKI „MALWA”

Na terenie obiektu znajduje się ponad 70 eksponatów pochodzących nawet z początku XX w. Poza zbiorem uli możemy tu znaleźć unikalne miodarki, podkurzaczki, walce, prasy do węzy, podkarmiaczki.

SZLAKI TURYSTYCZNE

WIŚLANA TRASA ROWEROWA

Wiślana Trasa Rowerowa to szlak rowerowy, który docelowo ma łączyć Beskidy z Bałtykiem. Słowo „wiślana” nie jest przypadkowe, ponieważ szlak prowadzi wzdłuż Wisły. Trasa przebiega przez trzy miejscowości gminy Oświęcim: Harmężę, Pławy oraz Broszkowice.

II.3. CHEŁMEK (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Chełmek jest zdrobniałą formą nazwy Chełm, która w staropolskim języku oznaczała wzgórze, pagórek. Po obu brzegach Przemszy wznoszą się bowiem dwa wzgórza, u podnóża jednego z nich powstał Chełmek. Najpierw była to osada, następnie wieś, a od 1969 r. – miasto. W tym też roku Chełmek uzyskał prawa miejskie, w 1973 r. powstała gmina, w skład której wchodziły miasto Chełmek oraz sołectwa: Bobrek i Gorzów. Niewiele jest w Polsce małych miejscowości, takich jak Chełmek, w przypadku którego sama nazwa mówi o jego historii. Chełmek to buty, tak wielu ludziom się kojarzy to miasto, choć często nawet nie znają jego położenia geograficznego. Chełmek wraz z sołectwami Bobrek i Gorzów tworzą gminę Chełmek. Zamieszkuje około 13 tys. mieszkańców, w tym miasto – ponad 9 tys. osób, a sołectwa – łącznie blisko 4 tys. osób. Gmina Chełmek położona jest w zachodniej części województwa małopolskiego, w powiecie oświęcimskim, między Oświęcimiem a Libiążem, u zbiegu rzek Wisły, Soły i Przemszy, na ich lewym brzegu. Umiejscowiona na podmokłych terenach, otoczona jest lasami sosnowymi. Charakterystyczną cechą gminy jest to, że leży ona w trójkącie pomiędzy trzema dużymi aglomeracjami miejskimi, tj. Krakowem (odległym o ok. 50 km), Katowicami (odległymi o ok. 40 km) oraz Bielskiem Białą (odległość - ok. 40 km). Powierzchnia Gminy Chełmek wynosi 2.732 ha, z czego sołectwa Bobrek i Gorzów zajmują łącznie 1.893 ha. Do głównych szlaków komunikacyjnych przebiegających przez gminę należą: linia kolejowa nr Trzebinia – Zebrzydowice, droga wojewódzka nr 780 z Krakowa w kierunku Śląska, jak również droga wojewódzka nr 933 z Chrzanowa w kierunku Oświęcimia i Pszczyny. Chełmek usytuowany jest w połowie drogi pomiędzy Krakowem i Katowicami, przy autostradzie A4 oraz niedaleko od drogi krajowej S1.

MIEJSCE HISTORYCZNE

KAMIENIE MŁYŃSKIE W CHEŁMKU

Mało znanym faktem w historii gminy Chełmek jest działalność kopalni i przetwórci gipsu na terenie obecnej osady leśnictwa Bobrek. Na przełomie XIX i XX wieku rozpoczęto odkrywkowe wydobywanie siarczanu wapnia z występujących tu pokładów. Wydobyte krystaliczne tafle gipsu, prażono i mielono w młynie usytuowanym w pobliżu leśniczówki. Ważące ok. 1,5 t młyńskie kamienie wprowadzane były w ruch za pomocą maszyny parowej, zwanej wówczas lokomobilą. Uzyskany produkt transportowano furmankami do Łęku obok Gromca, następnie galarami spławiano w głąb kraju. Inicjatorką przemysłowego przedsięwzięcia był Księżna Maria Ogińska, dziedziczka klucza bobreckiego. Eksploatacja złoży trwała zaledwie kilka lat.



POMNIK GRUNWALDZKI – WZGÓRZE SKAŁA W CHEŁMKU

Pomnik wybudowano w 1910 r. w 500. rocznicę bitwy pod Grunwaldem. Został on wykonany na wzgórzu Skała z kamienia dolomitowego. Od strony czołowej posiadał tablicę z napisem: „Grunwald 1410-1910”. Podczas II Wojny Światowej w 1940 r. został on zniszczony przez Niemców. W 1964 r. odbudowano go w formie jaką znamy dzisiaj. Jego gruntowną renowację przeprowadzono w 2005 r., w 25. rocznicę powstania „Solidarności”.

POMNIK OFIAR FASZYZMU NA PAPROTNIKU W CHEŁMKU

Wzniesiony przez mieszkańców pomnik został zaprojektowany przez artystów plastyków Eryka Kuszczaka i Bohdana Kiskę. Betonowa surowa płyta z wizerunkami ludzkich twarzy wyrażających cierpienie, została usytuowana na obrzeżach miasta w dzielnicy Paprotnik. Pomnik odsłonięto w dniu 05.10.1969 r. W okresie okupacji istniał w tym miejscu hitlerowski obóz pracy „Aussenkommando Chelmek”. Według opracowania Emeryki Iwaszko zginęło w nim 47 osób narodowości żydowskiej. U podnóża pomnika na kamiennych płytach widnieją nazwiska zamordowanych i zaginionych w latach 1939-1945 mieszkańców Chełmka narodowości polskiej i żydowskiej.

SCHRONY WOJENNE

Niemieckie budowle militarne typu „Luftschutz-Splitterschutzzelle” pochodzą z terenów Chełmka. W okresie okupacji niemieckiej rozmieszczone były w strategicznych punktach fabryki obuwia i kolonii pracowniczej. Do obecnych czasów zachowało się dziewięć obiektów, osiem w miejscu obecnej ekspozycji, jeden w lesie „Gruszka”. Schrony zostały wykonane z nakazu okupanta w miejscowym zakładzie betoniarskim rodziny Szymutków. Przeciwlotnicze komórki ochrony przed odłamkami (Luftschutz-Splitterschutzzelle) nie służyły do walki, lecz dawały schronienie osobom, których służba wymagała przebywania na



otwartym terenie podczas nalotów (strażnikom, kolejarzom, energetykom, itp.). Poziome szpary w betonowych skorupach nie służyły jako luki strzelnicze, umożliwiały jedynie obserwację terenu. Z zachowanego niemieckiego planu oraz relacji świadków wynika, że na terenie fabryki obuwia i osiedla pracowniczego rozmieszczonych było około czterdziestu schronów.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZESPÓŁ PARKOWO-PAŁACOWY W BOBRKU

Zespół położony jest w północnej części wsi Bobrek. Pałac został wzniesiony na miejscu dawnego zamku obronnego z XV wieku, który został spalony podczas najazdu szwedzkiego, a następnie odbudowany. Budowla została rozebrana w XVIII. W I połowie XIX wieku powstał w tym miejscu klasycystyczny pałac, oficyna – budynek nawiązujący swym wyglądem do dworców szlacheckich z XVIII i XIX wieku oraz zabudowania gospodarcze – czworaki. W 1925 r. park został uznany za zabytek



przyrody. W 1945 r. w pałacu i oficynie umieszczono Szkołę Specjalną, a budynki gospodarcze znalazły się pod zarządem Administracji Lasów Państwowych. Później w pałacu mieściła się szkoła podstawowa, a od 1968 r. przedszkole. Pałac miał być też wykorzystywany na cele Państwowego Muzeum w Oświęcimiu i Archiwum w Chrzanowie. Budynki gospodarcze użytkowała miejscowa Gminna Spółdzielnia (m.in. w bezpośrednim sąsiedztwie pałacu znajdowała się wędliniarnia), a sam park był pod zarządem Urzędu Miasta i Gminy w Chrzanowie. W 1979 r. zachodnia część pałacu spłonęła i od tej pory pałac popadał w ruinę. Po gruntownym remoncie oficyny pałacowej w 1983 r. zajęła ją Spółdzielnia Pracy „JUNIOR” później zwana „REPRODEX”. W tym samym roku pałac wraz z parkiem przyznano na własność gminie

Chełmek. W 2002 r. założenie pałacowo-parkowe kupił Raouf Ziyad, który jest jego obecnym właścicielem.

POMNIKI

POMNIK KONIA W BOBRKU

Na polanie bobreckiego parku znajduje się osobliwy pomnik. Spoczywający w ziemi dolomitowy blok upamiętnia miłość i przywiązanie człowieka do zwierzęcia. Rodzina Sapiehów ufundowała kamień z wykutym napisem – „Tu leży koń wierny towarzysz wojny światowej i bolszewickiej 1936”. Upamiętnia ona



zwierzę, które, jak przez wiele lat sądzono, uratowało życie księciu Adamowi Sapieszce, wynosząc go z pola komarowskiej bitwy 1920 roku. Pamiątkowy kamień postawił swojemu koniowi – Atamanowi książę Adam w podzięce za uratowanie życia podczas komarowskiej bitwy. Według jednych relacji w dużej mierze księciu pomógł kawalerzysta Józef Pietras. Według innych – koń sam wrócił po swojego rannego pana i przeniósł go przez linię frontu w bezpieczne miejsce. Okazało się jednak, że jest inaczej. Podczas rozmowy z jedną z mieszkanek Bobrka Joanną Baran, która przed wojną przez wiele lat pracowała w bobreckim pałacu, pojawiła się wątpliwość, czy właścicielem konia był książę Adam, czy też może, według innych przekazów, jego brat Leon. Pani Joanna obiecała wówczas, że o wyjaśnienie poprosi kogoś z rodziny Sapiehów, gdyż cały czas utrzymuje z nimi kontakt. Wraz z życzeniami świątecznymi do Joanny Baran dotarł napisany przez mieszkającą w Belgii księżnę Jadwigę, córkę Adama Sapiehy list, z którego wynikało, że uratowanym przez wierzchowca żołnierzem był jednak Leon brat Adama. Wątpliwości natomiast nie ulega, że po swym chwalebnym czynie Ataman dożyłotwnio otrzymał wolność, nie był już siodłany ani zaprzęgany do wozu. Według miejscowych przekazów kamień znajduje się w miejscu, w którym zwierzę dokonało żywota w 1936 roku.

OBIEKTY SAKRALNE

ZESPÓŁ SAKRALNY W BOBRKU



Zespół składa się z kościoła pod wezwaniem Przenajświętszej Trójcy, plebanii oraz cmentarza. Decyzję o budowie obiektów podjęli książę Prymas Poniatowski oraz fundatorka hrabina Teresa Wielopolska w 1788 r. Budowa kościoła rozpoczęła się w 1798 r. W dniu 31 lipca 1804 r. świątynia została poświęcona przez ks. Cypriana Gdowskiego, jeszcze przed ukończeniem samej budowy w 1810 r. W kościele znajdują się figurki autorstwa Wojciecha Stattlera oraz figury wykonane wg projektów

Jana Matejki. Dwa dzwony – „Maria” i „Józef” – zostały odlane w Dąbrowie Górniczej przez Franciszka Kubicę. W roku 1971 konsekrował je Ks. Kardynał Karol Wojtyła. Trzeci dzwon – „Wojciech” – został odlany w 1920 r. prawdopodobnie przez K. Szwabe – Odlewnię Dzwonów w Białej. Wnętrze świątyni, według własnego projektu, w roku 1980 pomalował krakowski artysta Zygmunt Wiglusz. Wtedy również odnowił medaliony z wizerunkami apostołów, które pochodzą

z 1906 r. Medaliony wykonał Jan Stankiewicz, malarz z Oświęcimia, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, za czasów gdy jej rektorem był Jan Matejko.

KOŚCIÓŁ PW. MATKI BOŻEJ KRÓLOWEJ POLSKI W CHEŁMKU

W dniu 4.VI.1936 r. rozpoczęto prace związane z budową kościoła, a w dniu 14.VI.1936 r. Ksiądz Metropolita Krakowski, Adam Sapieha dokonał poświęcenia kamienia węgielnego. Otwarcie kościoła nastąpiło bardzo szybko, bo już w dniu 11.X.1936 r. w którym z ramienia Księcia Metropolity dokonał poświęcenia świątyni Ks. Dziekan Andrzej Mroczek z Ciężkowic.

DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE

DZIEDZICTWO TOMASZA BATY – DOM PAMIĘCI BATY

W grudniu 1929 r. czeski przemysłowiec Tomasz Bata rejestruje w Sądzie Okręgowym w Krakowie „Polską Spółkę Obuwia”. W 1931 r. wykupuje on od rodziny Sapiehów tereny pod budowę fabryki oraz osiedla mieszkaniowego. W 1932 r. uruchamia produkcję obuwia i otwiera pierwsze sklepy firmowe na terenie kraju. To wydarzenie miało duży wpływ na rozwój i dzisiejszy



wygląd Chełmka. Do dzisiaj można zaobserwować w Chełmku ślady i oddziaływanie powstałej w latach trzydziestych ubiegłego wieku fabryki obuwia. Są to: osiedle Stara Kolonia, korty tenisowe, czy Dom Seniora, który był pierwotnie Willą Alojzego Gabesama – pierwszego dyrektora Zakładów Obuwia „Bata” w Chełmku. Wszystkie te obiekty tworzą układ urbanistyczny dawnej kolonii pracowniczej Polskiej Spółki Obuwia Bata w Chełmku. Rozpoczęta w latach trzydziestych XX wieku budowa nowego Chełmka zakładała powstanie miasta – ogrodu dla ok. czterdziestu tysięcy mieszkańców. Wybuch II Wojny Światowej ograniczył budowę osiedla do zaledwie szesnastu modernistycznych budynków i willi prezesa fabryki. Dom Pamięci Baty w Chełmku został oddany do użytku w czerwcu 2006 roku. Mieszczą się w nim sale muzealne poświęcone rodzinie Bata, historii przemysłu obuwniczego oraz przeszłości Ziemi Chełmeckiej. Funkcjonuje w nim również nowoczesna remiza straży pożarnej i sala spotkań. W październiku 2007 roku Tomasz J. Bata, podczas historycznej wizyty w Chełmku, dokonał otwarcia obiektu symbolu pamięci i wdzięczności mieszkańców.

DZIEDZICTWO TOMASZA BATY – DOM SENIORA W CHEŁMKU



Dom Seniora w Chełmku. To nowoczesny obiekt przystosowany na potrzeby utworzenia w nim miejsca spotkań dla osób starszych. W budynku zachowano wiele jego pierwotnych, zabytkowych detali architektonicznych oraz elementów jego wystroju i wyposażenia. Są to między innymi podłogi, schody, drzwi, obudowy kaloryferów, wykończenia okien, boazerie, meble, sztukaterie, czy kute elementy w pomieszczeniu piwnicznym przeznaczonym do przechowywania wina. Bezpośrednie otoczenie budynku w formie parku stworzyło przestrzeń sprzyjającą wypoczynkowi, a w jego pobliżu rosną rododendrony zasadzone w latach 40 ubiegłego wieku. Dom Seniora był pierwotnie Willą Alojzego Gabesama – pierwszego dyrektora Zakładów Obuwia „Bata” w Chełmku.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

KOMPLEKS LEŚNY

Lasy zajmują 38 % powierzchni gminy (tj. 1027 ha) w postaci dwóch zwartych kompleksów leśnych. Lasy te pełnią funkcje ochronne (bioklimatyczne) na obszarach sąsiadujących z kopalniami węgla, a także funkcje glebochronne i wodochronne. Wśród siedliskowych typów lasu występują bory świeże i wilgotne, w których dominują monokulturowe drzewostany sztucznego pochodzenia tj. sosna przy mniejszym udziale gatunków liściastych głównie: brzozy, dębu oraz modrzewia, olszy i osiki. W dolinach Przemszy i Wisły występują lasy łąkowe, których siedliska związane są nierozłącznie z wodami płynącymi. Drzewostan łągów tworzą: olsza, topola, wierzba, wiąz, jesion, dąb, a także roślinność szuwarowa i torfowiskowa. Uzupełnieniem struktury przyrodniczej gminy są tereny zieleni urządzonej, których przykładem jest Park Rodzinny w Chełmku oraz park dworski w Bobrku. Drzewostan parku dworskiego liczy ponad 150 lat. Przeważają w nim dęby, klony, jawory, jesiony, graby, wiązy, lipy i brzozy.



WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

BIBLIOTEKA PUBLICZNA MOKSIR w CHEŁMKU

Gmina Chełmek posiada nowoczesną bibliotekę, w której oprócz kontaktu z literaturą można rozwijać swoje pasje i zainteresowania, a także jest miejscem służącym rodzinom do spędzania czasu wolnego. Dlatego w tym budynku poza funkcjami typowymi dla bibliotek została wykonana strefa relaksu w postaci kawiarni, strefa dla dzieci w postaci wewnętrznego placu zabaw, strefa zabaw dla dzieci, młodzieży oraz całych rodzin z możliwością skorzystania z konsol do gier, sala z stanowiskami komputerowymi z dostępem do internetu, sala do przeprowadzania warsztatów, sala konferencyjna z ekranem i projektorem. W bibliotece swoje zajęcia prowadzi także Świetlica Środowiskowa w Chełmku.



KORTY TENISOWE



Tenis ziemny jest bardzo popularnym sportem w gminie Chełmek, a także stanowi rozpoznawalną „markę” gminy, gdyż z kortów korzystają także mieszkańcy powiatów oświęcimskiego i chrzanowskiego. W sumie na terenie gminy Chełmek znajduje się 10 kortów tenisowych w tym aż 9 w Chełmku i 1 w Gorzowie. Obecny kompleks kortów tenisowych wraz zapleczem szatniowo-socjalnym o przy ulicy Brzozowej w Chełmku został przebudowany w ramach realizacji projektu rewitalizacji pn.: „Chełmek –

odNowa. Nowe przestrzenie aktywności i integracji społecznej w Chełmku, szczególnie dla seniorów, dzieci i rodzin z dziećmi” dofinansowanego ze środków UE. Wybudowano nowe trybuny, ściankę

treningową z kortem o nawierzchni poliuretanowej oraz zmodernizowano korty o nawierzchni z mączki ceglanej. Nowy budynek zaplecza szatniowo – socjalnego umożliwi zawodnikom na komfortowe przygotowanie się do meczów oraz skorzystanie z węzła sanitarnego po ich zakończeniu.

CENTRUM SPORTOWE W CHEŁMKU

W Chełmku przy ul. Krakowskiej 22 na obszarze 6 ha funkcjonuje nowoczesny kompleks sportowy – Centrum Sportowe. Cały kompleks jest oświetlony, więc może być wykorzystywany przez cały rok. Znajdują się na nim: pełnowymiarowa hala sportowa z widownią, budynek szatniowo-biurowy, boisko do piłki ręcznej i koszykówki, na którym rozkładane jest w zimie sezonowe lodowisko, cztery korty tenisowe, w tym 1 kort zadaszony, pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej ze sztuczną nawierzchnią posiadającą certyfikat FIFA.



SKATEPARK W CHEŁMKU

W Chełmku, w otoczeniu Parku Rodzinnego, przy ul. Kolejowej funkcjonuje nowoczesny kompleks rekreacyjny „Skwer Dzieci i Młodzieży” ze skateparkiem, parkiem linowym i siłownią na świeżym powietrzu.

PRZESTRZEŃ REKREACYJNO-SPORTOWA W GORZOWIE

Na obszarze przestrzeni rekreacyjno-sportowej przy ul. Szkolnej w Gorzowie znajdują się: plac zabaw dla dzieci starszych, bieżnia o długości 100 m wraz z miejscem do skoku w dal, kort tenisowy, pełnowymiarowe boisko do gry w piłkę nożną, przestrzeń spacerowo-rekreacyjna.

PRZESTRZEŃ REKREACYJNO-SPORTOWA W BOBRKU

W Bobrku przy ul. Długiej znajduje się przestrzeń służąca spotkaniom i rekreacji. W jej skład wchodzi: plac zabaw wyposażony m.in. w: huśtawki, drabinki, zestawy do zabaw dla dzieci, siłownia na świeżym powietrzu, pełnowymiarowe boisko do gry w piłkę nożną, boisko rezerwowe.

II.4. BRZESZCZE (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Brzeszcze są gminą położoną w obszarze Małopolski Zachodniej, na granicy województwa małopolskiego i śląskiego, będąc najdalej na zachód wysuniętą gminą Małopolski. Gmina Brzeszcze leży pomiędzy dwiema rzekami, które wyznaczają jej granice – Sołą od wschodu oraz Wisłą od zachodu – na terenie Kotliny Oświęcimskiej. Obszar samorządu graniczy z gminami Oświęcim i Kęty należącymi do województwa małopolskiego oraz Wilamowice i Miedźna wchodzącymi w skład województwa śląskiego. Gminę zamieszkuje ponad 20 tysięcy mieszkańców. Samo miasto Brzeszcze to ok. 11 tys. osób. Obszar gminy zajmuje 4613 ha, w tym: miasto 1917 ha, sołectwa: Jawiszowice 1529 ha, Przecieszyn 325 ha, Skidziń 401 ha, Wilczkowice 125 ha, Zasole 316. Gmina Brzeszcze jest jedną z dziewięciu jednostek samorządu terytorialnego, wchodzących w skład powiatu oświęcimskiego, w tym jedną z czterech gmin miejsko-wiejskich w powiecie. Ludność Brzeszcz stanowi 14,1 % ludności powiatu oświęcimskiego. Przez Gminę przebiega droga wojewódzka nr 949 łącząca miasto Brzeszcze z drogą wojewódzką nr 948 na odcinku Kęty-Oświęcim oraz droga wojewódzka 933 łącząca Pszczynę z Oświęcimiem i Chrzanowem (pośrednie powiązanie z istniejącą trasą Tychy-Bielsko-Biała-Granica Państwa oraz autostradą A4).

POMNIKI

DAWNE ZABUDOWANIA PODOBOZU KL AUSCHWITZ

Budynek dawnej łaźni obozowej wraz z najbliższym otoczeniem oraz latarnia obozowa powstały 15 sierpnia 1942 r. jako filia KL Auschwitz-Birkenau. Był obozem męskim. Na jego terenie istniał kompleks budynków drewnianych i murowanych. Murowane przeznaczone były dla załogi podoboju, na szpital i kuchnię, natomiast te o niższym standardzie, drewniane, przydzielano więźniom. Podobóz Jawiszowicz istniał do 18 stycznia 1945 roku. Pozostałe po obozie baraki aż do lat 70-tych wykorzystywane były jako lokum dla osób oczekujących na przydział mieszkań spółdzielczych. Zachował się tylko stary budynek obozowej łaźni oraz stojąca tuż obok niego latarnia.



POMNIK KU CZCI POLEGYCH W WALCE Z FASYZMEM ODSŁONIĘTY W 1967 R.

W 1967 r. społeczeństwo brzeszczańskie ufundowało i postawiło w centralnym punkcie Brzeszcz pomnik poświęcony ofiarom II wojny światowej. Został usytuowany w znajdującym u zbiegu ulic Parkowej, Kościuszki i Ofiar Oświęcimia parku. Na cokole pomnika widnieje napis: „Za ofiarę życia w walce z faszyzmem synom naszej ziemi – społeczeństwo Brzeszcz”.

POMNIK KU CZCI KOSTKA JAGIEŁŁY

Konstanty Jagiełło ps. Kostek, Zieliński, Bezzębny (ur. 1916, zg. 27 października 1944 we wsi Łęki-Zasole, Gm. Brzeszcze) – działacz socjalistyczny i niepodległościowy. 22 września 1940 wywieziony do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Auschwitz (numer obozowy 4507). W obozie był jednym z organizatorów konspiracji w Związku Organizacji Wojskowej organizowanej przez Witolda Pileckiego. 27 czerwca 1944 dzięki uciekł z obozu, przekazał konspiracyjnej organizacji PPS w Krakowie grypsy, plany obozu oraz szkice z zaznaczonym rozmieszczeniem sił SS. Został dowódcą

oddziału PPS organizującego ucieczki więźniów z obozu w rejonie miasta Brzeszcze. Zginął podczas akcji pomocowej więźniom. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Grunwaldu III klasy, Orderem Virtuti Militari V klasy oraz Medalem Zwycięstwa i Wolności.

POMNIK KU CZCI MIESZKAŃCÓW JAWISZOWIC POLEGŁYCH I POMORDOWANYCH W LATACH 1939-1945

pomnik poświęcony mieszkańcom Gminy, którzy zginęli walcząc o niepodległość Polski. W centralnym miejscu pomnika, na płycie z piaskowca umieszczono 3 metalowe tablice z inskrypcjami – nazwiskami poległych. Całość wieńczy charakterystyczna płaskorzeźba przedstawiająca orła w koronie.



OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MARCINA W JAWISZOWICACH

Drewniany kościół pw. św. Marcina w Jawiszowicach został zbudowany w 1692 r. na miejscu spalonego wcześniejszego kościoła z 1511 r., który, jak głosi przekaz ludowy, został, prawdopodobnie przypadkowo, podpalony przez syna ówczesnego organisty. Kościół leży na Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego.



KOŚCIÓŁ PW. ŚW. URBANA



To świątynia wzniesiona w stylu neobarokowym w latach 1874-1876. Została uroczystie poświęcona w dniu 29 sierpnia 1876 roku, natomiast w dniu 3 września 1908 roku została konsekrowana przez biskupa Anatola Nowaka. Oryginalnie była to świątynia jednonawowa, jednakże w latach 1934-1935 została dobudowana kaplica Ukrzyżowanego Pana Jezusa, natomiast w latach 1952-1953 nowa zakrystia razem z umieszczoną nad nią salą katechetyczną (dawna zakrystia została przebudowana na kaplicę). W prezbiterium jest

umieszczony ołtarz główny wykonany w latach 1891-1892 przez rzeźbiarza Kazimierza Chodzińskiego z Krakowa w stylu neobarokowym. W jego środkowej części znajduje się obraz przedstawiający Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny oraz (odstaniane naprzemiennie) obrazy: przedstawiający św. Urbana, wykonany przez znanego słowackiego malarza Petra Bohúňa oraz przedstawiający św. Barbarę, wykonany przez artystę Jana Bąkowskiego z Krakowa.

CMENTARZ KOMUNALNY

Grób Jana Wawrzyczka, Grób lotnika amerykańskiego Alvina J. Ellina, Pomnik ku czci żołnierzy poległych we wrześniu 1939 (Pomnik został odsłonięty w 1962 r. Poświęcono go żołnierzom polskim, którzy zginęli we wrześniu 1939 r. w Brzeszczach i sąsiadującym Rajsku. Na terenie tych miejscowości 4 września 1939 r. odbyła się jedna z bitew granicznych wojny obronnej Polski).

DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE

KOLONIA GÓRNICZA



To powstałe w pobliżu kopalni domy dla pracowników kopalni, nazywanej później Starą Kolonią. Jest to pierwsze w Brzeszczach osiedle o charakterze miejskim. W latach 1903-1909 zbudowano kilkanaście piętrowych, wielorodzinnych domów. Równocześnie, po drugiej stronie obecnej ul. Kościuszki, wzniesiono zespół parterowych domów dla dyrekcji, inżynierów i sztygarów, nazwany Kolonią Urzędniczą, a w 1915 r. rozpoczęto budowę kolejnych mieszkań dla górników Nowej Kolonii.

Stara Kolonia zlokalizowana jest w bezpośrednim sąsiedztwie kopalni, przy ulicach Górniczej i Kościuszki. Składa się na nią czternaście wielorodzinnych budynków, rozmieszczonych w regularnym układzie. Są one usytuowane w równoległych rzędach, zwrócone do siebie krótszymi ścianami szczytowymi. Między poszczególnymi rzędami znajdują się wspólne podwórka z niskimi, murowanymi budynkami gospodarczymi oraz ogródki.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

NAZIELEŃCE W GMINIE BRZESZCZE

Brzeszczańskie Nazieleńce to jeden z najpiękniejszych i najciekawszych kompleksów leśno-stawowych w Dolinie Górnej Wisły. Kompleks obejmuje kilkanaście stawów rybnych o łącznej powierzchni ponad 150 ha, przylegające obszary lasu mieszanego oraz nadwiślańskie łąki. Jak dowodzą dokumenty historyczne, zbiorniki na Nazieleńcach i hodowlę ryb na tym terenie rozwijano już od XV wieku. Po transakcji wykupu Brzeszcz wraz z całym księstwem oświęcimskim w 1457 roku przez Kazimierza Jagiellończyka, wieś stała się własnością króla polskiego, który osobiście zadbał o rozwój gospodarki hodowlanej na obszarze Brzeszcz.



Stawy na Nazieleńcach stanowią wspaniałe środowisko życia dla wielu gatunków roślin i zwierząt. Szczególnie bogata jest strefa przybrzeżna z licznymi gatunkami roślin wynurzonych, formujących piękne i bogate pasma szuwarów. Gnieźdzą się i żerują tu liczne gatunki ptaków. Na wielu stawach gnieźdzą się liczne perkozy, mające charakterystyczne gniazdatratwy na tafli wody. Wśród gęstej roślinności ukryte są gniazda kaczek, rybitw i gęsi. Na terenie Nazieleńca występują bardzo rzadkie w całej Europie gatunki bąka i bączka.

KOMPLEKS WĘDKARSKI NA STAWACH WILCZKOWICE

Położone na wschodnim skraju gminy Skidziń i Wilczkowice proponują prawdziwy raj dla miłośników wędkarstwa i wypoczynku na łonie przyrody. Wilczkowice proponują prawdziwy raj dla miłośników wędkarstwa i wypoczynku na łonie przyrody. Powstałe na skutek wydobycia żwiru obszerne stawy zostały zrekultywowane w celu przywrócenia naturalnych warunków przyrodniczych i zagospodarowane przez Towarzystwo Wędkarskie „Sazan”, działające na tym terenie od ponad 20 lat. Przy dwóch akwenach znajdują się pomosty, domki letniskowe i rybacówka.

MUZEA

MIEJSCE PAMIĘCI W BRZESZCZACH BORZE



fot: <http://trasapamieci.brzeszcze.pl/wirtschaftshof-budy,85>

To historyczny budynek karnej kompanii kobiet podoboju Auschwitz-Birkenau. Miejsce masakry francuskich Żydówek. W kwietniu 1942 roku na terenie Boru, Bud i Nazieleniec utworzony został podobóz KL Auschwitz. Nazwany został zbiorczo, od nazwy folwarku, Wirtschaftshof Budy, a następnie podzielony na podobozы męski i żeński. Podobóz żeński był usytuowany na terenie Boru. Po ucieczce polskiej więźniarki Janiny Nowak (czerwiec 1942) został przekształcony w karną kompanię. Osadzone w niej więźniarki zajmowały się głównie oczyszczaniem stawów, wyburzaniem domów i budową dróg, pracowały w lesie przy wyrębie drzew. Wykonywały także większość prac rolniczych na okolicznych polach. Połowę z 400 więźniarek stanowiły Polki, pozostałe były Żydówkami ze Słowacji i Francji oraz Niemkami. Ciężkie warunki pracy oraz okrutne traktowanie przez więźniarki funkcyjne dla wielu kończyło się śmiercią. W drugiej połowie sierpnia 1942 r. część komanda kobiet przeniesiono do obozu żeńskiego w KL Birkenau. Po niespełna dwóch miesiącach od utworzenia karnego podobozu było to 137 polskich więźniarek – tyle zdołało przeżyć z 200 skierowanych kobiet z pierwszego transportu do karnej kompanii w czerwcu. Ostatecznie w marcu 1943 r. karne komando kobiece zostało przeniesione do obozu kobiecego w KL Birkenau, a w miejscu Karnej Kompanii Kobiet utworzono podobóz kobiecy KL Auschwitz Frauenlager Bór/Budy. „JEŚLI AUSCHWITZ UZNAĆ ZA PIEKŁO, TO BUDY BYŁY JEGO NAJNIŻSZYM KRĘGIEM” – tak o swoim pobycie w Karnej Kompanii Kobiet wspomina Zofia Posmysz numer obozowy 7566. Obecnie budynek znajduje się pod opieką Fundacji Pobliskie Miejsca Pamięci Auschwitz-Birkenau, która w obiekcie prowadzi działalność edukacyjną i kulturalną, organizując wystawy, spotkania edukacyjne i upamiętniające.

IZBA REGIONALNA W JAWISZOWICACH „PIKNO IZBA”

Izba pełni funkcje edukacyjno - poznawcze. Powstała by ocalić od zapomnienia lokalne tradycje, obrzędy i zwyczaje. W specjalnie zaadaptowanych pomieszczeniach sotyśówki zgromadzono naczynia i sprzęt gospodarstwa domowego, meble, przykładowe ozdoby oraz stroje sprzed kilkudziesięciu lat. W dużej mierze są to eksponaty подарowane przez mieszkańców Jawiszowic.

SZLAKI TURYSTYCZNE

Na terenie Gminy Brzeszcze wyznaczonych zostało kilkanaście kilometrów tras rowerowych, prowadzących zarówno po atrakcyjnych przyrodniczo terenach obszaru chronionego Nazielenie (Natura 2000), jak również umożliwiających zwiedzenie ważnych miejsc związanych z historią Gminy, w tym z okresem II wojny światowej. Trasy oznakowane są w terenie, istnieje infrastruktura – Miejsca Odpoczynku Rowerzystów. W Gminie Brzeszcze ma początek małopolski odcinek Wiślanej Trasy Rowerowej.

II.5. ZATOR (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Gmina Zator położona jest w zachodniej Małopolsce, 46 kilometrów na zachód od Krakowa, 50 kilometrów na wschód od Bielska - Białej, 48 kilometrów od Katowic. W bliskim sąsiedztwie znajdują się też Oświęcim (17 km), Chrzanów (18 km), Wadowice (15 km), Andrychów (17 km). Cisza, spokój, dużo zieleni, stosunkowo czyste i rybne wody Skawy, zrekultywowane i zarybione wyrobiska poeksploatacyjne, dobry dojazd kolejną i autobusami sprawiły, że Zator stał się miejscowością atrakcyjną, zwłaszcza na wypoczynek sobotnio-niedzielną dla mieszkańców Śląska i Krakowa. Atrakcyjności terenom zatorszczyzny dodają cenne zabytki oraz liczne stawy rybne tzw. „Żabi Kraj”. Trasy spacerowe nad Skawą wzdłuż zielonych zarośli wiklinowych i stawów z kępami tataraku i sitowia oraz licznymi siedliskami ptactwa wodnego m.in. czapli, łabędzi, kormoranów, są ulubionym miejscem spacerów nie tylko mieszkańców ale i przyjezdnych szukających ciszy i kontaktów z naturą. Zrekultywowane wyrobiska po eksploatacji kruszywa, zarybione staraniem członków PZW i Zatorskiego Towarzystwa Wędkarskiego przyciągają amatorów kąpiel i wędkowania. Podejmując decyzję o zamieszkaniu tutaj, można zrealizować marzenie o pięknym domu z ogrodem. Jeszcze wiele miejsc w Zatorze czeka na zagospodarowanie. Miasto Zator o ponad 700-letniej historii w woj. małopolskim, w Kotlinie Oświęcimskiej, u stóp Pogórza Karpackiego, usytuowane nad rzeką Skawą, na trasie zelektryfikowanej podkarpackiej linii kolejowej z Czechowic-Dziedzic do Krakowa-Płaszowa, na skrzyżowaniu dróg nr 781, 44, 28 w kierunku Chrzanowa /18 km/, Oświęcimia /18 km/, Wadowic /15 km/, Andrychowa /18 km/ i Krakowa/40 km/. Dane liczbowe: powierzchnia gminy Zator - 51 km², w tym miasto Zator -11,5 km²; liczba mieszkańców gminy - ok. 9 tys. w tym miasto Zator - ok. 4 tys. W skład gminy Zator wchodzi 9 wsi sołeckich – Graboszyce, Grodzisko, Laskowa, Łowiczki, Palczowice, Podolsze, Rudze, Smolice, Trzebieńczyce.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RATUSZ W ZATORZE

W 1902 r. w zachodniej pierzei zatorskiego Rynku wybudowany został nowy, neogotycki, piętrowy ratusz wg projektu Franciszka Sas – Zubrzyckiego. Elewacja frontalna zakończona wysokim, ceglanymszczytem, nawiązuje stylowo do otoczenia głównego placu miasta.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZAMEK KSIĄŻĘCY W ZATORZE

Zbudowany został w latach 1445-1447 przez ks. zatorskiego Wacława I na miejscu grodu obronnego książąt oświęcimskich. Od 1513 r. do I rozbioru Polski był siedzibą starosty niegrodowego, a od 1778 r. rezydencją właścicieli dóbr zatorskich. W wyniku przebudowy dokonanej przez Franciszka Marię Lanciego w 1836 r. uzyskał charakter neogotycki. Na parterze, po obu stronach sieni, znajdują się dwie pary bogato zdobionych sal. Obecnie jest obiektem nieczynnym. Pałac otacza ozdobny park.



ZESPÓŁ DWORSKI W GRABOSZYCACH

Dwór z poł. XV w. W roku 1575 sekretarz królewski Dionizy (Dziwisz) Brandys wznosił w tej miejscowości dwór obronny. Był on pierwotnie renesansowy, został jednak później przebudowany w stylu barokowym. Przebudowa polegała na zamianie attyki na barokowe szczyty i sporych zmianach wystroju wnętrz. Dwór został zniszczony po II wojnie światowej. Obecnie ma nowego właściciela (od 2014 roku), który dwór remontuje. Dwór otaczają drzewa, które kiedyś stanowiły park dworski.



POMNIKI

KOPIEC GRUNWALD W PALCZOWICACH



Usypany przez mieszkańców Palczowic w 500 rocznicę zwycięstwa pod Grunwaldem, upamiętniając zwycięską bitwę Oręża Polskiego nad Zakonem Krzyżackim w 1410 roku. Zniszczony przez Niemców, a później ponownie usypany na Tysiąclecie Państwa Polskiego. Odnowiony staraniem mieszkańców i samorządu w 2010 roku. Kopiec jest doskonałą platformą widokową na kompleks stawów hodowlanych w Spytkowicach.

POMNIK ŚW. ROCHA – PATRONA MIASTA

Już od XVII wieku mieszkańcy zatorszczyzny otaczali św. Rocha wielką czcią, kierując do niego swoje modlitwy i prośby. O jego opiekę zwracali się zawsze w podróży, w chwilach ciężkich chorób, a zwłaszcza w czasach epidemii i nieszczęść spowodowanych groźnymi chorobami zakaźnymi. Dekretem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Stolicy Apostolskiej na prośbę mieszkańców w 2019 roku św. Roch został patronem Miasta i Gminy Zator.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTYCH WOJCIECHA I JERZEGO W ZATORZE

Gotycki kościół farny erygowany w 1393 roku jest najstarszą i najcenniejszą pamiątką Zatora. Pierwotny kościół w stylu romańskim zwany „ducatis” (ksiązęcy) istniał jednak już przed 1292 rokiem. W czasie II wojny światowej kościół został w niewielkim stopniu uszkodzony przez pociski. W 1956 roku dokonano gruntownej jego restauracji. Jej celem było przywrócenie pierwotnej gotyckiej formy. Kościół wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomości województwa małopolskiego.



KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. JAKUBA MŁODSZEGO W PALCZOWICACH

Wybudowany został w 1894 roku, na miejscu poprzedniej świątyni z XV wieku, odnowiony w 1965. Kościół jest orientowany. Do położonego we wschodniej części kościoła prezbiterium przylega od północy zakrystia. Prezbiterium i nawę przykrywa gontowy dwuspadowy, dwukalenicowy dach. Wieża konstrukcji słupowo-ramowej posiada ośmioboczną izbicę, a powyżej niej również

ośmioboczny namiotowy dach kryty gontem z którego wystają cztery wieżyczki. Wnętrze zostało wymalowane polichromią w XIX wieku. Oprócz ołtarza głównego w kościele znajdują się dwa XVII-wieczne późnorenesansowe ołtarze boczne.

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANDRZEJA W GRABOSZYCACH

Najdalej wysunięta na wschód drewniana, późnogotycka świątynia katolicka odmiany śląskiej o konstrukcji zrębowej zbudowana w 1585 r.. Jest to budowla orientowana, kryta gontem z dostawioną wieżą dzwonną konstrukcji słupowej. Wnętrze kościoła wypełnia dekoracja barokowa z renesansową nastawą ołtarza – darem donatorów kościoła, Brandysów.



PARK ŚW. ANDRZEJA W GRABOSZYCACH

W Graboszycach znajduje inna sakralna atrakcja – Park św. Andrzeja, na terenie którego można zobaczyć liczne figury świętych, murale, kapliczkę oraz wieżę widokową. Park zlokalizowany jest na terenie parafii w Graboszycach i udostępniany jest turystom i pielgrzymom.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

KOMPLEKSY ZATORSKICH STAWÓW RYBNYCH I ŁOWISKA WĘDKARSKIE

To najcenniejsze przyrodniczo tereny Doliny Karpia. Obszar ten to historyczny ośrodek hodowli karpia znanego już w średniowieczu. Stawy hodowlane, zajmują obszar setek hektarów, rozciągając się w dolinie Wisły, Skawy i Wieprzówki. Do największych kompleksów hodowlanych Karpia Zatorskiego należą gospodarstwa: Przyręb, Spytkowice, Bugaj, Rudze i Laskowa. Dolina Karpia, dzięki licznym łowiskom wędkarskim zwana jest „Mazurami Małopolski”. Jest to idealne miejsce do aktywnego wypoczynku, zwłaszcza na łowiskach znajdujących się na „Szlaku Karpia”. Do najatrakcyjniejszych należą m.in.: Łowisko Tęczak w Trzebieńszycach, Łowisko Podolsze, Łowiska w Graboszycach, łowiska Staw Duży i Staw Mały, Łowisko Zakole A i Zakole B.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

PARK ROZRYWKI ENERGYLANDIA



Energylandia to najnowocześniejszy i największy park rozrywki w Polsce. Jest to potężny kompleks, w którym na ogromnej przestrzeni 35 ha znajduje się mnóstwo atrakcji, w tym aż 15 roller coasterów. Flagowymi atrakcjami parku są: Hyperion - najwyższy w Europie mega coaster, którego spadek pod kątem 85 stopni z 80 metrów z prędkością 142 km/h zapewnia ekstremalne doznania. Liczne zwroty, panoramiczna fala oraz efekty

grawitacyjne nie pozwalają o sobie zapomnieć na bardzo długo. Drugą top atrakcją jest Zadra – największy na świecie wooden coaster. Hybrydowa konstrukcja wznosi nas na wysokość aż 63 m, a wagonik pędzi z zawrotną prędkością 121 km/h. Park podzielony jest na kilka stref tematycznych: Bajkolandię, Strefę Familijną, Strefę Ekstremalną oraz Park Wodny.

PARK ROZRYWKI ZATORLAND

Park Rozrywki Zatorland to ciekawe miejsce stworzone dla najmłodszych z myślą o ich edukacji poprzez rozrywkę. W skład kompleksu Zatorland wchodzi: lunapark oraz Park Ruchomych Dinozaurów, Park Mitologii, Park Owadów, kino 5D Extreme, Dom do Góry Nogami. Każdy z parków to niezwykle miejsce umożliwiające poznanie tajemnic odległej przeszłości, fascynujących historii czy odkrywania niezwykłej przyrody. To również przestrzeń do wypoczynku i wspaniałej zabawy dla całej rodziny.

KARP ZATORSKI

Najbardziej znany polski karp. To produkt wyróżniający i promujący Dolinę Karpia. Karp zatorski to najpopularniejsza odmiana karpia w Polsce. Mówi się o niej „królewska”, bowiem historia karpia z gminy Zator, sięga XI wieku, kiedy to karp z Zatora trafiał na królewskie stoły na Wawelu.

SPŁYWY KAJAKOWE

Coraz większą popularność zyskują indywidualne oraz grupowe spływy kajakowe na rzece Skawie z trasami kończącymi się m.in. w Grodzisku, Zatorze, a także na rzece Wiśle zaczynające się w Smolicach. Organizatorzy zapraszają również w maju na coroczny, Ogólnopolski Spływ Kajakowy na Skawie organizowany przez Śląski Klub Turystyki Kajakowej „Neptun”.

SZLAKI TURYSTYCZNE

Turyści i mieszkańcy cenią sobie podróże rowerem wśród urokliwych rzek i stawów, siedlisk ptactwa i bujnej przyrody. Nie-zliczone gatunki ptaków przyciągają ornitologów i amatorów fotografowania zjawisk przyrody. Do najważniejszych szlaków i ścieżek rowerowych należy zaliczyć: Greenways - Kraków – Morawy – Wiedeń, Szlak Doliny Karpia, EuroVelo R4, Małopolski Szlak Architektury Drewnianej, IDENTUR, Dwa Zamki.

II.6. KĘTY (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Kęty to nieduże, urokliwe miasto leżące w południowej części kotliny oświęcimsko-raciborskiej, u stóp Beskidu Małego. Na ich obszarze (23 km²) mieszka ok. 19, 6 tys. osób. Łącznie z sześcioma sołectwami (Bielany, Bulowice, Łęki, malec, Nowa Wieś, Witkowice) gmina Kęty zajmuje powierzchnię 76,43 km² i liczy ok. 33 600 mieszkańców. Kęty należą do najstarszych miast polskich – prawa miejskie otrzymały na mocy aktu lokacyjnego z 1277 roku. Łączą więc wielowiekową tradycję z nowoczesnością oraz dziką przyrodę z bogactwem architektury. Podążając z duchem czasów, Kęty nie tracą charakteru gościnnego miasta, w obrębie którego można wypoczywać na wiele różnych sposobów. Podróż po Kętach oraz okolicach może stać się zarówno prawdziwą przygodą z dziką naturą w tle, lekcją historii daleką od nudy wiejącej ze szkolnych ław, jak również radosną zabawą wypełnioną po brzegi atrakcjami. W Kętach z pewnością każdy znajdzie coś dla siebie. Rzeka Soła, prawdziwa królowa rzek Beskidu Małego, jak strzała przecina Kęty na dwie, jakże różne połowy. Lewy brzeg rzeki to strefa typowo wypoczynkowa. Znajduje się tu zielone płuca miasta – dzielnica Podlesie, która przez dziesięciolecia pełniła rolę popularnego letniska nie tylko dla okolicznych mieszkańców, ale i turystów z dalekich stron, których kolej przywoziła tuż nad brzegi rzeki. Z kolei na prawo od błękitnej wstęgi Soły znajduje się Stare Miasto z historyczną zabudową oraz Nowe Miasto z osiedlami mieszkaniowymi, obiektami sportowymi i handlowymi.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK GŁÓWNY W KĘTACH



Doskonale zachowany regularny układ urbanistyczny rodem ze średniowiecza (pochodzi z końca XIV w.), z kwadratowym Rynkiem jako jego ośrodkiem i prostokątnym układem ulic przyrynkowych. To prawdziwe serce Kęt – ich najstarszy i niewątpliwie najcenniejszy zabytek. Przez wieki Rynek stanowił główne miejsce targowe. Współcześnie otaczają go XIX-wieczne kamienice, które po katastrofalnym w swych skutkach pożarze z 1797 roku zastąpiły wcześniejszą zabudowę drewnianą. Ratusz wybudowano w 1800 roku. Spacerujących po Rynku pilnie strzeże wzniesiony przed 160 laty pomnik św. Jana Kantego - patrona miasta i najśłynniejszego z Kęczan. Z kolei umieszczone w historycznych punktach centrum miasta tablice informują zwiedzających o miejscach pobytu Wielkich Polaków (Józef Piłsudski, książę Józef Poniatowski) w tym niewielkim małopolskim mieście. Duże wymiary placu, w powiązaniu z niewielką ilością mieszkańców, wskazują na dużą rolę handlu w rozwoju tego miasta. Istniejący od średniowiecza układ urbanistyczny z pierwotnym rynkiem, wokół którego obecnie istnieją XIX wieczne kamienice wpisany jest do rejestru zabytków. Pierwotnie rynek zajmowała zabudowa drewniana, jednak po pożarze w 1797 r. zamieniono ją na nowszą.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

PAŁAC W BULOWICACH

Powstały w 1882 r. dla rodziny Larischów. Zaprojektowany w stylu neogotyku angielskiego,

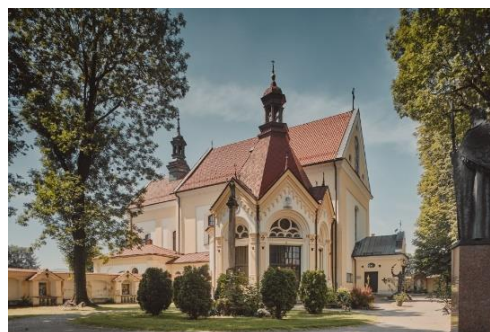


zachowany razem z założeniem parkowym. Prawdopodobnie był wzorowany na zamku Huntly Castle w Szkocji. Po zakończeniu II wojny światowej majątek Larischów przejęło państwo. W 1948 r. powstało tutaj Sanatorium Przeciwgruźlicze, trzydzieści lat później z zamku uczyniono oddział Szpitala Psychiatrycznego w Andrychowie. Obecnie pałac wrócił do spadkobierców dawnych właścicieli.

OBIEKTY SAKRALNE

ZESPÓŁ KLASZTORU PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY

Zespół klasztorny Franciszkanów Reformatów ze względu na swoje znaczne wartości historyczne i architektoniczne jest cennym zabytkiem XVIII-wiecznego budownictwa sakralnego. Powstał z inicjatywy chorążego krakowskiego i rycerza chorągwi husarskiej Andrzeja z Żydowa. Uroczysta konsekracja miała miejsce 4 października 1714 r. przez bp. Krakowskiego Kazimierza Łubieńskiego. Klasztor od chwili powstania jest miejscem w którym utrwalany jest kult św. Franciszka. Odbywają się tu



corocznie uroczystości na które przybywają tysiące wiernych, aby uzyskać najważniejszy z odpustów franciszkańskich, odpust Porcjunkuli. Ważnym zabytkiem klasztoru są organy, kupione w 1891 roku w fabryce organów w Krnov, na Śląsku Opawskim. Ich wykonawcą była firma Gebrüder Rieger. Organy te są wyposażone w 13 głosów, około 500 piszczałek, jeden manuał i pedał. Ciekawostką jest umieszczony na południowej ścianie klasztoru w wirydarzu zegar słoneczny z łacińskim napisem, a który po polsku brzmi: Ciągłe ucieka godzina, czas ginie, ileż go umknęło, zaoszczędzony niech będzie twój czas. Zespół klasztorny składa się z kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, klasztoru z ogrodem (widocznym na zdjęciu) i zabudowań gospodarczych. Całość zajmuje teren o obrysie nieregularnego wieloboku otoczony murem ogrodzeniowym. Od wschodu, południa i zachodu wokół zespołu położony jest sad i rozległa łąka klasztorna. W części muru otaczającego ten teren znajduje się 20 kapliczek z płaskorzeźbami przedstawiającymi Tajemnice Różańca (sceny z życia Chrystusa i Matki Boskiej).

KLASZTOR SIÓSTR ZMARTWYCHWSTANEK

Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego założone zostało przez matkę i córkę: Celinę z Chudzińskich i Jadwigę Borzęckie, których doczesne szczątki spoczywają pod okazałym nagrobkiem w kościele parafialnym pw. św. Małgorzaty i Katarzyny w Kętach. Kęcki zespół XIX-wiecznych zabudowań klasztornych z kaplicą o neogotyckim wyposażeniu to kolebka tej formacji zakonnej. Obok domu zakonnego znajduje się muzeum błogosławionej Matki Celiny.

KOŚCIÓŁ I KLASZTOR SIÓSTR KLARYSEK OD WIECZYSTEJ ADORACJI

Ten kęcki klasztor został założony w 1881 roku przez matkę Marię od Najświętszego Serca Jezusa (Walentynę) Łempicką. Budowa kościoła i domu trwała do roku 1893. Usytuowany jest nieopodal rynku. Wyróżnia się pięknymi, neogotyckimi ołtarzami dłuta miejscowego snycerza, Stanisława Jarząbka. Zwiedzanie Kęt oraz poznawanie ich tradycji i historii zakończyć można w Muzeum im. A. Kłosińskiego. Znajduje się ono obecnie w zabytkowej kamienicy przy Rynku, a powstało w 2004 roku z Oddziału Muzeum Okręgowego w Bielsku-Białej. Kęckie Muzeum liczy blisko cztery tysiące eksponatów. Zgromadzono tu najcenniejsze kęckie pamiątki świadczące o jakże bogatych, ponad siedmiowiekowych dziejach miasta, które stanowią namacalną dokumentację historii, sztuki oraz

życia codziennego mieszkańców. W Muzeum swoje miejsce mają stałe ekspozycje (historyczna, mieszczańska i etnograficzna) oraz zmienne wystawy czasowe prezentowane na pierwszym piętrze budynku, w sali artystycznej. Muzeum prowadzi także żywą działalność edukacyjną, kulturalną oraz wydawniczą i z dużym powodzeniem włącza się w ogólnopolskie akcje, np. Noc Muzeów.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MAŁGORZATY I KATARZYNY

Powstały w XVII w. w stylu barokowy. Na planie krzyża łacińskiego, z pseudotranseptem, bazylikowy, prezbiterium niższe od nawy z sygnaturką. Od północy i południa przylegają do kościoła kaplice. Bryła kościoła zwieńczona wieżą z barokowym hełmem. Pierwszy drewniany kościół miał być wzniesiony około 1200 roku przy tworzącej się osadzie z fundacji księcia Mieczysława. Prawdopodobnie spalony przez Tatarów w 1241 roku, został odbudowany z kamienia o ciężkich, masywnych, grubych murach, od południa z dwoma oknami nawiązującymi do stylu gotyckiego. W wyniku najazdu szwedzkiego 25 VI 1657 roku Kęty poniosły dotkliwe straty – spłonęły dwa drewniane kościoły (św. Krzyża i WW Świętych) oraz kościół parafialny, który został odbudowany w ciągu 7 lat w stylu barokowym na wzór włoski z dwiema wieżami przyległymi do fasady zachodniej i parą bocznych kaplic. Odtąd nowo wzniesiona świątynia jest pod wezwaniem dwóch patronek: św. Małgorzaty i św. Katarzyny.



KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. JANA KANTEGO

Powstały na początku XVIII w. z fundacji Sykstusa Lubomirskiego. Pierwotnie w tym miejscu istniała kaplica z połowy XVII w. Uroczyste poświęcenie miało miejsce 14 czerwca 1724. Kościół jest jednonawowy, o sklepieniach kolebkowych z lunetami.

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. WOJCIECHA W BULOWICACH

Jak głosi miejscowa legenda, przez Bulowice zmierzał w swej misji na Pomorze św. Wojciech. Zatrzymując się w Bulowicach miał pobłogosławić wieś w miejscu gdzie stoi obecnie kościół pod jego wezwaniem. Drewniany kościół będący filią kościoła parafialnego w Kętach istniał już w XV w. W roku 1814 budynek spłonął. Trzy lata później kościół odbudowano z trwałego materiału, w stylu józefińskim. Stało się to podstawą do utworzenia w Bulowicach osobnej parafii.

CMENTARZ KOMUNALNY

Powstały pod koniec XVIII w. w 1795 r. Jest jednym z najstarszych cmentarzy komunalnych w Polsce. Posiada okazałą kolekcję nagrobków o różnej stylistyce. Pochowani tu są właściciele ziemscy, mieszcianie, powstańcy styczniowi, legionści oraz żołnierze radzieccy. Na cmentarzu w Kętach znajdują się też zbiorowe mogiły zakonnice – siostr klarysek od Wierzytej Adoracji i siostr zmartwychwstanek oraz zakonników – Franciszkanów Reformatów.

CMENTARZ ŻYDOWSKI

Kirkut powstał w II połowie XIX wieku poza miastem. Do naszych czasów zachowało się dużo macew z różnego materiału, piaskowca, granitu, wapnia. Zajmuje powierzchnię ok. 0,2 ha. Obecnie na cmentarzu znajduje się około 60 nagrobków i pomników w różnym stanie zachowania. Najstarszy zidentyfikowany nagrobek to podwójna macewa ze zniszczoną, w wyniku korozji, tablicą inskrypcyjną, z czytelnymi fragmentami epitafium: "G [...] K[...] [...]rter, Juli 1894". Najmłodszy nagrobek upamiętnia Gustawa Leidera, zmarłego 26 sierpnia 1937 roku.



DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

RZKA SOŁA I JEJ OTOCZENIE



Rzeka Soła, prawdziwa królowa rzek Beskidu Małego, jak strzała przecina Kęty na dwie, jakże różne połowy. Lewy brzeg rzeki to strefa typowo wypoczynkowa. Znajduje się tu zielone płuca miasta – dzielnica Podlesie, która przez dziesięciolecia pełniła rolę popularnego letniska nie tylko dla okolicznych mieszkańców, ale i turystów z dalekich stron, których kolej przywoziła tuż nad brzegi rzeki. Z kolei na prawo od błękitnej wstęgi Soły znajduje się Stare Miasto z historyczną zabudową oraz Nowe Miasto

z osiedlami mieszkaniowymi, obiektami sportowymi i handlowymi. Soła jest największym atutem krajobrazowym i przyrodniczym Kęt. Jej kamienisto-piaszczyste plaże oraz wznoszące się nad nimi lasy tworzą obszar ekologiczny objęty unijnym programem „Natura 2000”. W strefie przybrzeżnej oraz jej okolicach żyje i gniazduje szereg różnych gatunków ptaków – od najdrobniejszych i pospolitych sieweczek rzecznych, pliszek i kaczek po te prawnie chronione i występujące z rzadką, jak kormorany czy czaple. Ekolodzy trzymający pieczę nad naturalnymi skarbami Kęt nazywają Sołę „korytarzem życia” – miejscem migracji, lęgu i żerowania ponad stu gatunków ptaków. Każdy ornitolog uzbrojony w aparat bądź kamerę może „upolować” wiele wspaniałych „okazów”. Wystarczy odrobina cierpliwości i szczęścia.

MUZEA

MUZEUM IM. A. KŁOSIŃSKIEGO W KĘTACH

Początki muzeum w Kętach związane są z kolekcjonerską pasją Aleksandra Kłosińskiego (1892-1974), który w swojej ostatniej woli przekazał miastu i jego mieszkańcom zbieraną przez całe życie kolekcję historycznych pamiątek, do dziś stanowiącą trzon muzealnych zbiorów. Na jej bazie w jubileuszowym roku 1977 utworzone zostały Zbiory Historyczne Miasta Kęty. Ich siedziba znajdowała się w kamienicy przy ul. Mickiewicza 1. 2 maja 1983 roku Zbiory Historyczne objęło patronatem Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej. Utworzony został oddział tej placówki pod nazwą Muzeum w Kętach. W roku 1994 Wojewoda Bielski nadał Muzeum w Kętach imię Aleksandra Kłosińskiego. Rok później ekspozycję przeniesiono do zabytkowej kamienicy przy kęckim Rynku. Kolejna zmiana nastąpiła w roku 2000. Na

okres trzech lat administratorem zbiorów muzealnych stał się kęcki Dom Kultury. W roku 2003 nakładem Urzędu Gminy Kęty zakończono renowację pomieszczeń I piętra kamienicy, w której mieści się muzeum. Powstały dzięki temu nowe pomieszczenia biurowe oraz sale na wystawy czasowe i organizowane cyklicznie „Wieczory przy armacie”. Z początkiem roku 2004 Gmina Kęty powołała do życia nową instytucję: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, które przejęło od bielskiej placówki pełną opiekę merytoryczną nad zbiorami. Kolekcja, znacznie wzbogacona głównie dzięki darom mieszkańców miasta i gminy, liczy obecnie blisko 4 tys. eksponatów, dokumentujących historię, sztukę oraz życie codzienne Kęt i okolicy. W marcu 2005 roku otwarta została nowa ekspozycja stała na parterze budynku.

II.7. OSIEK (GMINA WIEJSKA)

Gmina Osiek składa się z dwóch sołectw: Osieka i Głębowic. Osiek jest siedzibą gminy i ma bogato rozbudowaną infrastrukturę, nowoczesny zespół oświatowo-wychowawczy, sale gimnastyczne, bazę rekreacyjno-sportową i gastronomiczną oraz własną oczyszczalnię ścieków. Gmina wchodzi w skład związku kilku gmin pn. „Dolina Karpia” i jest ciekawym terenem turystycznym. Współczesny Osiek to duża wieś zajmująca terytorium 29 km², które zamieszkuje 6,8 tys. mieszkańców. Miejscowość posiada średniowieczną metrykę historyczną, sięgającą XIII w. Nazwę swą wywodzi od budowanych we wczesnych wiekach na leśnych terenach przygranicznych obronnych warowni z pni drzewnych, zwanych „osiekami”. Zadaniem załogi tych warowni, a także okolicznej ludności było strzeżenie powierzonego odcinka granicy lub szlaku. Wieś, początkowo królewszczyzna, później weszła w posiadanie książąt oświęcimskich. Wieś Głębowice liczy 12 km², zamieszkuje ją 1300 mieszkańców. Pojawiła się na mapie ziemi oświęcimskiej najprawdopodobniej w drugiej połowie XIII wieku pierwotnie pod nazwą „ecclesiae de Glambowicz”. Można przypuszczać, że powstanie wsi było wynikiem działalności osadniczej wolnych chłopów książęcych. Położona jest w rozległej dolinie nad potokiem Stronik. Głębowice Górne i Dolne, bo tak dzielono wieś od wieków otoczone są licznymi przysiółkami: Łazy, Gadziniec, Kąty, Śmietanówka, Sporowiec, Czerwona, Zielona, Dalachowice.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY W OSIEKU

Zespół parkowo-pałacowo-folwarczny jest obiektem o znacznych walorach historycznych, architektonicznych i krajobrazowych. Szczególnie cennym i unikatowym obiektem w zespole jest pałac z elementami architektonicznymi i dekoracyjnymi charakterystycznymi dla stylu mauretańskiego. Pałac był w posiadaniu rodziny Larischów niemal do końca XIX w. W 1885 r. zaniedbaną i zadłużoną posiadłość wykupił baron Oskar von Rudziński i przywrócił jej dawny blask. W latach 1919-1940 pałacem zarządzali jego synowie. W czasie II Wojny Światowej majątek przejęli Niemcy, zmuszając Rudzińskich do opuszczenia Osieka. Po 1945 r. majątek został znacjonalizowany, a Rudzińskim za czasów PRL nadano zakaz zbliżania się do posiadłości na odległość 30 km. Rodzina Rudzińskich odzyskała pałac oraz budynki gospodarcze w styczniu 2009 r. Niedługo później pałac sprzedano, obecnie znajduje się on w rękach prywatnych.



RUINY PAŁACU W GŁĘBOWICACH



Pierwszy dwór został wzniesiony na początku XVI wieku przez rodzinę Gierałtowskich. Miał charakter obronny i posiadał fortyfikacje ziemne oraz fosę. Pozostałości tego dworu stanowią wschodnią część obecnego pałacu. Rozbudowa dworu na renesansową rezydencję pałacową nastąpiła w XVII wieku z inicjatywą Jana Pisarzowskiego. Kolejna rozbudowa rezydencji, tym razem w stylu barokowym, miała miejsce w 1773 roku, za czasów Adama Pisarzowskiego. W 1826 roku pałac przeszedł w ręce rodziny Duninów, w rękach której

pozostał do roku 1945. W czasie wojny w pałacu mieściła się szkoła rolnicza i letnisko dla Hitlerjugend. Pałac wówczas został obrabowany. Po wojnie budynku zagospodarował PGR a później Ośrodek Hodowli Zarodowej w Osieku. W 1969 roku w pałacu wybuchł pożar, podczas którego spłonął dach i pierwsze piętro budynku. Teren dworski znajduje się w centrum wsi i kryje wysokie ceglane mury oraz niewielkie pozostałości wałów i fos. Do dziś przerwały tylko kamienne renesansowe obramowania otworów okiennych i kilka portali. Obecnie potomkowie rodziny Duninów po odzyskaniu własności, podjęli się renowacji pałacu.

POMNIKI

KOPIEC GRUNWALDZKI W OSIEKU

Kopiec o wysokości czterech metrów, którego geneza nie została wyjaśniona. Na świątym wierchołku w 1775 r. postawiono krzyż, a w 1820 kapliczkę. W 500. rocznicę bitwy pod Grunwaldem wmurowano oryginalną kulę armatnią znaną nieopodal. Kapliczkę otaczają cztery ponad stuipiędziesięcioletnie lipy.



OBIEKTY SAKRALNE

DREWNIANY KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA W OSIEKU

Pierwsze wzmianki pojawiły się w dokumencie księcia Bolesława Wstydlwego z 1278 r. jako – „ecclesia de Ossech”. Obecny zabytkowy kościół został zbudowany w 1558 r. na miejscu poprzedniego, zachowując swoje położenie na cmentarnym wzgórzu wśród starodrzewia. Wybudowany w stylu późnogotyckim stanowi jeden z najcenniejszych drewnianych zabytków sakralnych na pograniczu śląsko-małopolskim, poczesne miejsce zajmuje również w skali ogólnokrajowej. Kościół jest otoczony, z wyjątkiem wieży, otwartymi sobotami, czyli podcieniami. Kwadratowa wieża świątyni od zachodu ma ściany pochylę, opasane w połowie wysokości siodłowym daszkiem, a w górnej partii nadwieszoną izbicę zakończoną ostrosłupowym hełmem gontowym. Ponad wschodnim szczytem nawy znajduje się wieżyczka na sygnaturkę o kształcie cebulastym, z latarnią. Wnętrze świątyni jest jednonawowe, w 1851 r. obite heblowanymi deskami, na których w różnych okresach kładziono polichromię. Prezbiterium stanowi wspaniałe centrum architektoniczne i artystyczno-kultowe. Złocistymi barwami bogatych elementów snycerskich przyciąga wzrok rokokowy ołtarz z drugiej połowy XVIII w. Perłą prezbiterium jest rokokowa ambona w kształcie łodzi Piotrowej.

DREWNIANY KOŚCIÓŁ MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ W GŁĘBOWICACH

Został zbudowany prawdopodobnie w 1518 roku. Nawa budowana jest na zrąb i ma kształt prawie kwadratowy. Nakryta jest stropem. Pierwszy wzmiankowany remont świątyni przeprowadziła w 1782 r. Apolonia z Wilkońskich – Pisarzowska. We wnętrzu kościoła znajduje się wiele zabytków w tym m.in.: późnorenesansowy ołtarz główny z herbami Jelita i Starykoń z barokowym obrazem Matki Bożej Szkaplerznej, kamienna barokowa chrzcielnica z 1658 r. oraz zewnętrzne i wewnętrzne tablice epitafijne z XVII, XVIII i XIX wieku z kartuszami herbowymi Pisarzowskich i Duninów. Ponadto warto zobaczyć płytę nagrobną z rzeźbionym wizerunkiem Jakuba Gierałtowskiego zm. 1546 r., męża Zofii, sędziego oświęcimskiego, wmurowaną w filar ogrodzenia kościoła, która jest najstarszym tego typu

nagrobkiem w Małopolsce, oraz kamienną figurę św. Jana Nepomucena na słupie z 1843 r. Do kościoła prowadzi zabytkowa aleja lipowa.

Drewniany kościół w pw. św. Andrzeja Apostoła i drewniany kościół pw. Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel w Głębowicach wchodzi w skład Szlaku Architektury Drewnianej.

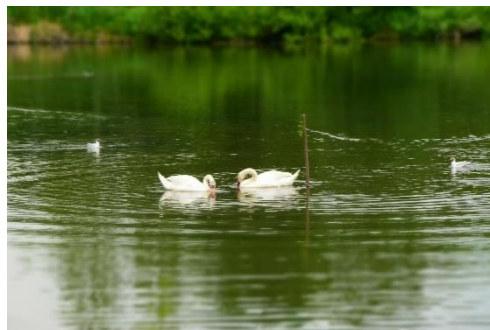
KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Na terenie gminy spotkać można wiele kapliczek i krzyży przydrożnych, 29 kapliczek i 16 krzyży w Osieku oraz 8 krzyży i 5 kapliczek w Głębowicach. Większość z nich powstała na przełomie XIX i XX wieku. W naszej gminie najczęściej występują kapliczki murowane z wnęką oraz domkowe.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

STAWY OSIECKIE

Ogólna powierzchnia stawów hodowlanych na terenie Osieka wynosi 315 ha, w tym Ośrodek Hodowli Zarodowej Spółka z o.o w Osieku gospodaruje na 255 ha, zaś 60 ha stanowią stawy prywatne. Główne kompleksy stawów to: Stawy Tarniówka – 15 akwenów, Stawy Włosień – 6 akwenów, Stawy Żydowskie Miasto – 8 akwenów. Największym stawem w Osieku jest Bonar Duży o powierzchni 25 ha. Wiele nazw stawów nie zmieniło się od XVIII w., ale są również nowe np. Italiano, Nuna,



Grazowiec czy Zwierzyniec. Kompleksy stawów Tarniówka i Włosień leżą w obszarze Europejskiej Sieci Ekologicznej „Natura 2000” Dolina Dolnej Soły. Obszar ten utworzono dla ochrony i zachowania rzadkich gatunków ptaków, takich jak ślepowron, bąk czy bączek.

KARP OSIECKI

Historia karpia w Osieku sięga XV w. Hodowlę tej szlachetnej ryby rozwinęła i rozstawiła rodzina Rudzińskich. Karp osiecki to unikalna odmiana lokalna, którą wpisano na Listę Produktów Tradycyjnych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Nazwy tej można używać tylko do karpia z hodowli osieckiej. Ryby można spróbować w „Zajeździe Tarniówka” oraz w restauracji „Karpiówka” na Włosieni.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

IZBA REGIONALNA DOLINY KARPIA

To niezwykła kolekcja Mariana Kocemby, mieszkańca Osieka, który zgromadził kilka tysięcy eksponatów, nie licząc dokumentów, zdjęć, książek czy na przykład etykiet z butelek. W izbie można zobaczyć m.in. wóz, jakim w XIX w. przewożono karpie, beczki na ryby, ważące 450 kg żarno do mielenia zboża. Młynki, żelazka, z których najstarsze jest z XVIII w., obrazy. Na szczególną uwagę zasługują zabytkowe militaria, w tym szable, bagnety, lufa niemieckiej armaty przeciwlotniczej znaleziona na polach w Grojcu czy kula armatnia z czasów potopu szwedzkiego, stare pojazdy i coś z najnowszej historii, czyli trzy gabloty z początków „Solidarności” na Podbeskidziu.

MOLO RESORT – BEATA KLĘCZAR

Molo Resort to połączenie designu i nowoczesnej architektury wkomponowanej w malowniczy krajobraz Zalewu Beskidzkiego. Hotel, Restauracja, Klub alterMolo oraz pole campingowe tworzą wyjątkowy charakter miejsca zapewniając swobodną i kameralną atmosferę. Na gości czeka wiele atrakcji – wellness&spa z saunami, basen, jacuzzi, sala fitness, kręgielnia, bilard, oraz bogate zaplecze sportowo-rekreacyjne: basen zewnętrzny, korty tenisowe, boisko do siatkówki, rowerki wodne, kajaki, rowery, łowisko, plac zabaw dla dzieci, ścieżka rowerowa czy lodowisko w okresie zimowym.



PASIEKA „NA BĄBACZÓWCE”, TADEUSZ BĄBACZ

W Pasiece „Na Bąbaczówce” można podglądać życie pszczoł, zobaczyć jak powstaje miód oraz inne wspaniałe produkty wytwarzane przez te pracowite owady. O pięknej pasji, tradycjach pszczelarskich i nieocenionej roli owadów zapylających opowie właściciel pasieki. Można skosztować słodkiego specjału, nabyć ulubiony rodzaj miodu i odpocząć w cieniu kapliczki ze Świętym Ambrozym.

SZLAKI TURYSTYCZNE

TRASY ROWEROWE W GMINIE

Szlak Doliny Karpia to nic innego jak malownicza trasa rowerowa prowadząca przez najpiękniejsze zakątki Doliny Karpia. Szlak tworzy pętlę o długości ok. 86 km, a za umowny początek szlaku uznaje się Osiek i punkt wypoczynkowy dla rowerzystów w pobliżu zabytkowego kościoła pw. św. Andrzeja. W tym miejscu znajduje się również tablica informacyjna, z której można dowiedzieć się sporo ciekawostek na temat Doliny Karpia, Osieka i okolicznych zabytków. Z punktu wypoczynkowego można wyruszyć w stronę Piotrowic, na tym odcinku szlak biegnie wśród pól i łąk, nad którymi w oddali można dostrzec liczne góry i pagórki. Wciąż poszerza się wachlarz tras rowerowych.

Pomarańczowy szlak (pętla) prowadzi przez malownicze miejscowości Osiek i Głębowice leżące na południowo-wschodnim obrzeżu Kotliny Oświęcimskiej, wśród morenowych wzgórz, przez które środkiem płynie Potok Osiecki, w Głębowicach zaś Potok Stronik. Na szlaku zobaczymy dwa drewniane kościoły znajdujące się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa małopolskiego, Izbę Regionalną Doliny Karpia, liczne stawy hodowlane, kopiec Grunwaldzki z kapliczką, ruiny pałacu w Głębowicach oraz pałac w Osieku w stylu mauretańskim.

NORDIC WALKING W GMINIE

Nordic Walking Park Osiek to blisko 32 kilometry tras o zróżnicowanym stopniu trudności. Trasy przeznaczone są zarówno dla osób rozpoczynających swoją przygodę z nordic walkingiem, jak również dla tych, którzy szukają wyzwania o charakterze sportowym. Nordic Walking Park Osiek stanowi sieć, gdzie trasy posiadają punkty wspólne, pokrywają się lub krzyżują. Umożliwia to tym samym dowolne wydłużanie, skracanie lub zmianę kierunku marszu. Trasy oznakowane są czytelnymi tablicami, zgodnymi z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji nordic walking. Zawierają szczegółowe mapy, informacje na temat techniki, doboru sprzętu i walorów zdrowotnych nordic walkingu. Na tablicach zamieszczone zostały również informacje o podstawowych ćwiczeniach fizycznych, umożliwiających wykonanie rozgrzewki, wzmocnienie mięśni oraz ćwiczeń rozciągających. Oferta skierowana jest również do miłośników innych dyscyplin np. biegaczy.

II.8. POLANKA WIELKA (GMINA WIEJSKA)

Polanka Wielka leży na północnym skraju wysoczyzny osieckiej, która zajmuje obszar pomiędzy dolinami rzek: Soły, Skawy i Wisły. Północną granicę stanowi linia progów Grojec, Polanka Wielka, Piotrowice; południową szosa Kęty-Andrychów, gdzie zaczyna się Pogórze Karpackie. W Polance na głębokości ok. 300 m w skałach karbońskich występują dość bogate pokłady węgla kamiennego. Skały karbońskie pokryte są ilami morza mioceńskiego, a te z kolei osadami lodowcowymi i rzeczno – lodowcowymi. Dolne partie tych osadów budują głównie utwory morenowe. Górne partie wysoczyzny to osady eoliczne z okresu ostatniego zlodowacenia, reprezentowane przez pyły i gliny lessowe. Falistą rzeźbę terenu ukształtowała erozyjna działalność miejscowych strumieni i potoków, w wyniku której powstały głębokie rynny i obniżenia wycięte w pokładach lessowych. Najwyższy punkt Polanki Wielkiej leży 285 m n.p.m. w rejonie zbiorników wodnych, a najniższy 245 m n.p.m. przy granicy z Przeciszowem. Różnica wzniesień dochodzi do 40 m. Z okolicznych zalesionych pagórków wypływają strumienie i potoki (dopływy Stronnika), które zasilają w wodę stawy hodowlane, występujące w lokalnych nieckach i obniżeniach terenu. Powierzchnie gminy tworzą głównie pola uprawne i łąki. Dominuje kompleks pszennożytny, dobry, klasy IIIa, IIIb i IVa. Lasy mieszane z przewagą dębu, brzozy, modrzewia i sosny pokrywają okoliczne pagórki i stanowią ok. 10 % powierzchni gminy. Zwarte zabudowania – domki jednorodzinne i wille ciągną się pasem wzdłuż doliny potoku oraz drogi wojewódzkiej, czyli ul. Długiej.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY W POLANCE WIELKIEJ



Obiekt powstawał na przestrzeni kilku wieków. Jako willa włoskiego typu została zbudowana w połowie XVII w., a sto lat później rozszerzona o dwa wolnostojące boczne pawilony połączone przewiązką. Podczas przebudowy w I poł. XIX w. elewacji frontальной nadano charakter klasycyzujący. Po obu stronach podjazdu w 1769 r. wybudowano bliźniacze oficyny przykryte łamanym dachem polskim. Pałac w czasie II wojny był siedzibą sztabu Luftwaffe, a za panowania głębokiego komunizmu

magazynem nawozów sztucznych. W I. 70-tych XX w. przeprowadzono konserwację i adaptowano go na potrzeby hotelu.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA W POLANCE WIELKIEJ

Obecnie nieużytkowany drewniany kościół, wybudowany został w I połowie XVI wieku, w 1658 przebudowany w stylu barokowym. Do roku 1991 kościół parafialny parafii św. Mikołaja w Polance Wielkiej, następnie funkcję tę przejęła nowa świątynia pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. Kościół znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa małopolskiego.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

TOR ROWEROWY PUMP TRUCK

Tor przeszkód składający się z garbów, zakrętów profilowanych oraz małych „hopek”. Powierzchnia toru (po obrysie skarp) - 780,00 m², powierzchnia asfaltowa w rzucie - 435,00 m², długość toru w rzucie: 243,00 m, szerokość warstwy jezdnej toru: min. 170cm. Tor stworzony jest w takiej kolejności, by możliwe było rozpędzanie się i utrzymanie prędkości bez pedałowania.



TĘŻNIA SOLANKOWA

Tężnia solankowa na planie prostokąta o wymiarach 3,6m x 6,3 m, wysokość do pomostu 4,0 m. Tężnia jest obiektem o charakterze uzdrowiskowym, stanowiącym naturalny leczniczy inhalator przeznaczony do wytwarzania mgły wodnej – aerozolu o właściwościach leczniczych wchłanianego podczas sesji inhalacyjnych. Tężnia wykonana jest w konstrukcji drewnianej w postaci ram o rozstawie 1,2 m połączone górną pomostem roboczym. Konstrukcja szkieletowa wypełniona jest gałęziami tarniny układanymi na dodatkowych profilach drewnianych.

II.9. PRZECISZÓW (GMINA WIEJSKA)

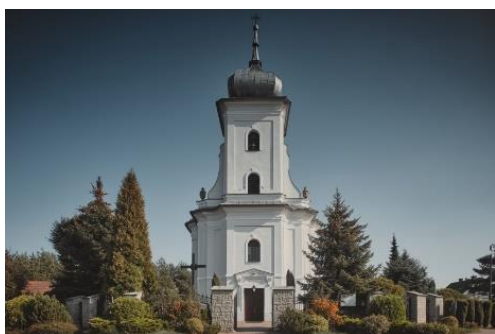
Gmina Przeciszów położona jest w powiecie oświęcimskim. Część północna obszaru leży w Kotlinie Oświęcimskiej, część południowa na terenie Pogórza Śląskiego. Północną granicę gminy stanowi koryto Wisły. Przeciszów leży przy drodze krajowej nr 44 Gliwice - Kraków. Gmina usytuowana jest w obrębie Makroregionu Kotliny Oświęcimskiej, w której wyróżnione są dwa mezoregiony: Dolina Górnej Wisły (w części północnej) oraz Pogórze Wilamowickie (w części południowej). Gmina Przeciszów to gmina wiejska. Należy do województwa małopolskiego, powiatu oświęcimskiego. Gmina Przeciszów ma 6 739 mieszkańców, czyli zamieszkuje ją 4,4% ludności powiatu. Gmina stanowi 8,7% powierzchni powiatu.

POMNIKI

POMNIK ŻOŁNIERZY POLEGŁYCH W I I II WOJNIE ŚWIATOWEJ W PIOTROWICACH

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PW. NARODZENIA ŚW. JANA CHRZCIELA W PRZECISZOWIE

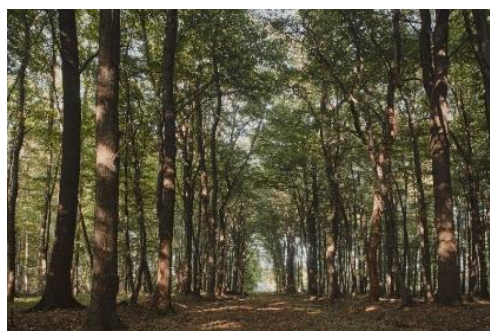


Jednonawowy murowany kościół wybudowany został w latach 1816-1823 według projektu Józefa Heintzego w tzw. stylu józefińskim, odmianie późnego baroku z elementami klasycyzmu, z charakterystyczną kwadratową wieżą zakończoną cebulastym hełmem. Został wpisany do rejestru zabytków nieruchomości w 1971 roku. Kościół jest bogato uposażony. Oprócz ołtarza głównego znajdują się w nim dwa boczne: św. Rodziny i Najświętszego Serca Pana Jezusa. Ołtarze są

ozdobione rzeźbami, figurkami i obrazami. W kościele znajdują się również obrazy Męki Pańskiej, św. Łucji, Matki Boskiej Cudownej (umieszczony tam po przeniesieniu z kapliczki w 2003) oraz organy na miejscu starszych z 1872. Cennymi obiektami są drewniana chrzcielnica z XVI wieku oraz ambona z XIX wieku, która wcześniej znajdowała się ona w klasztorze dominikanów w Oświęcimiu; podobne ambony w kształcie łodzi posiadają kościoły w Tyńcu i Osieku. W ołtarzu głównym znajduje się słynący łaskami obraz Matki Boskiej Przeciszowskiej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY W PIOTROWICACH

Zabytkowy kościół stanowiący własność Parafii rzymsko-katolickiej. Kościół parafialny wybudowany w 1895 roku. Jest to obiekt murowany, z czerwonej cegły, z wysoką wieżą. Wewnątrz znajdują się cenne obiekty: ołtarz główny i rzeźba Piety z XIV wieku.



DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

REZERWAT PRZYRODY W PRZECISZOWIE

Rezerwat został utworzony w 1995 roku w celu zachowania ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych wielogatunkowego lasu grądowego oraz licznych gatunków chronionych flory i fauny. Zajmuje powierzchnię 85,51 ha. Znajduje się pomiędzy

miejscościami Las i Przeciszów. Różnorodność siedlisk występujących na terenie rezerwatu Przeciszów stwarza dogodne warunki bytowania wielu gatunkom zwierząt. Największą atrakcją tego rejonu są liczne gatunki ptaków. Obszar ten zakwalifikowany został do najcenniejszych ostoi ptaków w skali Europy w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

KOMPLEKS STAWÓW RYBNYCH PRZYRĘB

Na uwagę zasługują: kompleks stawów hodowlanych „Przyręb” oraz stawy RSP w Przeciszowie. Szatę roślinną stawów tworzą m.in. zespół trzciny i oczeretów oraz szuwały wielkoturzycowe. Na groblach występują również pasy zarośli wierzbowych oraz pojedyncze okazy wierzb. W sąsiedztwie stawów występują zbiorowiska łąk świeżych, fitocenozy pastwiskowe oraz synantropijne zespoły polne. Stawy założone zostały w połowie XIV wieku, stały się naturalnym składnikiem krajobrazu obszaru. Stawy są okresowo osuszane, corocznie kilka z nich pozostaje nie zapełnionych. Różnorodność warunków stwarza dogodne warunki do życia wielu gatunkom zwierząt. Największym walorem obszaru są liczne gatunki ptaków, w tym wiele gatunków gniazdujących. Ogółem odnotowano tu ponad 200 gatunków ptaków, z czego 124 to gatunki lęgowe, zaś 75 gatunków ptaków to gatunki przelotne. Większość ptaków należy do grupy gatunków rzadkich i chronionych. Występują tu m.in. perkoz rdzawoszyi (*Podiceps griseogenus*), perkoz zausznik (*Podiceps cristatus*), bąk (*Botaurus stellaris*), bączek (*Ixobrychus minutus*), łabędź niemy (*Cygnus olor*), błotniak stawowy (*Circus aeruginosus*), kropiatka (*Porzana porzana*), sieweczka obrożna (*Chradrius hiaticula*), rycyk (*Limosa limosa*), rybitwa zwyczajna (*Sterna hirundo*) i rybitwa czarna (*Chlidonias niger*), rokitniczka (*Acrocephalus schoenobaenus*), trzcinniczek (*Acrocephalus scirpaesus*) oraz trzcinia (*Acrocephalus arundinaceus*). Stwierdzono też nieregularne gnieźdzenie się ślepowrona (*Nycticorax nycticorax*) i rybitwy białowąsiej (*Chlidonias hybrida*). Odstonięte dno stawów jest dobrym miejscem dla gniazdujących ptaków siewkowatych. Dobrymi legowiskami są też wyspy gęsto porośnięte roślinnością. Są także miejscem rozrodu płazów oraz niektórych owadów. Stawy stanowią ostoję ptaków o randze europejskiej. Teren proponowany jest do ochrony w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

KORYTARZ EKOLOGICZNY

Istotnym elementem w sieci ECONET-POLSKA o znaczeniu krajowym i międzynarodowym jest dolina Wisły – korytarz ekologiczny znajdujący się w północnej części gminy (Przeciszów-Las, Przeciszów-Podlesie) obejmuje zespół stawów hodowlanych, Kanał Wisła, dolinę Wisły, rezerwat „Przeciszów” oraz łąki, pastwiska, fragmenty pól uprawnych i nieużytki trawiaste. Korytarz odznacza się dużym zróżnicowaniem siedlisk, bogactwem gatunków zwierząt i roślin, siecią drobnych systemów, które tworzą potoki i rowy. System ten umożliwia migrację gatunków oraz stwarza warunki ich rozrodu.

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAK ROWEROWY DOLINY KARPIA

Trasa 1, Trasa 2

ŻÓŁTY SZLAK (PĘTLA) – 16,6 km. Północna część szlaku to tereny nizinne położone w Dolinie Górnej Wisły, natomiast południowa część szlaku prowadzi przez faliste Podgórze Wilamowickie. Jadąc tym szlakiem można zobaczyć jeden z największych kompleksów stawów rybnych w Dolinie Karpia – Stawy Przeręb (objęty ochroną Natura 2000 „Dolina Dolnej Skawy”), Pomnik Przyrody Aleja Lipowa oraz Pomnik żołnierzy poległych w I i II wojnie światowej.

POMARAŃCZOWY SZLAK (PĘTLA) – 6,2 km

Szlak prowadzi po terenach nizinnych leżących w Dolinie Górnej Wisły przez północną część Przeciszowa, początkowo w kierunku wschodnim (E) aż do jednego z największych w Dolinie Karpi kompleksu zatorskich stawów rybnych Przeręb (tzw. Stawy Przeręb) objętego specjalną ochroną ptaków Natura2000 „Dolina Dolnej Skawy”. Następnie szlak prowadzi w kierunku północno-zachodnim (NW) aż do utworzonego nad Wisłą Rezerwatu przyrody Przeciszów i przydrożnej kapliczki Matki Bożej Częstochowskiej.

WIŚLANA TRASA ROWEROWA

Przez Gminę Przeciszów w miejscowości Las przebiega również Wiślana Trasa Rowerowa biegnąca z Gdańska do Wisły

GREENWAYS

Przez gminę Przeciszów przebiega Międzynarodowy Szlak Rowerowy Greenways Kraków – Morawy – Wiedeń. Jest to szlak dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego tworzony w oparciu o sieć tras rowerowych, pieszych, wodnych, konnych oraz edukacyjnych ścieżek tematycznych. Przez gminę przebiega jedna ze ścieżek szlaku oznaczona kolorem niebieskim, która łączy Szlak Bursztynowy Greenway Kraków – Budapeszt ze Szlakiem Zielonym Greenway Kraków-Morawy-Wiedeń.

NORDIC WALKING

Nordic Walking Park Przeciszów stanowi sieć, gdzie trasy posiadają punkty wspólne, pokrywają się lub krzyżują. Umożliwia to tym samym dowolne wydłużanie, skracanie lub zmianę kierunku marszu. Trasy oznakowane są czytelnymi tablicami, zgodnymi z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji nordic walking. Zawierają ponadto szczegółowe mapy, ogólne informacje na temat techniki, doboru sprzętu i walorów zdrowotnych nordic walkingu.

Trasa nr 1 Przeciszów (zielona) 4,5 km

Trasa nr 2 Przeciszów (czerwona) 11,2 km

Trasa nr 3 Przeciszów (czarna) 14,2 km

III. POWIAT WADOWICKI

Powiat wadowicki położony jest w północno-zachodniej części województwa małopolskiego.

Powierzchnia powiatu wynosi 64 440 ha (644,4 km²), co stanowi 4,4 % powierzchni województwa i klasyfikuje go na jedenastym miejscu w Małopolsce.

Powiat zamieszkuje ok. 158,4 tys. osób,

a na 1 km² przypada średnio 246 mieszkańców. Pod względem liczby ludności powiat wadowicki zajmuje 6 miejsce w województwie. Liczba mieszkańców od kilku lat sukcesywnie rośnie. Świadczy o tym m.in. dodatni przyrost naturalny, którego wartość w 2012 r. wynosiła 2,0 na 1 000 mieszkańców oraz saldo migracji, wynoszące w tym okresie 0,2 na 1 000 ludności.



Powiat wadowicki graniczy z siedmioma powiatami: oświęcimskim, chrzanowskim, krakowskim ziemskim, myślenickim, suskim (przynależącymi terytorialnie do województwa małopolskiego) oraz żywieckim i bielskim ziemskim (leżącymi na terenie województwa śląskiego). Na terenie powiatu znajduje się dziesięć gmin, w tym trzy miejsko-wiejskie: Andrychów, Kalwaria Zebrzydowska i Wadowice oraz siedem wiejskich: Brzeźnica, Lanckorona, Mucharz, Spytkowice, Stryszów, Tomice i Wieprz. Powiat wadowicki leży w dorzeczu rzeki Skawy. Jego obszar rozciąga się od Pogórza Śląskiego na północnym zachodzie, przez Beskid Mały na południu do Pogórza Wielickiego na północnym wschodzie. Południową część powiatu obejmuje Park Krajobrazowy Beskidu Małego. Północna część powiatu jest równinna. Znajdują się tu liczne stawy rybne. Ze względu na występowanie na tym obszarze wielu chronionych gatunków flory i fauny, część tych terenów została objęta programem „Natura 2000”. Każda z 10 gmin powiatu wadowickiego posiada swój unikalny charakter, dzięki czemu Ziemia Wadowicka jest miejscem wyjątkowym i niepowtarzalnym. Siedzibą władz powiatu są Wadowice – miejsce, w którym urodził się i wychował św. Jan Paweł II. Jego osoba rozślawiła miasto na cały świat, czyniąc z niego cel pielgrzymek wiernych chcących poznać miejsca związane z dzieciństwem i młodością Papieża Polaka. Pątnicy odwiedzający Wadowice często kierują się także do Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie mieści się słynne miejsce kultu maryjnego. Bazylikę i klasztor OO. Bernardynów wraz z zespołem architektoniczno-krajobrazowym odwiedzają także turyści pragnący poznać piękno jedynej w powiecie wadowickim obiektu wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Największą gminą powiatu jest Andrychów. Jej położenie na terenie Beskidu Małego oraz mnogość szlaków pieszych, rowerowych i konnych stwarza doskonałe warunki do uprawiania turystyki. Powiat wadowicki położony jest pomiędzy dwoma aglomeracjami – krakowską i górnośląską. Jego sieć komunikacyjną poza drogami gminnymi oraz powiatowymi tworzą

trzy drogi krajowe: nr 28 – Zator – Medyka, nr 44 – Gliwice – Kraków i nr 52 – Bielsko – Biała – Głogoczów oraz dwie drogi wojewódzkie: nr 781 – Chrzanów – Łękawica i nr 953 – Skawina – Kalwaria Zebrzydowska. Przez powiat przebiegają także cztery linie kolejowe: nr 94 relacji Kraków Płaszów – Oświęcim, nr 97 relacji Skawina – Żywiec, nr 103 relacji Trzebinia – Wadowice – Skawce oraz nr 117 relacji Kalwaria Zebrzydowska Lanckorona – Bielsko - Biała Główna. Położenie powiatu umożliwia mieszkańcom i turystom relatywnie łatwy dostęp do transportu lotniczego. Stolicę powiatu oraz Międzynarodowy Port Lotniczy im. Jana Pawła II Kraków – Balice dzieli odległość ok. 50 km, aby zaś dostać się do Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach trzeba pokonać ok. 100 km.



Źródło: <https://www.it.wadowice.pl/do-pobrania/zdjecia-tapety.html>

III.1. WADOWICE (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)²

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK

Pierwotny układ przestrzenny wadowickiego rynku ukształtował się już w późnym średniowieczu. W XVI w. nastąpiła rozbudowa miasta według osi południe-północ. Po pierwszym rozbiorze Polski (1772 r.) i powstaniu Galicji, układ przestrzenny miasta uległ widocznej transformacji. Przez centralny punkt Wadowic poprowadzono trakt z Wiednia do Lwowa. Od tego momentu zabudowa miejska rozwijała się wzdłuż głównej drogi z zachodu na wschód. Rozpoczęto wówczas prace nad poprawą estetyki i funkcjonalności rynku. Zasypano



rów przedzielający plac na dwie części, a na początku XIX w. zlikwidowano cmentarz okalający kościół parafialny. Na zmianę układu przestrzennego rynku wpłynął również ostatni wielki pożar miasta ok. 1818/19 r. W jego trakcie całkowitemu zniszczeniu uległa wschodnia pierzeja, a przestrzeń placu w kształcie równobocznego czworoboku przestała istnieć. Rynek został „otwarty” w kierunku kościoła i stan taki utrzymuje się do dziś. W czasach galicyjskich, w każdy czwartek Wadowice zmieniały się w wielki targ. Tłumy handlujących zajmowały niemal wszystkie uliczki odchodzące od rynku. Głównym punktem handlu pozostawał centralny plac miasta. W XIX w. panowało przekonanie, że na targu zasadniczo można kupić i sprzedać wszystko. Dlatego też i na wadowickim targowisku, obok wystawnych kramów i przepelnionych wozów bogatych handlarzy i rzemieślników, znajdowały się skąpe kramiki drobnych sprzedawców oferujące tandetę.

OGRÓDEK SĄDOWY



Jednym z ciekawszych rozwiązań urbanistycznych powstałych w galicyjskich Wadowicach jest skwer usytuowany pomiędzy gmachem Sądu Obwodowego od strony południowej, kamie nicą Izydora Daniela od zachodu, budynkiem gimnazjalnym od północy, a kamienicą Leiblerów i Andrzeja Marekowskiego od strony wschodniej. W 1887 r. w jego centralnym punkcie postawiono cokół z popiersiem austriackiego barona Józefa Bauma von Appelshofen (1821-1883). Pochodził on z saskiej rodziny osiadłej w Polsce i dał się poznać jako

lokalny działacz polityczny oraz społecznik. W latach 70. XIX w. zaangażował się osobiście na rzecz ustanowienia Sądu Obwodowego w Wadowicach. Pomnik barona wpisał się na trwałe w pejzaż galicyjskich Wadowic. Jednakże nie przetrwał on do obecnych czasów.

² wykorzystano informacje zawarte w serwisie internetowym it.wadowice.

GMACH CESARSKO-KRÓLEWSKIEGO GIMNAZJUM HUMANISTYCZNEGO

W 1866 r. po ponad 30 latach starań, władze centralne w Wiedniu wydały zgodę na otwarcie w Wadowicach Gimnazjum Humanistycznego. Do 1895 r. było ono jedyną polską szkołą średnią w Galicji, na zachód od Krakowa. Dla ubogiej młodzieży pochodzącej z okolicznych powiatów, nauka w Wadowicach stanowiła zazwyczaj jedyną realną drogę do egzaminu maturalnego, a później do studiów: lekarskich, prawniczych, teologicznych lub do kariery wojskowej. Poziom edukacji był bardzo wysoki, o czym świadczą kariery absolwentów, którzy w czasach galicyjskich opuścili mury tej szkoły. Pośród nich warto wspomnieć o św. Józefie Biba Bilczewskim (1860-1923), gen. Walerianie Czumie (1890-1962), prof. Stanisław Witkowski (1866-1950) oraz pisarzu Emilu Zegadłowiczu (1888-1941). Początkowo gimnazjum mieściło się w budynku Magistratu. Budowa nowej siedziby była niezbędnym warunkiem rządu wiedeńskiego, aby utrzymać w Wadowicach gimnazjum. W uroczystym otwarciu gmachu szkoły (1875 r.) uczestniczyli lokalni oficjele oraz młodzież szkolna.

KAMIENICA GELDÓW

Murowane kamienice pojawiły się w krajobrazie miasta dopiero na przełomie XVIII i XIX w. Jedną z najstarszych, klasycystyczna budowla w stylu miejskiego dworku została wzniesiona ok. roku 1800 przy ówczesnej ul. Kościelnej 291 (dziś nr 4). Na przestrzeni lat, dom wraz z okolicznymi budynkami i innymi nieruchomościami w tej części miasta, był własnością znanych i zamożnych wadowickich rodów – pochodzących ze Śląska Schwarzów oraz Gedłów. Wśród ówczesnych mieszkańców byli m.in.



profesor gimnazjalny Albert Gąsiorowski (1840-1888) oraz doktor praw Julian Feliks Morelowski (1850-1916). Jednak zdecydowaną większość mieszkańców stanowili chłopcy, szewcy, sukiennicy, krawcy, cieśle, rzeźnicy oraz służący. W 1919 r. właścicielem domu został doktor wszech nauk medycznych Jan Moskała (1868-1944). Swój majątek przekazał na finansowe wsparcie dla uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obecnie znajduje się tu Muzeum Miejskie i Informacja Turystyczna.

GMACH DAWNEGO SĄDU OBWODOWEGO

Szczególne miejsce w miejskiej przestrzeni publicznej XIX-wiecznych Wadowic zajmował gmach sądu i więzienia. W 1876 r. Prezydium c.k. wysokiego Sądu Krajowego w Krakowie, za zgodą cesarza Franciszka Józefa, utworzyło Sąd Obwodowy w Wadowicach. Radni miejscy podjęli decyzję o wybudowaniu nowego, a zarazem nowoczesnego gmachu. Inwestycję ukończono w 1881 r., a rok później uroczystie inaugurowano otwarcie sądu. Miasto zyskując status siedziby Sądu Okręgowego stało się najważniejszym ośrodkiem sądowniczym na zachód od Krakowa. Zlokalizowanie w Wadowicach siedziby dla sądu było oznaką prestiżu i wysokiego statusu miasta w ówczesnych strukturach miejskich Galicji.

KAMIENICE LEIBLERÓW I ANDRZEJA MAREKOWSKIEGO

Ogródek sądowy od wschodu sąsiaduje z kamienicą Leiblerów, która łączy się w jeden korpus z kamienicą (bliżej gmachu sądu) należącą do wadowickiego adwokata Andrzeja Marekowskiego – powstańca styczniowego. Ze względu na lokalizację kamienicy Marekowskiego, mieściły się w niej kancelarie adwokackie. Z budynkiem tym związane są losy pisarza i dramaturga Adolfa Nowaczyńskiego (1876-1944), a przede wszystkim Stefana Kotlarczyka (1874-1931) lokalnego

animatora kultury, ojca Mieczysława (1907-1978) – założyciela i dyrektora słynnego Teatru Rapsodycznego w Krakowie.

KAMIENICA IZYDORA DANIELA

Wzrost zamożności wadowickich mieszczan spowodował, że murowane domy i kamienice na stałe wpisały się do krajobrazu galicyjskiego miasta u schyłku XIX w. Stawiano je nie tylko przy rynku, ale także wzdłuż najważniejszych ulic odchodzących od centrum miasta. Niektóre z nich, do dziś są symbolem Wadowic i stanowią perłę architektury mieszczańskiej okresu galicyjskiego. Jednym z takich domów jest wolno stojący budynek w zachodniej części ogródka sądowego, przy dawnej ul. Wiedeńskiej (dziś ul. Mickiewicza). Zbudował go wadowicki adwokat Izydor Daniel (1852-1917/1918) – jeden z najbardziej zasłużonych obywateli miasta tamtych czasów.

GMACH DAWNEJ RADY POWIATOWEJ I POWIATOWEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI



Widocznym symbolem koniunktury budowlanej w latach 90. XIX w. w Wadowicach był gmach Rady Powiatowej i Powiatowej Kasy Oszczędności (1896 r.), który do dzisiaj stanowi jedną z pereł architektonicznych miasta. Budynek wykonano według planów krakowskiego architekta Ignacego S. Sowińskiego (1858-1917). Na przełomie XIX i XX w. w jednym ze skrzydeł budynku działała Powiatowa Kasa Oszczędności. Była ona pierwszą powiatową instytucją tego typu w Galicji (1873 r.) i zajmowała się

udzielaniem kredytów oraz prowadzeniem lokat. Prowadziła także regionalną filię Banku Krajowego z siedzibą we Lwowie. Przed wybuchem I wojny światowej w tym budynku mieściła się również siedziba Pierwszej Drużyny Skautowej im. S. Żółkiewskiego, w której aktywnie działał Józef Herzog (1902-1983) oraz Wincenty Bogdanowski (1894-1982).

RESTAURACJA, HOTEL I KINOTEATR TEOFILA WYSOGLĄDA

Naprzeciwko Kasy wzniesiono budynek stacji poczty konnej (1805 r.), a po jego późniejszej przebudowie (1900 r.) działała w nim restauracja T. Wysogłada. Na jego tyłach powstała Czytelnia Urzędnicza czyli Kasyno Urzędnicze (Miejskie). W styczniu 1915 r. goszczono tutaj Józefa Piłsudskiego, który przejeżdżał przez Wadowice z legionistami. „U Wysogłada” odbywały się okolicznościowe imprezy jak „bale studenckie” (studniówki) lub wystawiano sztuki teatralne. W czasie I wojny światowej chciano w Wadowicach utworzyć choćby namiastkę „normalności”, dlatego na przełomie 1915 i 1916 r. w restauracji zaczął działać kinoteatr. W repertuarze znalazły się m.in. filmy: „Quo vadis” (1915 r.), „Aleksander” (1916 r.), „Matyl” (1917 r.), „Ostatnie dni Pompei” (1917 r.) i „Kleopatra”(1917 r.). Stałym bywalcem Czytelni Urzędniczej był profesor i dyrektor wadowickiego gimnazjum Jan Doroziński (1862-1942). Tam też namiętnie grywał w szachy. W 1908 r. wygrał (jako jedyny) w Krakowie partię z późniejszym amerykańskim mistrzem szachowym Frankiem Marshalllem.

BUDYNEK KOSZAR CESARSKO-KRÓLEWSKIEGO 56 PUŁKU PIECHOTY

W 1825 r. Wadowice wybrano na stałą siedzibę 56 pułku piechoty (Kaiser und Koenig Infanterie Regiment). Obecnie, trzykondygnacyjny budynek (z 1827 r.) uważany jest za jeden z lepiej zachowanych kompleksów tego typu w Polsce. Koszary wystawiono przy Gościńcu Cesarskim (ok. 600 m od centrum miasta), aby wojsko mogło w dogodnej chwili skorzystać z głównej arterii komunikacyjnej miasta i Galicji. Do połowy XIX w. Wadowice pozostawały najważniejszym punktem

na mapie wojskowej w zachodniej Galicji. Miejscowy garnizon wypełniał zadania nie tylko policyjno-ochronne, jak w czasie powstania listopadowego, ale stanowił zasadniczą siłę w tłumieniu powstania krakowskiego (1846 r.). W drugiej połowie XIX w. ranga militarna miasta zaczęła spadać, co wynikało ze zmiany taktyki dowództwa armii oraz wzmocnienia twierdz w Krakowie i w Przemyślu. Wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości miejsce 56 pułku austriackiego zajął 12 pułk piechoty, od 1924 r. noszący nazwę 12 Pułk Piechoty Ziemi Wadowickiej. Austriacki 56 pułk piechoty mógł pochwalić się własnym utworem reprezentacyjnym. Partyturę muzyczną „Potpourri fur Militar Musik” opracował żołnierz piechoty i członek orkiestry pułkowej Josef Dawid.

BUDYNEK „KOSZAR MIEJSKICH” 54 PUŁKU OBRONY KRAJOWEJ

W połowie XIX w. wzmocniono garnizon oddziałami konnicy. Dla tego celu w 1854 r. zaadaptowano budynki znajdujące się naprzeciw głównego gmachu koszar piechoty. Drugie koszary wraz z zabudowaniami stajennymi na tyłach budynku mogły pomieścić co najmniej dywizjon kawalerii. Dla potrzeb armii zajęto też całe połacie terenów w kierunku rzeki Skawy (ku wschodowi) i niwy Łozówki (w kierunku północno-zachodnim, aż do ul. Młyńskiej – obecnie Legionów). W koszarach konnicy – nazywanych „koszarami miejskimi”



rozlokowano 54 pułk Obrony Krajowej (Landwehry). Następnie w 1901 r. przeniesiono go do Cieszyna, gdzie został włączony w struktury 31 pułku Obrony Krajowej. W pierwszych latach XX w. na terenach zajętych dotychczas przez konnicę, pułk Obrony Krajowej i artylerię, utworzono istniejącą do dziś dzielnicę przemysłową Wadowic. Od 1871 r. komendę nad miejscowym 54 batalionem Landwehry (Obrony Krajowej) objął starszy brat Józefa Bauma - Antonii Baum (1819-1888).

DWORZEC KOLEI PÓŁNOCNEJ CESARZA FERDYNANDA

Włączenie Wadowic do sieci kolejowej Galicji, a pośrednio Austro-Węgier otworzyło mieszkańcom miasta na Kraków, Lwów, a nawet Wiedeń. Decyzja ta umożliwiła zatrzymanie w mieście wojska, co miało znaczenie ekonomiczne i sprzyjało rozwojowi gospodarczemu regionu. Na początku lat 70. XIX w. władze Wadowic rozpoczęły starania o poprowadzenie przez miasto linii kolejowej z Bielska przez Wadowice do Kalwarii, a stamtąd do Krakowa. Pierwszy pociąg wjechał na stację kolejową Wadowice w 1887 r. Dworzec kolejowy miał się znajdować na peryferiach miasta, co było powszechnym trendem w miastach prowincjonalnych, a drugim ważnym argumentem, którym kierowano się przy wyborze lokalizacji była bliskość zabudowań dworcowych względem koszar wojskowych i całej infrastruktury należącej do cesarsko-królewskiej armii. Pod koniec 1887 r. rozpoczęto budowę infrastruktury dworcowej. Wybudowano dworzec, który do dziś jest wzorcowym przykładem galicyjskiej architektury kolejowej XIX w. W 1888 r. na terenie dworca wybudowano wieżę ciśnieniową i dwa żurawie, którymi napełniano wodą parowozów. W rejonie dworca na początku XX w. zaczęła powstawać strefa skupiająca większy przemysł.

OBIEKTY SAKRALNE

BAZYLIKA OFIAROWANIA NAJSWIĘTSZEJ MARII PANNY

Tutaj Karol Wojtyła przyjął chrzest i przystąpił do I Komunii Świętej. Podczas swych pielgrzymek do Wadowic trzykrotnie odwiedził swój parafialny kościół. W roku 1999 ukoronował obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. 15 maja 2011 roku Metropolita Krakowski Kardynał Stanisław Dziwisz przekazał relikwie: krew Jana Pawła II w specjalnym relikwiarzu – złotej monstrancji z herbem poprzedniego papieża, które odtąd znajdować się będą w specjalnej papieskiej kaplicy.



KOŚCIÓŁ ŚW. PIOTRA APOSTOŁA

Kościół wybudowany w latach 1986-1991 jako wotum wdzięczności Bogu za wybór Karola Wojtyły na stolicę apostolską oraz ocalenie go z zamachu na Placu Św. Piotra 13 maja 1981 roku.

SANKTUARIUM ŚWIĘTEGO JÓZEFA – KLASZTOR OJCÓW KARMELITÓW BOSYCH

Od 2004 roku kościół karmelitów nosi tytuł Sanktuarium Św. Józefa. Karol Wojtyła wraz z ojcem często chodził do tego kościoła, zwłaszcza do spowiedzi. W obrazie w głównym ołtarzu znajduje się Pierścień Papieski przekazany w 2003 roku przez Ojca Świętego Jana Pawła II. W kościele umieszczono także szkaplerz Jana Pawła II oraz relikwie św. Rafała Kalinowskiego i bł. Alfonsa Marii Mazurka.

ZGROMADZENIE SIÓSTR NAJSWIĘTSZEJ RODZINY Z NAZARETU

W okresie międzywojennym mały Lolek Wojtyła uczestniczył w zajęciach i zabawach dla dzieci organizowanych przez siostry ze Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu.

COLLEGIUM MARIANUM KLASZTOR OJCÓW PALLOTYNÓW



Kopiec – słoneczne wzgórze, przy trasie Kraków - Bielsko-Biała. To właśnie tutaj, w 1909 r., ks. Alojzy Majewski zakłada pierwszy dom pallotyński w Polsce, powołując jednocześnie do istnienia gimnazjum męskie pod nazwą Collegium Marianum. W latach swego rozkwitu ośrodek ten skupiał blisko dwustu gimnazjalistów. Działalność Collegium Marianum w dużej mierze utru dniły dwie wojny światowe, ale i po wojnie Kopiec borykał się z różnymi trudnościami. Dynamiczny rozwój placówki zahamowała decyzja władz komunistycznych, które zakazały pallotynom prowadzenia dalszej działalności edukacyjnej. Większa część obiektu została odebrana księżom i przeznaczona na szpital. Dopiero w 1984 r. całość zabudowań została zwrócona prawowitym właścicielom i poddana gruntownemu remontowi. Od 1993 r. dom stał się miejscem formacji wstępnej – nowicjatu, a w zachodnim skrzydle otwarto dom rekolekcyjny.

GROŃ JANA PAWŁA II

Karol Wojtyła jako uczeń wielokrotnie brał udział w wycieczkach szkolnych na Groń (ówczesna Jaworzyna) i pobliski Leskowiec. Ostatni raz wszedł na Leskowiec jako kardynał w 1970 r. po mszy odprawionej z okazji 25-lecia kapłaństwa w Kalwarii Zebrzydowskiej. W 1995 roku na Groniu powstała Kaplica p.w. Matki Bożej Królowej Gór jako dar turystów dla Ojca Świętego Jana Pawła II. Na Groniu Jana Pawła II organizowane są okolicznościowe msze.



KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. ERAZMA W BARWAŁDZIE DOLNYM

Pochodzi z XVIII w., jednonawowy, konstrukcji zrębowej, oszalowany i pokryty gontem; wyposażenie z XVI–XVIII w. Wieża o pochyłych ścianach zwieńczona jest hełmem baniastym z latarnią. Składa się z trzech kondygnacji wydzielonych daszkami okapowymi. Wnętrze kościoła nakryte jest stropami. Dekoracja malarska ścian i stropów z XVIII w. składa się z motywów figuralnych, roślinnych i geometrycznych. W ołtarzu głównym z XVIII w. umieszczony został obraz św. Erazma. Najcenniejsze zabytki: późnogotycki krucyfiks z pierwszej połowy XVI w. ustawiony na belce tęczowej, kamienna, barokowa chrzcielnica, barokowe tabernakulum w ołtarzu, kamienna kropielnica z 1842 r., rokokowe organy z 1770 r. Świątynia otoczona jest kamiennym murem z dwiema bramkami z 1863/64 r.

KAPLICZKI, KRZYŻE PRZYDROŻNE

CMENTARZE

parafialny, komunalny, wojskowy, żydowski

MUZEA

MUZEUM DOM RODZINNY OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II



Dom, w którym 18 maja 1920 roku urodził się Karol Wojtyła i spędził w nim dzieciństwo i młodość. W latach 1919–1938 rodzina Wojtyłów zajmowała na piętrze dwa pokoje z kuchnią. W 1984 r. powstała tu wystawa papieska udostępniona do zwiedzania. W 2010 rozpoczął się gruntowny remont budynku, w wyniku którego na potrzeby muzeum zaadaptowano nie tylko mieszkanie Wojtyłów, ale całą kamienicę. Po otwarciu w 2014 r. turyści mogą, dzięki multimedialnej ekspozycji

rozmieszczonej na ponad 1000 m² powierzchni, zapoznać się z całą drogą życiową św. Jana Pawła II. Sercem muzeum jest mieszkanie Wojtyłów, w którym Karol przyszedł na świat i przeżył 18 lat. Wewnątrz znajdują się oryginalne eksponaty związane z rodziną Wojtyłów.

MUZEUM MIEJSKIE

W Muzeum Miejskim można oglądać multimedialną wystawę pt. „Wadowice. Miasto, w którym wszystko się zaczęło” opowiadająca o historii miasta i życiu codziennym w okresie międzywojennym czyli w czasach przypadających na dzieciństwo i młodość Karola Wojtyły. Stanowi nowatorskie

połączenie archiwalnych fotografii, dokumentów, eksponatów z multimedialnymi środkami przekazu. Do wejścia na ekspozycję zapraszają słowa papieża wypowiedziane 16 czerwca 1999 roku na wadowickim rynku. Zwiedzanie wystawy rozpoczyna się od pierwszej sali, w której prezentowane są najstarsze dzieje miasta. Dzięki zaprezentowanym eksponatom i filmom można zrozumieć fenomen miasta rodzinnego św. Jana Pawła II. Druga sala została poświęcona wadowickiemu szkolnictwu i życiu pozaszkolnym uczniów. Zwiedzający może poprobać swoich sił w kaligrafii i liczeniu na liczydło. Trzecia sala dotyczy wadowickiego rynku, który był nie tylko miejscem handlu ale również przestrzenią dla spacerów i spotkań mieszkańców. Można tu obejrzeć prezentację opowiadającą jak dawniej w Wadowicach bywało. W czwartej sali gość muzeum zapozna się z historią i działalnością Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zobaczy prezentację o życiu kulturalno-społecznym i sportowym jakie tętniło w rodzinnym mieście Karola Wojtyły. Ostatnia sala warsztatowa, w której odwiedzającym ekspozycję może wydrukować na XIX-wiecznej maszynie drukarskiej świadectwo moralności a potem uzupełnić je piórem i podbić pieczęcią. Można również przebrać się w strój z epoki i zrobić sobie zdjęcie w zaaranżowanym atelier fotograficznym.



GALERIA FRANCISZKA SUKNAROWSKIEGO

Galeria prezentuje ponad 50 prac artysty rzeźbiarza Franciszka Suknarowskiego. Są wśród nich obrazy, rzeźby, płaskorzeźby i medale.

PRYWATNE MUZEUM POLSKO-AMERYKAŃSKIE „HELL'S ANGEL” ZYGMUNTA KRAUSA

Prywatne Muzeum Polsko-Amerykańskie „Hell's Angel” dedykowane jest w szczególności pamięci polskich i amerykańskich lotników oraz żołnierzy Armii Krajowej, którzy oddali swe życie w walce o wolność Polski w latach II wojny światowej. Prezentowane zbiory to owoc kolekcjonerskiej pasji całego życia właściciela Muzeum – p. Zygmunta Krausa. W Muzeum można obejrzeć następujące ekspozycje: „Karol Wojtyła w otoczeniu swoich przyjaciół malarzy”, „Wadowice w latach okupacji”, „Hell's Angel”, „1050. rocznica Chrztu Polski”, „Za naszą i waszą wolność – dzieje polsko-amerykańskiego braterstwa broni”, „Smoleńsk 2010 – pamiętamy”, „Wadowiczy Żydzi”.

PONAR – STREFA HISTORII

PONAR Wadowice S.A. to największy krajowy producent hydrauliki siłowej (m.in. siłowniki, zawory, rozdzielacze, pompy hydrauliczne), który utworzył na terenie zakładu miejsce poświęcone przeszłości przedsiębiorstwa. W powstałej Strefa Historii eksponowane są archiwalne i unikatowe materiały, ukazująca związki ludzi, miasta i regionu z 50 letnią historią firmy. Na wystawie zgromadzono jedyne w swoim rodzaju eksponaty – przedmioty, zdjęcia, meble, kroniki, filmy, które obrazują historię funkcjonowania „PONAR-u” oraz ludzi z nim związanych.

IZBA REGIONALNA W TOMICACH

Izba regionalna mieści się w zrekonstruowanym 100-letnim domku o charakterze wiejskim. Prezentowane są w nim zbiory dotyczące życia w regionie, m.in. stare meble i antyki, wyposażenie gospodarstwa domowego, maszyny do szycia, zegary, narzędzia rzemieślnicze, dawne narzędzia rolnicze (pług, wóz, cepy, żерна), rzeźby, obrazy, książki i gazety (nawet stuletnie).

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAKI TURYSTYCZNE

Szlaki turystyczne piesze w rejonie Leskowca i Gronia Jana Pawła II

Czerwony: Krzeszów Górny – Harańczykowa Góra – Groń Jana Pawła II - 2 godz.

Niebieski: Ponikiew – Groń Jana Pawła II – 1.45 godz.

Niebieski: Tarnawa Górna – Makowska Góra – Groń Jana Pawła II – 1.30 godz.

Czarny: Rzyki Jagódki – Groń Jana Pawła II – 1 godz.

Szlaki turystyczne w rejonie Łysej Góry i Ostrego Wierchu

Niebieski: Wadowice – Przetęcz Czesława Panczakiewicza pod Łysą Górą – Ponikiew – 2 godz.

Żółty: Gorzeń Górny – Iłowiec – Łysa Góra – Bliźniaki – Kaczyna - 3 godz.

Czarny: Wadowice – Goryczkowiec – Gorzeń Górny – Czartak – 1.45 godz.

Szlaki turystyczne w rejonie Jaroszowickiej Góry

Czarny: Czartak – Jaroszowicka Góra – Łękawica – 2.15 godz.

ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA NA GORYCZKOWCU

Na najbliższym Wadowicom wzniesieniu Goryczkowiec (potocznie Dzwonek) znajdują się ścieżka przyrodnicza, gdzie podczas spaceru można poznać wybrane gatunki fauny i flory pobliskiej okolicy.

Na trasie spotkać można wiele rodzajów roślin zielnych, owocników grzybów, kwiatów oraz przedstawicieli zwierzyzny leśnej.

Ścieżka oznaczona jest kolorem biało-niebieskim, znajduje się na niej 14 przystanków, na każdym z nich umieszczone są specjalne pniaczki z uchylnymi tablicami informacyjnymi.

SZLAKI ROWEROWE

Szlak rowerowy prowadzący z Wadowic do Oświęcimia

Szlak rowerowy z Wadowic do Andrychowa

Szlak rowerowy z Wadowic do Kęt

Trasa rowerowa wzdłuż Skawy o długości ok. 3 km

Żółty okrężny, czerwony, niebieski, zielony, żółty, czarny,

Szlak niebieski międzynarodowy „Bursztynowy” /inne oznaczenia/

III.2. ANDRYCHÓW (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Miasto i gmina Andrychów znajdują się na południu Polski. W najbliższym sąsiedztwie są takie miasta, jak: Kraków, Bielsko-Biała oraz Wadowice i Oświęcim. Z racji położenia miejsce to jest bardzo atrakcyjnym ośrodkiem turystycznym w Beskidzie Małym. Teren gminy Andrychów stanowi doskonałą bazę wypoczynkową i rekreacyjną, gdzie można bawić się i odpoczywać na różne sposoby. To właśnie ta różnorodność jest magnesem, który pozwala zachwycić się i zakochać w Beskidach na zawsze. To miejsce utkane z atrakcji. Miasto jest siedzibą gminy, w skład której wchodzi 8 sołectw Inwałd, Zagórnik, Sułkowice Łęg, Sułkowice Bolęcina, Brzezinka, Targanice, Rzyki, Roczyny. Powierzchnia Gminy – 100 km², zamieszkuje ją około 44 tys. mieszkańców.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

PAŁAC BOBROWSKICH

Zwany popularnie „zamkiem”. Pierwotny budynek mający charakter obronny powstał w tym miejscu w I połowie XVII wieku. Wielokrotnie przebudowywany i rozbudowywany, obecny klasycystyczny wygląd uzyskał w I połowie XIX wieku. Klasycystyczny, w kształcie podkowy, murowany, parterowy. Składa się ze skrzydła głównego i dostawionych do niego pod kątem prostym dwóch skrzydeł bocznych. Pośrodku skrzydła głównego od strony zajazdu czterokolumnowy portyk. Otoczony był parkiem w stylu angielskim.



POMNIKI

POMNIK GRUNWALDZKI

Pomnik powstał w 1910 roku w ramach ogólnopolskiej akcji upamiętnienia bitwy pod Grunwaldem (15 lipca 1410), a ufundowali go robotnicy z Andrychowa. Został zniszczony przez Niemców w czasie wojny w 1940 roku, ale można również natknąć się na datę 1942 roku. W pierwotnym wyglądzie pomnik nie posiadał na szczycie orła, ale kamienną kulę armatnią, która rzekomo miała pochodzić z pól bitewnych powstania styczniowego. Ponowne odsłonięcie pomnika miało miejsce 22 lipca 1960, ale na szczycie nie było już kuli. Pomnik od tego czasu wieńczy orzeł, co dziwne – wciąż bez korony.

STUDNIA IM. TADEUSZA KOŚCIUSZKI

W 1894 roku na polecenie Felicji hr. Bobrowskiej obudowano istniejące źródło wody i umieszczono na niej pamiątkową tablicę, którą zniszczyli Niemcy. W 1994 roku z inicjatywy „Nowin Andrychowskich” oraz Towarzystwa Miłośników Andrychowa tablica pamiątkowa powróciła na swoje miejsce.

OBIEKTY SAKRALNE

KAPLICA W ZAGÓRNIKU Z XIX W.

Kaplica pod wezwaniem św. Bartłomieja Apostoła i św. Łukasza Ewangelisty w Zagórniku: murowana, z drewniana dzwonnica, powstała w 1811 r. W 1884 r. została znacznie rozbudowana i uzyskała

efektowną wieżyczkę przy fasadzie frontowej. W 1865 r. w ołtarzu głównym został umieszczony obraz Matki Bożej Królowej Nieba i Ziemi według szkicu Jana Matejki. W 1993 r. obraz ten został przeniesiony do nowego kościoła pod wezwaniem św. Bartłomieja Apostoła i św. Łukasza Ewangelisty w sąsiedztwie Kaplicy.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NPM W INWAŁDZIE

Wzniesiony w latach 1747-50 przez ówczesnego dziedzica wsi Franciszka Szwarzenberga Czernego, utrzymany w stylu późnego baroku, sklepienie kościoła malowane przez Karola Polityńskiego w 1928 (odnowione w 1983 roku) przedstawia: ukoronowanie Matki Bożej (w nawie), Wniebowzięcie Matki Bożej (w prezbiterium), śmierć Józefa w obecności Jezusa i Matki Bożej (w chórze). W barokowym ołtarzu głównym umieszczony jest łaskami słynący obraz Matki Bożej Inwałdzkiej z dzieciątkiem. Pochodzi ze Skandynawii, wg tradycji dla tutejszego Kościoła został ofiarowany na początku XVII w. przez grasujących w okolicy zbójników. Otoczony był kultem jako lokalne miejsce pielgrzymkowe jeszcze przed rozbiorami Polski w XVIII w.

CMENTARZ KOMUNALNY W ANDRYCHOWIE

Założony w 1857 r. w centralnym miejscu stoi grobowiec rodziny Kośvitzkich, dziewiętnastowiecznych przedsiębiorców, pełniący rolę kaplicy cmentarnej. Na bocznej ścianie wmurowano tablicę upamiętniającą oficerów WP, wywodzących się z tych okolic, pomordowanych w Katyniu, Charkowie i Starobielsku oraz rodzinę Herzogów.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA STARSZEGO W RZYKACH

Murowany, zbudowany w latach 1793-96 pod patronatem dziedziczki klucza dóbr zatorskich, księżnej Apolonii Poniatowskiej. Wieża przy przedniej fasadzie dobudowana 1835 r., a najwyższa jej kondygnacja z hełmem – w 1923 r., polichromia wykonana w 1885 r. przez Józefa Paszyńskiego z Tarnowa, odnowiona w 1958 r. W barokowo-rokokowym ołtarzu głównym sprzed 1837 r. umieszczony jest obraz Matki Bożej Pocieszenia – cenny drewniany posąg Matki Boskiej z XV w., drugi późnogotycki z XVI w., a w nawach i zakrystii rzeźby, płaskorzeźby wykonane przez współczesnego artystę ludowego Stanisława Mikołajka.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MACIEJA APOSTOŁA W ANDRYCHOWIE Z 1646 ROKU

W późniejszych wiekach kilkakrotnie przebudowywany i rozbudowywany (m.in. w 1725 roku dobudowano dwie kaplice). Murowany, trójnawowy, orientowany, od zachodu wieża. Do ciekawszych elementów wyposażenia świątyni należą: barokowa chrzcielnica z XVIII wieku, obraz Matka Boża Królowa Różańca Świętego z 1725 roku (namalowany z polecenia Salomei Czernej, ówczesnej właścicielki miasta), obraz Święta Rodzina autorstwa Piotra Stachewicza z 1886 roku.



KRYPTY PRZY KOŚCIELE ŚW. MACIEJA W ANDRYCHOWIE

Z początku XVIII w. Młodsza z cegły (krypta św. Wojciecha) i starsza – kamienna (krypta św. Rodziny z dobrze zachowanymi stalaktytowymi naciekami).

KAPLICZKA SŁUPOWA W ANDRYCHOWIE

Zbudowana w 1887 roku będącą wotum wdzięczności rodziny Babińskich za doznane łaski.

ŻYDOWSKI KIRKUT

Usytuowany w zachodniej części miasta. Zachowało się na nim ok. 400 macew z XIX wieku.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA DOLINA WIEPRZÓWKI

Źródła Wieprzówki leżą na północnych stokach Leskowca (922 m n.p.m.) i Łamanej Skały, na terenie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego, utworzonego w 1998 r. Ścieżka na 3-kilometrowym odcinku wzdłuż rzeki zawiera 7 stanowisk dydaktycznych. Charakterystycznymi miejscami na trasie są odkrywki m.in. łupków wierzowskich, margli oraz piaskowców. Wieprzówka ma około 28 km długości. Płyne z południa na północ przez takie miejscowości, jak: Rzyki, Sułkowice – Bolęcina, Sułkowice – Łęg, Andrychów, Wieprz, Gierałtowiec, Przybradz i Graboszyce, gdzie ma ujście do rzeki Skawy.



ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA CZARNY GROŃ

Ścieżka Przyrodnicza Czarny Groń to szlak koloru czarnego utworzony przez PTTK Wadowice w 2009 roku. Szlak wiedzie lasem bukowym, który zawiera 11 przystanków z tablicami tematycznymi i 500 barwnymi fotografiami dotyczącymi zagadnień historii i przyrody pobliskich terenów. Autorem i pomysłodawcą ścieżki dydaktycznej, jest przyrodnik Jan Zieliński. Licząca 10 km trasa rozpoczyna się przy Czarnym Groniu i biegnie przez szczyt Potrójnej pod granicę rezerwatu Madohora.

JASKINIA KOMONIECKIEGO

Największa grotta erozyjna w polskich Karpatach fliszowych, zbudowana z piaskowców gadulskich, pod szczytem Łamanej Skały (928 m n.p.m.) w pobliżu znajduje się wodospad na strumieniu Dusica.

HRABSKIE BUTY

W pobliżu szczytu Leskowca (919m n p m.) pod schroniskiem PTTK „Leskowiec” znajdują się 2 kamienie z wyrytymi odciskami butów pierwszych znanych turystów, którzy wyszli na Leskowiec i postanowili ten fakt uwiecznić w tak oryginalny sposób. Bliżej szczytu Leskowca i milenijnego krzyża znajduje się płyta większa i cięższa. Z lewej strony widnieje inskrypcja: „Hr. MERY WIELOPOLSKA”. Z prawej strony wykuto napis: „ROMAN BA. TAUBE”. Pod nazwiskami widnieją pary obcasów. Na dole płyty wykuto datę: 4/9 1898. Kilkadziesiąt metrów poniżej pierwszej płyty znajduje się drugi pamiątkowy kamień. Płyta posiada znacznie mniejsze rozmiary. W górnej części płyty widnieje promieniście wyryta inskrypcja o treści: „Hr. Ad. Potocki”. Poniżej nazwiska widnieje wykuty odcisk pary męskiego obuwia. Jeszcze niżej widać napis: Roku 1846.

GROŃ JANA PAWŁA II (890 M N.P.M., DAWNIEJ JAWORZYNA)

Groń Jana Pawła II; (886 m n.p.m. dawniej Jaworzyna), pod Leskowcem w pobliżu schroniska PTTK im. Cz. Panczakiewicza. W roku 1981 staraniem przewodnika i przodownika górskiego Stefana

Jakubowskiego, dla uczczenia Papieża Polaka, wprowadzono nową nazwę góry, a w okresie późniejszym wybudowana została kaplica „Sanktuarium Ludziom Gór”, pomnik papieża Jana Pawła II, stacje drogi krzyżowej. W roku 2002 z pokładu śmigłowca miejsce to obejrzał Ojciec Święty. Dojście do tego jakże ciekawego miejsca – czarnym szlakiem z Rzyk Jagódek oraz z Andrychowa szlakiem zielonym.

ŁAMANA SKAŁA (929 NPM.)

Szczyt w głównym grzbiecie Beskidu Małego, na południe od Andrychowa zwany również Madohorą. Jego stoki pokrywają piaskowcowe łomy skalne, na których można spotkać adeptów wspinaczki skałkowej. W rejonie szczytu znajduje się rezerwat leśny „Madohora” o powierzchni 71,8 ha, chroniący stuletni las świerkowy.

PAŃSKA GÓRA

Wzniesienie (432m n.p.m.) nad Andrychowem porośnięte bukowo-brzozowym lasem, z nieczynnym kamieniołomem wapienia.

PARK MIEJSKI

Położony w centrum Andrychowa, między Pałacem Bobrowskich a kościołem, z wieloma okazami pięknych drzew: 200-letni platan klonolisty, dęby, katalpy, miłorzęby, staw oraz wysepka z ptakami wodnymi, miejsce wypoczynku mieszkańców miasta.

PRZEŁOM POTOKU RZYZANKA – CZARNE ŁUPKI WIERZOWSKIE

Urokliwe miejsce, w którym Ryzanka przecina warstwę czarnych łupków wierzowskich o dość dużej miąższości. Strumień wymodelował tu mini kanion, wodospadziki i kilka głębi. Wszystko to na odcinku ponad dwustu metrów w czarnych, przypominających swym wyglądem węgiel kamienny, łupkach. W niższej części doliny przeważają łupki, w tym czarne łupki wierzowskie. Posuwając się w górę potoku łupki przechodzą w bardzo twarde piaskowce łupiące się na kostki. Wyżej spotkamy białe margle z cienkimi wkładkami czerwonych i zielonych łupków, wreszcie grube ławice zielonkawych piaskowców. Wszystko to na odcinku niewiele ponad dwóch kilometrów.

REZERWAT PRZYRODY MADOHORA

W rejonie Łamanej Skały o pow. 71,8 ha z występującymi tam ponad stuletnimi okazami świerków, rzeżuchą trójlistkową, storczykiem okołolistnym i charakterystycznymi skałkami zbudowanymi ze zlepieńców. Warto dodać, że jest to stanowisko naturalnej świerczyny górnoreglowej.

REZERWAT PRZYRODY SZEROKA

Usytuowany w rejonie Kocierza (879 m n.p.m.), o pow. 49 ha, chroni fragment karpackiego bukowego lasu o naturalnym pochodzeniu.

WAROWNIA NAD TRAKTEM

Pomnik przyrody, wychodnia skalna zbudowana z piaskowców istebniańskich pod Przełęczą Kocierską.

WZGÓRZE MIŁOSIERDZIA

Wzniesienie w pobliżu Zagórnika. Na szczycie znajduje się Jubileuszowy Krzyż Ziemi Wadowickiej upamiętniający wejście w trzecie tysiąclecie, Kaplica Miłosierdzia oraz stacje drogi krzyżowej.

Inicjatorem budowy krzyża i znajdującej się obok kaplicy jest pochodzący z Zagórnika ks. dr Jan Nowak. Wmurowano tutaj tablicę pamiątkową poświęconą pochodzącej z Zagórnika rodzinie Herzogów – biorącej aktywny udział w Legionach Polskich.

MUZEA

IZBA REGIONALNA ZIEMI ANDRYCHOWSKIEJ

Prowadzona przez Towarzystwo Miłośników Andrychowa. Znajdują się w niej ekspozycje różnych rzemiosł: tradycyjnego andrychowskiego tkactwa, garncarstwa, kowalstwa, szewstwa, eksponaty dokumentujące historię miasta, rolnictwa, itp. W Izbie organizowane są wystawy czasowe.

MUZEUM HISTORYCZNO-ETNOGRAFICZNE

Ambicją muzeum jest być placówką dydaktyczno-dokumentacyjną pełniącą funkcje Instytutu Naukowego. Właściciel muzeum posiada Koncesję Ministra Kultury i Sztuki na prowadzenie działalności, co daje gwarancje rzetelnego i fachowego zabezpieczenia. Muzeum zamierza prowadzić Centrum Dokumentacji Dawnego Andrychowa. Starania w tym kierunku zostały podjęte już wiele lat temu, co zaowocowało pokaznym zbiorem. Ciekawostką jest fakt, że obok zdjęć, dokumentów, w zasobach znajdują się również taśmy z nagraniami ludzi, którzy byli „legendami” tego miasta.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

CZARNY GROŃ



Ośrodek Czarny Groń zaprasza wszystkich lubiących zarówno aktywny wypoczynek, jak i relaks z dala od miejskiego zgiełku w malownicze tereny Beskidu Małego. Ośrodek to 4-gwiazdkowy hotel i SPA oraz całoroczne domki 6-cio osobowe. W „Oberży” na gości czeka królewskie ucztowanie. W terenie rozrywki dostarczą place zabaw, Magiczna Osada, parki linowe dla dzieci i dorosłych oraz Wieża Lotów dla żądnych większych wrażeń. Do dyspozycji gości oddano sztuczny stok, symulator jazdy na nartach, oświetlony kort tenisowy (zimą lodowisko), ścieżki przyrodnicze, rowery. W sezonie zimowym suszować można na oświetlonych stokach narciarskich w Ski Centrum lub wybrać się na kulig.

Organizowane są konferencje, spotkania biznesowe, imprezy integracyjne a także okolicznościowe.

HOTEL & SPA „KOCIERZ”

Już w XVIII wieku na szczycie Przełęcz Kocierskiej znajdował się zajazd, przeznaczony dla strudzonych podróżników. Dzisiaj, w miejscu nieistniejącej od dawna gospody, stoi Hotel & SPA „Kocierz” – nowoczesny ośrodek wypoczynkowy i konferencyjny. Przyjazny klimat i wysoki standard naszego ośrodka sprawiają, że od samego początku swego istnienia cieszy się on niestabnącą popularnością wśród gości z całego świata, w tym znanych osobistości świata sportu, biznesu i kultury. Stale rozbudowywany, udoskonalany i wzbogacany o nowe atrakcje ośrodek został wielokrotnie doceniony m.in. przez jury konkursów Teraz Polska, Diamentów Forbesa czy nagrody Odysa Krakowskiej Izby Turystyki.

KRYTY BASEN W ANDRYCHOWIE

Kryty Basen w Andrychowie to nowoczesny obiekt otwarty 2 września 2019 r. Do dyspozycji klientów oddano 6 torów o gł. 1,8 m i dł. 25 m. z czego dwa wyposażono w ruchome dno, które można ustawić na różnej głębokości od 1,8 m do poziomu zero. Część rekreacyjna oferuje dwa tory o gł. od 1 do 1,2 m i dł. 10 m. Obok usytuowany jest basen rekreacyjny wyposażony w hydromasaże, bicze wodne, gejzer i podwodne leżanki do masażu. Dopełnieniem strefy relaksu jest strefa saun wyposażone w saunę suchą, saunę mokrą i wiadro z zimną wodą. Na najmłodszych czeka urozmaicony i bezpieczny brodzik oraz podświetlana Zjeżdżalnia Anakonda.

MINI ZOO KUCYK

Kucyk Mini Zoo położony na malowniczych pagórkach, otoczony zagajnikami i płynącą rzeczką tuż u podnóża Beskidu Małego sprawia, że te piękne krajobrazy, różnorodność świata fauny i flory oraz atrakcyjne tereny, gwarantują doskonały wypoczynek, niezależnie od wieku, stanu zdrowia czy kondycji fizycznej oraz dostarczają niezapomnianych wrażeń. Zwiedzanie Mini Zoo to długi spacer po dość urozmaiconym terenie. Można zobaczyć gatunki zwierząt bardziej lub mniej znane – kangury benetta, zebu, dziki, szynszyle, szop pracz czy strusie emu i żurawie koroniaste. Każde zwierzę można pokarmić specjalnie do tego przygotowaną karmą.

ODKRYTY BASEN KĄPIELOWY

Na terenie otwartego basenu znajdują się następujące urządzenia rekreacyjne: basen pływacki 50 m wraz z trybunami, basen rekreacyjny z atrakcjami, brodzik dla dzieci z atrakcjami, zjeżdżalnia wodna – rurowa, plac zabaw dla dzieci, boiska do piłki plażowej, taras widokowo-gastronomiczny, „plaża”. Na kondygnacji pierwszego piętra zlokalizowane są pokoje hotelowe na 20 miejsc noclegowych. Zarówno pokoje hotelowe jak i restauracja dostępne są dla gości z zewnątrz, bez dostępu bezpośredniego do basenu.

OGRÓD JANA PAWŁA II

Ogród Jana Pawła II w Inwałdzie jest położony blisko Wadowic, Kalwarii Zebrzydowskiej oraz Krakowa – miast, które wyznaczyły drogę życia papieża Polaka. Znajduje się w nim 3-hektarowe dzieło przedstawiające postać Jana Pawła II, Bazylikę Św. Piotra w Watykanie i bazylikę Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny w Wadowicach. Do stworzenia obrazu niezbędne było blisko 20 tys. odpowiednio dobranych roślin: drzew, krzewów, kwiatów, a także tony kamieni, żwiru i kruszywa. Wędrówka alejkami Ogródu, których długość wynosi aż 8 km, pozwoli podziwiać poszczególne elementy całego obrazu, ale również zobaczyć zdjęcia przedstawiające drogę do świętości papieża Polaka. Obraz w Ogrórze można zobaczyć wchodząc na Wieżę widokową. Wejście na nią pozwoli nie tylko podziwiać niezwykle obraz ale również przełamać barierę lęku wysokości oraz zobaczyć panoramę Beskidu Małego. Miejsce powstało z myślą o wszystkich, którzy chcą poznać życie i drogę do świętości Jana Pawła II. Ogród pełni ważną funkcję w rozwoju edukacji i kultury. Jest źródłem wiedzy i inspiracji jako „żywe muzeum” papieża Polaka.



PARK DINOZAUROW I ROZRYWKI DINOLANDIA

To szczególne miejsce, w którym można cofnąć się w czasie i odbyć niezwykłą podróż do ery mezozoicznej. Wszystko za sprawą najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli świata dinozaurów. I tak z bliska zobaczyć można groźnego Tyranozaura Rexa, Kompsognata wielkości kury czy też Mamenchizaura, który zaprasza gości na Plażę. Jest to jedyna w Europie kolekcja dinozaurów, pochodząca ze Stanów Zjednoczonych. Niesamowite stwory to nie jedyne atrakcje Dinolandii. Każdy znajdzie tu coś dla siebie – odpoczynek w cieniu trzcinowych parasoli, gra w minigolfa, wędrowki krętymi korytarzami Jaskini Tajemnic, czy też „zwiedzanie” Parku z lotu pterozaura. Zapraszamy też do mieszczącej się w Dinolandii restauracji T.Restaurant i kilku innych punktów gastronomicznych oraz do odwiedzenia sklepu z pamiątkami.

PARK MINIATUR ŚWIAT MARZEŃ



Park Miniatur Świat Marzeń to niezwykle miejsce, w którym podczas podróży przez Australię, Grecję, Włochy, Polskę, Chiny, Francję, Meksyk będziesz podziwiać miniaturowe budowle charakterystyczne dla każdego z tych państw. Znajdziesz tu wszystkie obiekty, które szanujący się turysta wyruszający w podróż dookoła świata powinien koniecznie zobaczyć. W ciągu zaledwie jednego dnia staniesz pod Wieżą Eiffla, na Placu św. Piotra, przy posągach Moai, pod Bramą Brandenburską, przy gondoli cumującej w kanale wodnym otaczającym Plac św. Marka czy koło Muru Chińskiego. Większość miniatur, których w Parku Miniatur wykonana w skali 1:15, a kompleks wenecki – Plac św. Marka, Bazylika św. Marka, Dzwonnica św. Marka – w skali 1:10.

STANICA HUCUŁ

Stanica to nie tylko doskonałe miejsce do wypoczynku w siodle. Właściciele dysponują również przytulnymi wnętrzami – idealnymi do rodzinnego wypoczynku, oderwania się od zgiełku codzienności i podarowania swojej rodzinie niezapomnianych chwil wspólnych wędrowek, radości płynącej ze wspólnego przebywania rodziców z dziećmi w pięknej górskiej okolicy. Dla gości przygotowano apartamenty i pokoje gościnne. Część z nich wyposażona jest dodatkowo w przestronny aneks kuchenny.

WAROWNIA INWAŁD

W Inwałdzie na kamienistym wzniesieniu, otoczony drewnianymi balami, powstał gród średniowieczny zajmujący teren 2,5 tys. m². Przekraczając jego podwoje cofniesz się do XV wieku. Kamienista droga prowadzi na dziedziniec średniowiecznej warowni, która kryje w sobie niezwykle miejsca – średniowieczną osadę, zbrojownię, salę tortur czy Park Ruchomych Smoków. Na miejscu można spotkać garncarza wypalającego garnki, niewiasty tkające materiały na krośnie, kowala wykuwającego miecz oraz szewca zajmującego się wyrobem skórzanych ciżemek. O ile w chatkach atmosfera jest isticie gościnna, to w średniowiecznej warowni już tak wesoło nie jest. Przekraczając mury zamczyska od razu słychać jęki i biadolenie torturowanych. Żelazna dziewica, madejowe łożo, dyby, krzesło czarownic, pręgierz, zgniatacz, klatka błaznów, maska hańby to tylko nieliczne narzędzia okrutnych tortur, których dopuszczano się w tamtych czasach.

WYCIECZKI CIUCHCIĄ

Całoroczne przejazdy ogrzewaną, nowoczesną i bezpieczną ciuchcią przybliżające lokalne atrakcje w okolicy Andrychowa i Wadowic.

SZLAKI TURYSTYCZNE

TURYSTYKA NARCIARSKA

Groń Jana Pawła II, Stacja Narciarska Czarny Groń, Wyciągi Hotel & SPA Kocierz Przełęcz Kocierska

TURYSTYKA WSPINACZKOWA

Andrychowszczyzna posiada też ciekawą ofertę dla wspinaczy. Oprócz wielu naturalnych wychodni skalnych do wspinania, możemy pochwalić się nowo otwartą ścianą wspinaczkową w Hali sportowej przy SP Nr 2 w Andrychowie. Jest to jedna z najwyższych ścian w Polsce (wysokość 13,7 m, szerokość 13,4 m, przewieszenie 3,5 m). Rzeźba ściany jest bardzo urozmaicona. Wielkość i skala trudności pozwalają na organizację zawodów rangi Pucharu Polski. Dla młodych adeptów stawiających pierwsze kroki w tej pięknej dyscyplinie proponujemy odwiedzenie kompleksu Czarny Groń, który wyposażony jest w ściankę do treningu wspinaczkowego. Na terenie Beskidu małego znajduje się wiele wychodni i baszt skalnych, których wysokość dochodzi do 13 metrów. Zbudowane są w większości z piaskowców i zlepieńców. Tworzą ciekawe formy, bardzo atrakcyjne dla wspinacza. Wiele skał posiada punkty asekuracyjne osadzone na stałe. Można na nich uprawiać wspinaczkę z asekuracją, a na mniejszych formach – buldering. Największe skupiska ostańców znajdują się na Ścieszków Groniu, Łamanej Skale, Żarku. Ze względu na niezwykle kształty noszą oryginalne nazwy, np. Zamczysko, Wędrujące Kamienie, Zbójnickie Okno, Warownia pod Traktem.



TURYSTYKA PIESZA

Szlak zielony, Szlak czarny, Szlak żółty, Szlak czerwony, Szlak zielony, Szlak Białych Serc.

III.3. KALWARIA ZEBRZYDOWSKA (GMINA MIEJSKO-WIEJSKA)

Kalwaria Zebrzydowska od początków powstania w XVII w., nierozdzielnie związana jest z rodem Zebrzydowskich, herbu Radwan. Fundator Mikołaj Zebrzydowski, później także jego potomkowie i następcy, wśród których znaleźli się Czartoryscy i Brandysowie, zadbał o to, by stała się miejscem kultu religijnego, a także miała solidne podstawy ekonomiczne. Obecnie gmina miejsko-wiejska z siedzibą w Kalwarii Zebrzydowskiej, w powiecie wadowickim, w województwie małopolskim. W latach 1975-1998 gmina należała do województwa bielskiego. Powierzchnia: 75,26 km². Liczba ludności: 20 052 (2017).

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZESPÓŁ PAŁACOWY W BRODACH



Fot. W. Brandys,
http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/3207/Zarzyce_Wielkie/

Zabytkowy dwór z 1. połowy XIX w., wbudowany przez Jana Kantego Brandysa – administratora majątków księcia Kazimierza Czartoryskiego. Znajduje się w Brodach w powiecie wadowickim. Po upadku powstania listopadowego mieścił się w nim punkt poczty obywatelskiej, ułatwiający przerzut emisariuszy i łączników z zagranicy. Po upadku powstania listopadowego Józef Zaliwski i Jan Brandys planowali tu kolejne powstanie, w związku z tym Joachim Lelewel wysłał z Brukseli do Brodów swoich emisariuszy. W 1923

negocjowany był tzw. pakt lanck oroński między stronnictwem Piast a Chrześcijańską Demokracją oraz Związkiem Ludowo-Narodowym, dzięki temu Wincenty Witos jako premier, utworzył nowy rząd. Dwór stał się tematem prasowym w 2004 kiedy to nowy zarząd spółki „Brodvin” która to była jego właścicielem postanowił utworzyć na jego terenie średnią szkołę agroturystyczno-hotelarską, planowana też była budowa hotelu, niestety przez niegospodarność zarządu spółka zbankrutowała i jest obecnie w stanie upadłości a plany spełzły na niczym, wszelkie zabudowania łącznie z dworem niszczonej i są wystawione na sprzedaż.

DWÓR W ZARZYCACH WIELKICH

Dwór w Zarzycach Wielkich został wybudowany prawdopodobnie w pierwszej połowie XIX wieku przez rodzinę Bodurkiewiczów. Na początku XX wieku jako właściciele dworu wymieniani są R. Kuczyński i J. Rybicki. W okresie międzywojennym dwór powrócił do rodziny Bodurkiewiczów. Kolejnym właścicielem, poprzez koligacje rodzinne, został doktor Adam Klimaf, związany podczas wojny z działalnością konspiracyjną. Po wojnie, na początku lat siedemdziesiątych XX wieku, dwór od Klimafów kupił Mieczysław Wilanowicz, którego potomkowie są właścicielami do dzisiaj.

Jest to parterowa budowla z użytkowym poddaszem, wzniesiona na planie prostokąta, nakryta dwuspadowym dachem z facjatami. W połowie ubiegłego wieku dwór został rozbudowany o taras, na którym wzniesiono drewniane skrzydło. Całość jest otoczona parkiem krajobrazowym.

OBIEKTY SAKRALNE

MANIERYSTYCZNY ZESPÓŁ ARCHITEKTONICZNY I KRAJOBRAZOWY WRAZ Z DRÓŻKAMI W KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

Komitet UNESCO docenił także polskie obiekty sakralne, a wśród nich Kalwarię Zebrzydowską, będącą manierystycznym zespołem architektonicznym i krajobrazowym oraz parkiem pielgrzymkowym z XVII w. Zespół został wpisany na listę UNESCO w 1999 r. Kalwaria Zebrzydowska jest znanym miejscem pielgrzymek do położonego na Szlaku Papieskim, sanktuarium Ojców Bernardynów. Znajdziemy tu kościółki, kapliczki i figury. Najcenniejszym zabytkiem sakralnym w Kalwarii jest wizerunek Matki Bożej Kalwaryjskiej w Kaplicy Zebrzydowskich. Tutaj też są odbywają imponujące inscenizacje Golgoty w okresie Wielkiego Tygodnia oraz niezwykle barwne misteria pasyjne w sierpniowy odpust Zaśnięcia i Wniebowzięcia NMP. Ufundowana w roku 1600 na pograniczu Beskidu Makowskiego i Pogórza Wielickiego przez Mikołaja Zebrzydowskiego Kalwaria stanowi wyjątkowy zabytek kultury. Naturalny układ terenu wykorzystano tu jako scenię dla symbolicznego przedstawienia poszczególnych stacji Męki Chrystusa. W wyniku tego powstał przepiękny krajobraz kulturowy nacechowany wartościami duchowymi, w którym elementy przyrodnicze i dzieła artystyczne łączą się w harmonijną całość. Kalwaria Zebrzydowska łączy w sobie wdzięk natury i przepych architektury baroku.



KONWENT OO. BONIFRATRÓW WRAZ ZE SPICHLERZEM W ZEBRZYDOWICACH

Dwór należący do rodu Zebrzydowskich początkowo miał charakter obronny. Został przekształcony w II poł. XVI w. w dwór myśliwski. W związku fundacją z 1599 r. rozbudowano go i przystosowano na szpital. W 1611 r. przekazano go Braciom Bonifratrom. Zespół obejmuje dwór, klasztor, Dom Pomocy Społecznej (przebudowaną gorzelnię i browar), Warsztat Terapii Zajęciowej, spichlerz oraz budynek byłego oddziału dla kobiet Szpitala w Kobierzynie. Historia odcisnęła dewastujące piętno na całym kompleksie dworskim, który Bracia stopniowo i z ogromnym nakładem środków usiłują doprowadzić do pierwotnej świetności. W ciągu wieków Konwent podzielał burzliwe losy naszej ojczyzny. Z początkiem zaborów groziła mu nawet likwidacja (1793-1798). Jednak dzięki zabiegom braci i przyjaciół Zakonu wciąż wracał do wypełniania powierzonej misji. Spośród licznych dobrodziejów na uwagę zasługuje Elżbieta Wielopolska, której psychicznie chory syn Feliks przebywał tu do śmierci. W 1838 roku hrabina ufundowała cztery łóżka dla kobiet. Był to załóżek żeńskiego oddziału szpitala.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY I CMENTARZ W ZEBRZYDOWICACH

Pierwszy kościół w Zebrzydowicach (wg. zachowanego dokumentu wizytacyjnego za czasów kardynała Grzegorza Radziwiłła z 1598 roku) był drewniany i poświęcony św. Marcinowi. Na miejscu starego kościoła parafialnego Mikołaj Zebrzydowski buduje nowy kościół z cegły i kamienia. W roku 1599 rozpoczyna Zebrzydowski równocześnie budowę w Zebrzydowicach i kościoła i szpitala. Nowy kościół wznoszony jest na miejscu starego, a szpital obok dawnego dworu obronnego Zebrzydowskich. Plany kościoła i szpitala opracował jeden z budowniczych kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie Jan Maria Bernardoni z Como. Stąd to podobieństwo stylowe kościoła zebrzydowskiego i szpitala z krakowską świątynią. Budowa obecnego kościoła w Zebrzydowicach została zakończona w 1602 roku. Patronem kościoła z woli Zebrzydowskiego zostaje już nie jak

poprzednio św. Marcin, lecz św. Archanioł Michał patron istniejącego wówczas stowarzyszenia wojskowego, do którego Mikołaj Zebrzydowski należy i jest jego protektorem. Wnętrze kościoła w kształcie prostokąta z dwoma małymi wnękami na ołtarze ma 30 m długości i 17 m szerokości. Wielki ołtarz wybudowany został jak i cały kościół w stylu renesansowym. W ołtarzu tym są dwa obrazy: Zwiastowania N.M. Panny i św. Michała Archanioła patrona kościoła i parafii. Obraz Zwiastowania pędzla nieznanego artysty uległ prawie całkowitemu zniszczeniu i w roku 1908 artysta malarz Pochwalski przemalował go wiernie na nowym płótnie. Obraz św. Michała namalował artysta malarz Zembaczyński w roku 1910. Obecna polichromia kościoła według projektu profesora Jana Bukowskiego z Krakowa, została wykonana przez artystę malarza Karola Polityńskiego w roku 1925, a odnowiona w 2007 r.

PUSTELNIA ŚW. ROZALII BARWAŁD GÓRNY

Kaplica z pustelnią jest obiektem mocno powiązaniem z lokalnymi wydarzeniami historycznymi, zbudowanym z zastosowaniem indywidualnych rozwiązań architektonicznych. Ze względu na swoje szczególne położenie zespół ma znaczne walory krajobrazowe. Kaplica z pustelnią św. Rozalii zbudowana została prawdopodobnie na przełomie XVIII/XIX w. Istnienie obiektu potwierdza austriacki plan katastralny z 1845 r. Wzniesienie pustelni mogło być związane z grasującą w tym czasie w okolicach Barwałdu epidemią, przed którą miała chronić mieszkańców właśnie Rozalia uważana za świętą strzegącą od zarazy. Pustelnia powstała na trasie wędrówek pielgrzymów z terenów ziemi oświęcimskiej i wadowickiej do sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej. W okresach kiedy pielgrzymowanie było zakazane przez zaborcze władze austriackie do pustelni przybywali indywidualnie pątnicy i stąd już w zorganizowanych grupach wyruszali do pobliskiej Kalwarii, zabierając przechowywane w pustelni krzyże i rekwizyty pielgrzymkowe. W części mieszkalnej budynku przebywali stale pustelnicy, a w kaplicach odbywały się nabożeństwa dla okolicznych mieszkańców. Ostatnią pustelnicą była Zofia Owsianka, która zmarła w tym miejscu w 1978 r. Kaplica jest obecnie obiektem filialnym parafii Miłosierdzia Bożego w Barwałdzie Górnym włączonym do kultu. Zabytek znajduje się w dobrym stanie. Pustelnia remontowana była na początku XX w. (być może właśnie wtedy wyburzono ścianę pomiędzy kaplicami), w latach 60. XX w. i po 2000 r.

III.4. MUCHARZ (GMINA WIEJSKA)

Gmina Mucharz położona jest w województwie małopolskim i należy do powiatu wadowickiego. Graniczy z gminą Zembrzyce (powiat suski) oraz z gminą Stryszów i Wadowice. W skład gminy wchodzi 7 sołectw: Jamnik, Jaszczurowa, Koziniec, Mucharz, Skawce, Świnna Poręba i Zagórze. Powierzchnia 38 km² (dokładnie 3732 ha), liczba ludności: 4000 osób. Istnieje tu dogodna komunikacja – droga krajowa Wadowice – Sucha Beskidzka, linia kolejowa Kraków – Zakopane (stacja PKP Skawce) i stacja benzynowa przy szerokim, nowo wybudowanym odcinku drogi nr 28. Mucharz to wieś we wschodniej części Beskidu Małego wznosząca się około 300-380 m n.p.m., 12 km na południe od Wadowic i 12 km na północ od Suchoj Beskidzkiej, 60 km od Krakowa. Przez miejscowości gminy przepływa rzeka Skawa tworząc bardzo malowniczy przełom. Nieopodal rozciąga się szczyt Leskowca (922 m) ze schroniskiem i kaplicą na Groniu Jana Pawła II oraz Łamana Skała z rezerwatem przyrody „Madohora”, a tuż nad kościołem wzgórze Upalenisko (442 m) ostro opadające ku Skawie, najdalej na wschód wysunięte wzniesienie Beskidu Małego z przepięknym widokiem na południe w stronę Babiej Góry i Policy. Według legendy na Upalenisku spalono na stosie za czary niejaką Sikonionkę – co dało początek nazwie wzniesienia. W Zagórze, na zboczach Kurczyny usytuowana jest Mysiorowa Dziura - stutrzydziestometrowa jaskinia szczelinowa, pomnik przyrody nieożywionej. Obok kościoła parafialnego (1835-1868) pw. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika (znajdują się tu Jego relikwie) odsłonięty w 1988 r. Obelisk upamiętniający odzyskanie przez Polskę Niepodległości. W Jaszczurowej piękny dwór dawnych właścicieli okolicznych terenów.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

DWÓR KLASYCYSTYCZNY W JASZCZUROWEJ



Dwór wzniesiony został zapewne z fundacji Kneseków w 2 poł. XIX w., przebudowywany w k. XIX w. i po 1945 r. Budynek o cechach klasycystycznych, murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta, jednopiętrowy, podpiwniczony, z ryzalitem gankiem od strony fontowej północno-zachodniej i alkierzem od strony południowej. Nad korpusem nakryty dachem dwuspadowym, nad alkierzem czterospadowym, o więźbie krokwiowo-stolcowej, krytej dachówką. W części środkowej elewacji frontowej posiada ryzalit z gankiem o dwukolumnowym portyku w parterze i balkonie w piętrze, zwieńczonym trójkątnym tympanonem. Wnętrza nakryte stropami masywnymi, ze ścianami tynkowanymi.

DWÓR SECESYJNY W JASZCZUROWEJ

Dwór zbudowany został około 1908 roku, z fundacji rodziny Tetschlów właścicieli majątku ziemskiego w Jaszczurowej. Wzniesiony został w bezpośrednim sąsiedztwie dawnego dworu Kneseków (pełniącego następnie funkcję oficyny dworskiej). Do 1945 roku był rezydencją rodziny Tetschlów, prowadzących gospodarstwo rolne i znany browar. Dwór znajdował się w otoczeniu parku krajobrazowego z ok. połowy XIX wieku, przekształconego znacznie w XX wieku.

Budowla secesyjna, murowana z cegły, z użyciem kamienia, tynkowana. Wzniesiona na wielobocznym planie, z ryzalitami: środkowym od strony północno-wschodniej, bocznymi od strony północnej i południowej i narożnym od strony południowo-wschodniej. Budynek jednopiętrowy,



częściowo podpiwniczony, nakryty dachami mansardowymi o więźbie drewnianej krokwiowo-stolcowej, krytej dachówką ceramiczną i blachą. Elewacje budowli pokryte tynkami cementowo-wapiennymi, z dekoracją rowkowaniem i detalem sztukatorskim secesyjnym. Otwory okienne prostokątne i zamknięte półkoliście, ze stolarką drewnianą drobnokwaterową. Od południa w obu kondygnacjach loggie balkonowe o dekoracyjnych metalowych słupach i balustradach.

Wewnątrz budowli stropy masywne, ściany tynkowane podłogi parkietowe i posadzki z płytek ceramicznych. Budynek w latach powojennych adaptowany był na Państwowy Dom Dziecka im. J. Brzechwy. Obecnie pozostaje niezamieszany.

OBIEKTY SAKRALNE

KAPLICA MUROWANA MSZALNA P.W. MATKI BOSKIEJ RÓŻAŃCOWEJ W KOZIŃCU

Kapliczka murowana z 1880 r. Powstała z inicjatywy Józefa Brędy, gminnego pisarza i nauczyciela. Wybudowana na miejscu rozebranej starej drewnianej kaplicy z 1818 r. Obecny kształt zyskała po intensywnej rozbudowie przeprowadzonej w dwóch etapach tj. w roku 1980 i 1991. Najstarsza południowa część na planie prostokąta, kryta jest dwuspadowym dachem, w kalenicy osadzona jest wieżyczka na sygnaturkę, o cechach neobarokowych zakończona hełmem baniastym, kryta blachą. Dobudowana część środkowa ma wymiary 7 x 7 m, kryta jest dwuspadowym dachem, zamyka ją od góry betonowy strop, posadzkę ma wykonaną z lastryka. Dwa frontowe okna mają zwieńczenie półkolistę. Najmłodsze jest północne skrzydło o wymiarach ok. 11 x 4,5 m, dach posiada trzy trójkątne attyki. Odnowiona tynkowa elewacja pomalowana jest na biało.



Wyposażenie stanowi pierwotny ołtarz z wizerunkiem Matki Boskiej Różańcowej, obrazy Męki Pańskiej z daru księży salwatorian z Trzebini, ławy współczesne wykonał stolarz z Kozińca Jan Czechowicz. Otoczenie kaplicy zniwelowane, zadbane, ogrodzone metalowym płotem. Obiekt znajduje się przy głównej drodze gminnej w terenie zabudowy usługowej o znaczeniu ponad lokalnym.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. WOJCIECHA BPA I MĘCZENNIKA W MUCHARZU

Wieś Mucharz lokowana była 1254 roku przez Bolesława Wstydliviego, który dokumentem wydanym w Korczynie, przekazał wieś klasztorowi SS. Norbertanek ze Zwierzyńca pod Krakowem. We wsi istniał w tym czasie kościół parafialny p.w. NMP (wzm. 1325-1327), który przetrwał do 1359 roku. W 1389 roku ksiądz Jan Oświęcimski wydał ponownie dokument erekcyjny i dotacyjny (po splądrowaniu kościoła przez rabusiów i utracie starych przywilejów). Murowany z kamienia kościół wzniesiony po 1359 roku, został gruntownie rozbudowany w latach 1688-1690 i poświęcony przez sufragana ks. Stanisława Szembeka. Otrzymał wówczas wezwanie Św. Wojciecha. Obecny kościół, wybudowany w latach 1835-1868 za czasów probostwa ks. Wawrzyńca Stramskiego, a ukończony przez ks. Józefa

Górkiewiczza (proboszcza 1843-1895). Poświęcony został 10 XII 1869 roku, a konsekrowany był 5 IX 1881 przez ks. bpa Krak. Albina Sasa Dunajewskiego.

Kościół o cechach neogotyckich, murowany z kamienia, częściowo tynkowany. Kościół trzynawowy, z węższym prezbiterium zamkniętym ścianą prostą. Po bokach prezbiterium dwie przybudówki zakrystyjne. Wieża wtopiona w korpus budowli, w górnej kondygnacji ośmioboczna, tynkowana. Wieża zwieńczona hełmem ostrosłupowym. Dachy kościoła siodłowe i pulpitowe, kryte blachą. Fasada od zachodu zwieńczona trójkątnym przyczółkiem z bocznymi nadstawami, z dekoracją fryzem arkadkowym. Po bokach w murach fasady wnęki z posągami Świętych Murów rozczłonkowane wydatnymi kamiennymi lizenami, zwieńczone dekoracyjnym, tynkowanym gzymsem podokapowym. Wyposażenie ołtarzowe wnętrza w większości kościoła późnobarokowe i neogotyckie z XVIII i XIX wieku. W inwentarzach kościoła wzmiankowane m.in. obraz Chrystusa u słupa, barokowy sprzed 1690 r.; Św. Józefa z dzieciątkiem z pocz. XVIII w., a ponadto posązek MB z Dzieciątkiem z 2 poł. XIV w.; krucyfiks późnogotycki z XVI w. i wczesnobarokowy, naczynia liturgiczne z XVI-XVIII w.

KAPLICA GROBOWA PRZY KOŚCIELE PARAFIALNYM W MUCHARZU

Kaplica wzniesiona została w 2 połowie XIX wieku z fundacji właścicieli Jaszczurowej i kolatorów mucharskiego kościoła rodziny Knesków (Dominik Knesek był właścicielem dóbr od 1850 do 1882 r.). Kaplica zbudowana została zapewne w tym samym czasie co kościół (1835-1868), zachowując jedność stylistyczną architektury. Kaplica murowana z kamienia, jedno wewnętrzna, z kryptą grobową pod posadzką. Zbudowana na planie prostokąta, z trójbocznym zamknięciem w absydzie. Elewacje rozczłonkowane płytkimi lizenami, zwieńczone wydatnym gzymsem koronującym, tynkowanym, z fryzem kostkową. Fasada od zachodu z trójkątnym szczytem ujętą dekoracją arkadkową i okulusem. Portal wejścia o wykroju półkolistym, kamienny, uskokowy. Drzwi dwuskrzydłowe, płycinowe, o ozdobnej, przeszklonej stolarce. Po stronie północnej portalu tablica epitafijna rodziny Tetschlów (Franciszka Tetschla 1881-1961, wł. dóbr Jaszczurowa, żony Marii Tetschlowej 1892-1967 i syna Jerzego 1919-1952). W elewacjach bocznych koliste otwory okienne o kamiennych obramieniach. Wnętrze kaplicy o ścianach tynkowanych, nakrytych sklepieniem kolebkowym. Posadzka kamienna. Na ścianie prezbiterium trój częściowy neogotycki ołtarzyk z gipsowym krucyfiksem i ceramicznymi aniołami, po bokach na ścianie epitafia fundatorów kaplicy Dominika i Wiktorii Knesków. Kaplica położona na terenach zabudowy usługowej.

NAGROBEK RODZINY GABRYSIEWICZÓW NA CMENTARZU PARAFIALNYM W MURZACHU

Nagrobek rodziny Gabrysiewiczów położony jest na tzw. starym cmentarzu, stanowiącym północną część dzisiejszego cmentarza. Wykonany został po 1897 roku. Nagrobek kamienny, o cechach secesyjnych, w formie trójdzielnej nadstawy. Część środkowa w formie arkady, zwieńczonej trójkątnym uskokowym szczytem, płaszczyźnie którego umieszczony jest kamienny, półkolisty łuk z plakieta głowy Chrystusa. Nad nim półkopia z krzyżem. Węgry wspierające arkadę uskokowe, zakończone górą ściętymi przyczółkami, w płaszczyźnie ozdobione wieńcami laurowymi z banderolami. Naddatki boczne prostopadłościenne, górą powiązane z arkadą spływami wolutowymi. W arkadzie i naddatkach płyty epitafijne z czarnego marmuru z inskrypcjami dotyczącymi zmarłych: Ignacego Janiny Gabrysiewiczza zm. 1915, właściciela dóbr Śleszowice; Józefa J. Gabrysiewiczza zm. 1915 (po środku); Tekli z Kaweckich Gabrysiewiczowej zm. 1892 (po lewej) oraz Marii z Kunachowiczów Gabrysiewiczowej zm. 1897. Grób ziemny otoczony kamiennym murem.

FIGURA ŚW. WOJCIECHA BPA PRZY KOŚCIELE

Figura ufundowana została w 2 połowie XVIII wieku. Jej powstanie wiąże się z legendą związaną z podróżą Św. Wojciecha z Czech do Polski, i jego pobylem na ziemi mucharskiej, a także z nadaniem kościołowi wezwania Św. Wojciecha. (1690 r.). Figura kamienna, przedstawia stojącą postać Św. Wojciecha. Święty odziany jest w szaty biskupie tunikę i płaszcz, z mitra na głowie. W dłoni lewej trzyma jeden ze swoich atrybutów świętości – księgę. Dłoń prawa uniesiona jest w geście błogosławieństwa. Rzeźba o cechach barokowych, umieszczona jest na prostopadłościennym, o gyzmsowanym postumencie. Postument wsparty na szerszym cokole. Święty Wojciech (Adalbert) urodził się ok. 956 roku w czeskich Libicach. W 983 roku został biskupem Pragi, bezkompromisowy w głoszeniu Ewangelii, stał w obronie niewolników wysyłanych do krajów muzułmańskich. Skonfliktowany z możnymi czeskimi, został zakonikiem benedyktyński w Rzymie, a następnie prowadził akcję ewangelizacyjną na Węgrzech, w Polsce i w pogańskich Prusach. Zginął śmiercią męczeńską w miejscowości Święty Gaj (Prusy) 23 IV 997 r. Figura usytuowana jest na terenie przykościelnym.

KAPLICA MSZALNA MUROWANA P.W. MATKI BOSKIEJ POCIESZENIA W ŚWINNEJ PORĘBIE



Kaplica mszalna murowana, p.w. Matki Boskiej Pocieszenia, położona jest w środkowej części Świnnej Poręby na wzniesieniu nad przysiółkiem Bartkówka, w sąsiedztwie kościoła z 1999 r. Wybudowana w 1910 r. Budynek na planie prostokąta, wzniesiony z cegły, otynkowany, jednopomieszczeniowy, kryty dachem dwuspadowym z wieżyczką na sygnaturkę osadzoną w kalenicy. Ściany boczne posiadają po dwa przeszklone okna zwieńczone półkoliście. W ścianie frontowej znajdują się drzwi dwuskrzydłowe drewniane, nad drzwiami trzy wnęki zwieńczone półkoliście z gipsowymi figurkami. Na prawo od drzwi wisi ponaddwumetrowy drewniany krzyż z figurą Chrystus Ukrzyżowanego. Wewnątrz na ołtarzu znajdują się dwie rokokowe rzeźby pochodzące z kaplicy dawnego dworu w Jaszczurowej, ukazujące postacie biskupów w strojach liturgicznych.

Otoczenie kaplicy jest zadbane, ogrodzone siatką.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

JEZIORO MUCHARSKIE

Jeziro usytuowane na terenach gmin Mucharz, Stryszów i Zembrzyce, od Świnnej Poręby poprzez Mucharz po Tarnawę Dolną i Zembrzyce na długości 11 km. Jego wody rozleją się u stóp otaczających rzekę Skawę wzniesień i szczytów: Jaroszowickiej Góry, Upaliska, Kurczyny i Starowidza. Jezioro pełni przede wszystkim funkcję przeciwpowodziową ze znaczącym wpływem na ochronę doliny Skawy, doliny Wisły poniżej ujścia Skawy i na ochronę Krakowa.



fot.S. Rakowski, <https://visitmalopolska.pl/pl/-/jeziro-mucharskie>

PARK DWORSKI W JASZCZUROWEJ



Park o charakterze krajobrazowym założony został zapewne w 1 połowie XIX wieku. Uwidoczniony został na planach katastralnych miejscowości z 1845 roku. Park położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu rezydencyjno-mieszkalnego, po obu stronach przepływającej w pobliżu rzeczki Jaszczurówki. Pierwotnie posiadał obszar ok. 6 ha, a obie jego części: lewobrzeżna płaska i prawobrzeżna położona na wyższej terasie połączone były betonowymi mostkami. W obrębie parku znajdowały się do 1945 roku urządzenia takie jak: kręgielnia, altana, kort tenisowy, alejki z ławkami. Od strony północnej przylegała oranżeria i szklarnie. Z dawnego założenia parkowego zachował się częściowo drzewostan liczący obecnie od 80 do 300 lat, na który składają się drzewa o wymiarach pomnikowych m.in. dęby szypułkowe, jesiony, wiązy górskie, jawory, klony, lipy, cyprysy, daglezie, derenie i inne. Dawny układ parku został zatarty w latach powojennych.

III.5. TOMICE (GMINA WIEJSKA)

Gmina Tomice położona jest w dorzeczu Skawy na pograniczu Pogórza Wielickiego i Śląskiego, na wysokości od 240 do 411 m n.p.m., przy ważnych szlakach komunikacyjnych z Wadowic do Krakowa przez Skawinę i do Oświęcimia przez Zator. Graniczy z Wadowicami i gminami: Brzeźnica, Spytkowice, Wieprz, Zator. W skład gminy wchodzi 6 sołectw (Lgota, Radocza, Tomice, Witanowice, Woźniki i Zygodowice). Obejmuje obszar 41,5 km² i liczy 7853 mieszkańców (dane z dnia 01 sierpnia 2016 r.). Gmina posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną z pełną siecią wodociągową (130 km), gazową (100 km), telefoniczną (800 abonentów) i drogową (115 km). Inwestuje w ochronę środowiska realizując zadania z zakresu gospodarki ściekowej (kanalizacja) pod potrzeby nowoczesnej oczyszczalni ścieków. Jest gminą o charakterze rolniczym. Hodowla trzody chlewnej, uprawy rolne, łąki, stawy rybne i plantacje wikliny są charakterystyczne dla tego rejonu. Tradycje rolnicze rozwija Zespół Szkół Centrum Kształcenia Ustawicznego w Radoczy. Wielu mieszkańców znajduje zatrudnienie poza granicami gminy lub zajmuje się pozarolniczą działalnością gospodarczą, głównie w sferze usług, handlu i rzemiosła (stolarstwo, szewstwo, wikliniarstwo). O przedsiębiorczości mieszkańców gminy świadczy zarejestrowanie na jej terenie blisko 400 podmiotów gospodarczych. Niewielkie oddalenie od Krakowa i Śląska sprawia, że teren gminy jest miejscem sobotnio-niedzielnego wypoczynku, sprzyja turystyce pieszej i rowerowej. Skawa jest tradycyjnym miejscem kąpieli i wędkowania. Doskonałe punkty widokowe pozwalają na oglądanie szerokiej panoramy Beskidów wraz z Babią Górą, Wadowic, doliny Skawy i połaci stawów hodowlanych (ok. 100 ha). Leśne łągi, grądy oraz bory kryją w swym wnętrzu wspaniałe okazy dębów, grabów i buczyny karpackiej oraz szereg chronionych roślin. Skawa i stawy są siedliskami wielu gatunków ryb i ptactwa wodnego.

POMNIKI

POMNIK OFIAR PACYFIKACJI W LGOCIE

Na rozstaju dróg we wschodniej części Lgoty, od 1984 r. na wysokim postumencie leży głaz pamiątkowy poświęcony 8 mieszkańcom wsi zamordowanym 29 października 1944 r. przez hitlerowców w czasie pacyfikacji przysiółka Podlas, za pomoc udzieloną partyzantom. Fakt ten upamiętnia też krzyż stojący w miejscu tragedii, zbiorowa mogiła na cmentarzu parafialnym w Witanowicach oraz pamiątkowy krzyż postawiony przez mieszkańców Lgoty w październiku 1997 r. w Mauzoleum Walki i Męczeństwa Wsi Polskiej w Michniowie k. Kielc.

POMNIK LOTNIKÓW AMERYKAŃSKICH W ZYGODOWICACH

Znajduje się na skraju lasu w Zygodowicach, przy drodze biegnącej z Wyźrału do Ryczowa. Usytuowany w miejscu, w którym do 1947 r. była ziemna mogiła z ciałami sześciu członków załogi amerykańskiego samolotu bombowego Liberator B-24 o nazwie „Hell’s Angel”, zestrzelonego 13 września 1944 r. przez niemiecką artylerię przeciwlotniczą. Tutaj odbywały się po wojnie patriotyczne zgromadzenia miejscowej ludności i stał krzyż brzozy otoczony drewnianym płotkiem. Symboliczny pomnik upamiętniający to tragiczne wydarzenie został odsłonięty w 1991 r. Rok później przy obelisku ustawiono marmurową tablicę zawierającą nazwiska poległych lotników i kobiety poparzonej paliwem zestrzelonego samolotu.



OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY W WOŹNIKACH



Wybudowany w I połowie XVI w., drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany i pokryty gontem, jednonawowy, z wieżą na słup. Wieża pochodzi z 1787 r., posiada pochyłe ściany i nakryta jest hełmem w kształcie smukłej, okrągłej iglicy. Do nawy od południa przylega murowana kaplica z 1840 r. Wewnątrz kościoła znajdują się: drewniany gotycki krzyż z 1380 r. umieszczony na belce tęczowej, w ołtarzu głównym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XIX w., organy w obudowie z XVIII w., parapet chóru muzycznego z II połowy XX w. wypleciony

z wikliny. W 1959 r. w wyniku pożaru spłonęły dachy, uszkodzeniu uległy stropy i ściany, spaliła się wieża i część wyposażenia kościoła. Świątynia została odbudowana w latach 1962-1964 według projektu prof. Wiktora Zina i jest przykładem udanej rekonstrukcji konserwatorskiej. Kościół zaliczany jest do najcenniejszych zabytków gotyckiej architektury na Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego. Na placu kościelnym znajduje się drewniana dzwonnica z II połowy XIX w.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W RADO CZY

Wybudowany w 1535 r., w latach 1770-1804, powiększony i gruntownie przebudowany w roku 1913 i w latach 1981-1985, z wymianą prawie wszystkich elementów konstrukcyjnych. Kościół jest drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany, z wieżą słupową, o pochyłych ścianach, zwieńczoną hełmem iglicowym. Świątynia składa się z wydłużonej nawy, węższego prezbiterium z dobudowaną kaplicą i zakrystią. Z dawnego wyposażenia kościoła zachowały się tylko 3 barokowe ołtarze, ambona z 1882 r., witraże z I połowy



XX w., prospekt organowy z XVIII w. i żyrandole z końca XIX lub początku XX w. W ołtarzu głównym, wykonanym w latach 1865-1870, umieszczony jest barokowy obraz Przemienienia Pańskiego, malowany na wzór Rafaela. Za nim umieszczono obraz Matki Boskiej Łaskawej, malowany na desce jodłowej. W bocznych ołtarzach są obrazy z 1884 r., Serca Pana Jezusa i św. Józefa oraz obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. W kościele znajduje się także obraz Matki Bożej Bolesnej (Pieta) nieznanego malarza z 1794 r. Świątynia położona jest na Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego. Na placu kościelnym stoi klasycystyczny kamienny nagrobek Ignacego Żarnowieckiego z 1837 r., a niedaleko świątyni – cmentarz parafialny z 1830 r.

KAPLICA P.W. ŚW. JAKUBA W TOMICACH

Okazała kaplica o zakroju kościoła w starej części Tomic, wybudowana w latach 1877-1880, murowana, jednonawowa. Jeszcze w latach 80-tych ubiegłego wieku odprawiano tu msze św.

PRZYDROŻNE KAPLICZKI, FIGURY I KRZYŻE

Od wieków były nieodłącznymi elementami krajobrazu gminy, pomnikami wiary minionych pokoleń i znakami chrześcijańskiej pobożności. Dziś stanowią część dziedzictwa kulturowego gminy. Powstawały w XIX i na początku XX wieku. Zachwycają prostotą i różnorodnością form: od miniaturowych kościółków z ołtarzykami wewnątrz poprzez kamienne figury z rzeźbą i metalowym daszkiem na wysokim cokole, często zdobionym płaskorzeźbami, oraz kamienne lub murowane słupy zwieńczone wnęką na figurkę i dwuspadowym dachem, po niewielkie drewniane kapliczki skrzynkowe umieszczane na słupkach lub pniach drzew. Ozdobą wiejskiego pejzażu gminy są również drewniane krzyże, stawiane najczęściej z dala od centrum, w miejscach dawnych mogił i cmentarzy.

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

DOLINA DOLNEJ SKAWY

Obszar specjalnej ochrony ptaków europejskiej sieci Natura 2000, ukierunkowany na ochronę dziko żyjących ptaków i ich siedlisk, w obrębie gminy Tomice ustanowiony na powierzchni 747 ha. Obejmuje fragment doliny Skawy wraz z kompleksem stawów rybnych. Stwierdzono tu występowanie 17 unikatowych gatunków ptaków wodnych i wodno-błotnych, m.in. rybitwy białowąsej, ślepowrona i podgorzałki. Obszar ten tworzy jeden z najbardziej malowniczych, a przede wszystkim



atrakcyjnych pod względem przyrodniczo-krajobrazowym zakątków gminy. Można tu spotkać dobrze zachowane fragmenty łągu wierzbowo-topolowego z udziałem olchy czarnej, gęsto podszyte krzewami wierzby, czeremchy zwyczajnej i bzu czarnym. W runie rozwija się gęszcz okazałych rozmiarów roślin, jak lepiężnik różowy, podagrycznik pospolity, pokrzywa zwyczajna oraz pnącza: chmiel zwyczajny i kielisznik zaroślowy. Brzegi rzeki porastają wikliny nadrzeczne, zaś stawów – rośliny szuwarowe i wodne. Skawa mimo silnego przekształcenia przez człowieka, zachowała w wielu miejscach charakter dzikiej, podgórskiej rzeki, która w wielu miejscach tworzy zakola, pionowe skarpy, w innych zaś usypuje żwirowe łąchy. W urwiskach ziemnych gniazdują jaskółki brzegówki, a na kamienistych plażach sieweczki rzeczne i brodźce piskliwe.

WIĄZOWA GÓRKA

Zalesione wzgórze w Witanowicach w obrębie obszaru Natura 2000, w bliskim sąsiedztwie Skawy, gdzie na obszarze około 1,5 ha można spotkać unikatowe rośliny i zwierzęta. W poszyciu grądowego lasu masowo występują rośliny chronione: śnieżyczka przebiśnieg, konwalia majowa, lilia złotogłów, czosnek niedźwiedzi, kopytnik pospolity, stanowiska wawrzynka wilczełyko, czy też kwitnące i owocujące okazy pnącego się po drzewach bluszczu pospolitego. Duża wilgotność na tym terenie sprzyja rozwojowi płazów i ślimaków, w szczególności ślimaka winniczka.

DOLINA BRODÓWKI

Uroczy zakątek w Lgocie, między wzgórzami Lubań i Trawna Góra, gdzie niewielki podgórski, silnie meandrujący potok tworzy mroczny, głęboki i wąski, a zarazem malowniczy przełom porośnięty łągiem olszowym o bogatym ziołoroślowym runie. Całości dopełniają rozwijające się podmokłe łąki, obfitujące w rzadkie gatunki torfotwórcze i stanowiska roślin podlegających ochronie, m.in. storczyków i skrzypu olbrzymiego.

LAS LGOCKI

Kompleks leśny o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Porasta stoki najwyższych wzniesień w gminie, Lubania i Krzemionki. W mieszanym drzewostanie, w zależności od ekspozycji i warunków siedliskowych występuje grab, buk, dąb, brzoza, domieszki jaworu i lipy, a z drzew iglastych dorodne okazy jodły i świerka, czasem sosny. Imponująco wyglądają stanowiska buczyny karpackiej – zwartej, jednorodnego drzewostanu bukowego ze słabo rozwiniętą warstwą krzewów. Dno głębokich jarów porastają lasy łęgowe z dominującymi w drzewostanie olchą czarną i jesionem. Do najciekawszych składników flory Lasu Lgockiego należą rośliny objęte ścisłą lub częściową ochroną gatunkową: wawrzynek wilczełyko, bluszcz pospolity, przylaszczka pospolita, konwalia majowa, kopytnik pospolity, pierwiosnek lekarski, zawilec leśny, barwinek pospolity, skrzyp olbrzymi i kilka gatunków storczyków. Z fauny, w leśnych gęstwinach pojawiają się jelenie, sarny, dziki, borsuki, gniazdują jastrzębie i myszołowy.

POMNIKI PRZYRODY

Objęte ochroną okazy drzew w Witanowicach: 2 dęby szypułkowe w wieku 250-300 lat – w pobliżu boiska sportowego i 3 lipy drobnolistne w wieku ok. 150 lat - na skarpie w zadrzewieniu parku podworskiego, oraz w Radoczy – 3 lipy drobnolistne w miejscu dawnego cmentarza cholerycznego.

MUZEA

IZBA REGIONALNA PRZY PARAFII ŚW. MIKOŁAJA W WITANOWICACH



Izba powstała w maju 2013 roku. Głównym celem jej utworzenia było zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego mieszkańców. Można podziwiać tu cenne eksponaty z odległych wieków (sięgając aż do XV), a wśród nich figurę św. Anny Samotrzczej ze szkoły Wita Stwosza. Izba posiada bogatą galerię zdjęć min. poświęconą doszczętnie zniszczonemu podczas pożaru w 1963 r. kościołowi z XIII w. Obejrzeć także można galerię obrazów olejnych, oleodruków, ręcznie wyszywanych i edukacyjnych. W gablotach umieszczone

są historyczne pamiątki miejscowej społeczności oraz ręcznie haftowane ornaty z XVIII i XIX w. Ważne miejsce w Izbie ogrywają „relikwie” ze wspomnianego kościoła, które cudem ocalały. Wśród nich wymienić trzeba piękne rzeźby św. Mateusza i św. Jana, figurę Chrystusa Tryumfującego oraz dwie stacje Drogi Krzyżowej (obrazy olejne). Izba Regionalna to też miejsce tworzenia wydarzeń kulturalnych związanych z promocją wsi i regionu, a także bazą przedmiotową do reprezentowania dorobku rzemiosła ludowego mieszkańców poza terenem wsi. Organizowane są w niej okolicznościowe wystawy prac twórców ludowych (wikliniarstwo, koronczarstwo, garncarstwo, rzeźba, malarstwo sztalugowe i na szkle, wyroby z siana i z bibuły), a także promocja poetów. Izba Regionalna została urządzona przez Władysława Pasteraka w rekonstrukcji wiejskich chaty, którą zbudował z drewna z rozbiórki ponad stuletniego domu znajdującego się niegdyś z okolicy zapory w Świnnej Porębie. Część eksponatów pochodzi z jego rodzinnego domu, na przykład kredens czy jedna z maszyn do szycia. Wiele innych to przedmioty identyczne z tymi, które zapamiętał ze swego dzieciństwa, chociażby radio z adapterem, jakie kiedyś miała jego siostra. Ale nie brak też znacznie starszych. Najbardziej wiekowy to drewniana skrzynia z 1851 roku. Niektóre odkupił od innych

kolekcjonerów, pozostałe dostał od znajomych lub wyszperał na bazarach, a nawet na wysypiskach śmieci i w składach złomu.

SZLAKI TURYSTYCZNE

TRASY ROWEROWE

Szlak Greenway.

Niebieski szlak łączący dwa międzynarodowe szlaki Greenways: „Bursztynowy Szlak” i „Kraków – Morawy – Wiedeń”

Szlak żółty (przebieg ponadlokalny)

Szlak zielony (przebieg ponadlokalny)

Szlak czarny (przebieg lokalny)

Szlak niebieski (przebieg ponadlokalny)



TRASY PIESZE

Dwa NIZINNE szlaki turystyczne Oddziału

PTTK w Wadowicach na Pogórzu Wielickim: ZIELONY (19 km) oraz ŻÓŁTY (26 km)

III.6. BRZEŹNICA (GMINA WIEJSKA)

W skład Gminy Brzeźnica wchodzi 13 wsi (14 sołectw) – Bęczyn, Brzezinka, Brzeźnica, Chrzęstowice, Kopytówka, Kossowa, Łączany, Marcyporeba (w tym sołectwo Bachorowice), Nowe Dwory, Paszkówka, Sosnowice, Tłuczań, Wyźrań. Na koniec 2017 r. na obszarze o powierzchni 6640 ha, zameldowanych było 10.110 mieszkańców. Od wschodu gmina Brzeźnica graniczy z gminą Skawina, od północy z gminą Czernichów, od zachodu z gminą Spytkowice, od południowego zachodu z gminą Tomice, zaś od południa z gminami Wadowice i Kalwaria Zebrzydowska. Odległość od granic gminy do pobliskich miast wynosi: do centrum Krakowa 25 km, Skawiny 10 km, Wadowic 10 km, Kalwarii Zebrzydowskiej 10 km. Od 2009 r. gmina Brzeźnica jest członkiem Stowarzyszenia Region Beskidy, które należy do Euroregionu Beskidy, obejmującego obszar około 6 092 km² na terenie Polski, Czech i Słowacji. Z partnerstwem tym połączona jest współpraca z gminą Divina ze Słowacji, z którą gmina Brzeźnica realizuje transgraniczne projekty społeczno-kulturalne.

ARCHITEKTURA

DWORZEC KOLEJOWY

W latach 1882-1884 zbudowano linię nadwiślańską Kraków – Oświęcim. Kolej ta była połączona z magistralą Kraków-Lwów w celu dalszej dogodnej komunikacji z Wiedniem. W Brzeźnicy pierwszy parowóz pojawił się 1 sierpnia 1884 r. Pociąg rozwijał prędkość 30 km/h, a podróż z Krakowa do Brzeźnicy trwała dwie godziny. Budynki stacji kolejowych powstawały równocześnie z oddawaniem poszczególnych odcinków. W 1890 r. zbudowano drugi tor kolejowy. W latach 90. XX w. zaczęła obniżać się rentowność transportu kolejowego. Ograniczono kursy pociągów, a w konsekwencji zawieszono linię przewozów pasażerskich. W 2013 r. budynek stacji PKP przejęła na własność gmina Brzeźnica. Pozyskano fundusze ze środków województwa małopolskiego. W dniu 24 września 2019 r. uroczyście otwarto Centrum Komunikacji Zbiorowej w Brzeźnicy, na terenie którego znajduje się budynek dworca.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

DWÓR W BRZEŹNICY

W XVIII w. ukształtował się podział na Brzeźnicę Malowaną i Radwańską z Pasieką. Dwór w Brzeźnicy Malowanej datowany jest na XVIII w. Niegdyś była to okazała budowla w stylu klasycystycznym z piętrowym ryzalitem. Prostokątna bryła ma dwukondygnacyjną część środkową. W 1818 r. Brzeźnicę Radwańską zakupili Józef Kalasanty i Katarzyna Gorczyńscy z Tarnowa. Po nich odziedziczył dobra oraz odkupił część od swojego rodzeństwa Adam Gorczyński (1805-1876) pisarz i malarz. Rozwinął on gospodarstwo i założył ogród w stylu angielskim. Po nim odziedziczył Brzeźnicę w 1876 r. syn Bronisław. W 1913 r. wnuk Adama – Zygmunt Gorczyński zjednoczył Brzeźnicę Malowaną i Brzeźnicę Radwańską. W czasie II wojny światowej majątkiem zarządzali Niemcy, a później na podstawie dekretu z 1947 r. dobra Gorczyńskich zostały upaństwowione i rozparcelowane. Dworskie zabudowania były wykorzystywane przez Gminną Spółdzielnię Samopomoc Chłopska w Brzeźnicy. Współcześnie dwór i park stanowią własność prywatną.

SPICHLERZ KSIĄŻKI W BRZEŹNICY

Murowany spichlerz powstał w I połowie XIX w. jako obiekt gospodarczy w majątku dworskim Gorczyńskich. Po upaństwowieniu dóbr dworskich był podobnie jak dwór zarządzany przez GS

w Brzeźnicy. Służył na magazyn ziarna. Po 1989 r. nie podzielił losu dworu, tylko pozostał w rękach samorządu. W 2013 r. wykorzystując środki z funduszy unijnych, gmina Brzeźnica przeprowadziła renowację. Oryginalnie odrestaurowany budynek przeznaczono na siedzibę Gminnej Biblioteki Publicznej w Brzeźnicy. Dawne tradycje i nowe funkcje spichlerza oddaje nazwa jaką przyjęto: Spichlerz Książki w Brzeźnicy.

DWÓR W KOPYTÓWCE

Dwór w Kopytówce zbudowany został około 1870 r. przez Józefa Bauma i jego żonę Walerię z Duninów herbu Łabędź. Budynek ma cechy klasycystyczne i neogotyckie. Wyróżniają go: gzyms kordonowy dzielący kondygnacje, trzy wieże, portyk na drewnianych słupach od północy, łuki w kształcie oślich grzbietów nad oknami. Józef Baum (1821-1883) był spolonizowanym austriackim baronem, polskim patriotą. Działał dla rozwoju ziemi wadowickiej, jako poseł na sejm krajowy we Lwowie i marszałek powiatu wadowickiego. Do czasów II wojny światowej przed wadowickim sądem stał jego pomnik. W czasach jego urzędowania powstał w Wadowicach sąd i wzniesiono gimnazjum. Pochowany został w rodzinnym grobowcu Baumów za kościołem w Marcyporębie. Po śmierci Walerii Baumowej w Kopytówce gospodarowali jej krewni Duninowie rodem z Głębowic. Obok dworu zachowały się bardzo zniszczone zabudowania: spichlerz, fragment oficyny, ruiny oranżerii, stajnie. W czasach świetności dwór otoczony był pięknym ogrodem i parkiem.



DWOREK W KOSSOWEJ

Zbudowany w 1908 r. przez Zygmunta Jaworskiego dwór w Kossowej ma wieloboczną bryłę, składającą się z segmentów. W sąsiedztwie znajdują się przebudowane budynki użytkowe, pozostałe po dawnym gospodarstwie. Do dworu przylega park ze starodrzewem. Miejsce ma długą historię, bo od czasów średniowiecza istniał w Kossowej folwark Porębskich. W literaturze czytamy o modrzewiowym dworze wybudowanym w 1743 r. przez Annę Tęgoborską. W spadku majątek przeszedł w ręce Paprockich. Od Mikołaja Dąbskiego kossowskie dobra zakupił w 1901 r. dr Zygmunt Jaworski – wykształcony w dziedzinie rolnictwa. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano. Współcześnie mieści się tutaj ośrodek zdrowia.

PAŁAC W PASZKÓWCE

Pałac w Paszkówce zbudowano w latach 1865-1870 na zlecenie Leonarda Wężyka i jego żony Ludwiki z Żeleńskich. Autorem projektu był krakowski architekt Feliks Książarski. Zastosował tutaj styl neogotycki, podobnie jak w bryle kościoła w Pobiedrze, który także projektował. Nad wejściem do pałacu jest ozdobna loggia, a na jej szczycie kartusz z herbami rodowymi: Wąż – Wężyków i Ciołek - Żeleńskich. Od wschodniej strony wznosi się wieża. Po II wojnie światowej, kiedy majątek rozparcelowano funkcjonowały tutaj kolejno: szkoła, ośrodek zdrowia, dom wypoczynkowy. Naprzeciwko pałacu znajduje się murowany spichlerz, który został przebudowany i pełni funkcje hotelowe. Tuż za nim jest pałacowy staw. Pałac otoczony jest parkiem, który został założony w drugiej połowie XVIII w. w stylu włoskim. Wśród starych drzew są okazałe pomniki przyrody. Na kopcu usypanym na ziemnej piwnicy rosły dawniej konwalie, które wykorzystywano do sporządzania leczniczej nalewki. Piwniczka służyła jako spiżarnia dla win, a dzisiaj jest także tarasem widokowym.

DWÓR W SOSNOWICACH

Staropolski dwór folwarczny w Sosnowicach ma cechy obronne pomimo, że był wielokrotnie przebudowywany. Datowany jest na XVII w. Z Sosnowicami związany był ród Strzałów, herbu Kotwicz, wywodzący się z Moraw. Na początku XV w. Piotr Strzała kupił sąsiadujące ze sobą folwarki: Gorzutkowice, Sosnowice, Krzęcin i Facimiech. Sosnowice stały się gniazdem rodzimym Strzałów. Do znanych osób w XVI w. należeli: Mikołaj Strzała - sędzia zatorski, Piotr Strzała – starosta oświęcimski. W czasach reformacji niektórzy Strzałowie byli wyznawcami arianizmu i zachowali się zapisy, że założyli we dworze zbór. Uważani są za fundatorów kościółka w Sosnowicach, datowanego na XVI w. Z czasem majątek dworski przejmowali inni właściciele. Do ostatnich należą: Mieczysław Jakubowicz w XIX w. i Jan Brandys w okresie międzywojennym.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MARCINA W MARCYPORĘBIE



Kościół został zbudowany z drzewa modrzewiowego w 1670 r., jako trzeci z kolei na tym samym miejscu. Świątynia zaliczana jest do tzw. gotyckich kościołów drewnianych ze względu na rozwiązania architektoniczne, takie jak: trójboczne zamknięcie prezbiterium, wysmukłość bryły budowli, półkoliste zakończenie okien i drzwi, półkolisty wykrój tęczy. Najstarszym zabytkiem w kościele jest gotycki krzyż z połowy XV w. z rzeźbą Chrystusa, pochodzącą z wcześniejszego kościoła. Obok krzyża umieszczonego na belce tęczowej widnieją nieco

późniejsze rzeźby Grupy Ukrzyżowania: z lewej strony Matki Bożej Bolesnej, z prawej św. Jana Ewangelisty oraz klęczącej pod krzyżem św. Marii Magdaleny. Warto zwrócić uwagę na wykutą w kamieniu renesansową chrzcielnicę z 1545 r. Uwagę zwracają organy pochodzące z początku XVIII w. Po renowacji pięknie prezentuje się rokokowa ambona w kształcie wielobocznej czaszy. Ołtarz główny jest wielokondygnacyjny, bogato złożony, srebrzony oraz polichromowany, pochodzi z II poł. XVII w. W centralnym punkcie retabulum jest umieszczony obraz z 1626 r. z wizerunkiem Matki Boskiej Wniebowziętej, namalowany na desce. W późniejszym czasie na postać Matki Boskiej nałożono barokową sukienkę. Pod zasuwą znajdują się w kolejności dwa obrazy późniejsze, pochodzące z XIX/XX w. – św. Marcina w stroju biskupa i Chrystusa Ukrzyżowanego. W bocznych kwaterach retabulum umieszczone są obrazy z postaciami: św. Szczepana po lewej stronie i św. Wawrzyńca po prawej, pochodzące z XIX/XX w. W ozdobnym zwieńczeniu ołtarza znajduje się wizerunek patrona św. Marcina, obraz pochodzący z II poł. XVII w. Retabulum flankują dwie rzeźby złożone i polichromowane apostołów: św. Piotra po lewej stronie i św. Pawła po prawej. Ołtarze boczne w nawie również są rokokowe. W prawym znajduje się obraz Matki Bożej Różańcowej, a w lewym Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. Natomiast w kaplicy jest ołtarz klasycystyczny. W latach 2005-2019 staraniem ks. proboszcza Jana Giądły i parafian przeprowadzona została renowacja najbardziej wartościowych zabytków w kościele. W Marcyporębie tradycyjnie od wieków odbywają się dwa odpusty w lipcu z okazji święta Matki Bożej Szkaplerznej i w listopadzie ku czci św. Marcina. Kościół wpisany jest na Szlak Architektury Drewnianej w Małopolsce.

KOŚCIÓŁ PW. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W PASZKÓWCE

Parafia w Paszkówce do 1966 r. nosiła nazwę parafii pw. Przemienienia Pańskiego w Pobiedrze. Należy do najstarszych, jakie powstały w średniowiecznym korytarzu radwanickim. Zapis Bobedre określający Pobiedr widnieje na wykazie świętopietrza z 1325 r., które płacił pleban Mathius (Maciej). Na przestrzeni dziejów kościół pw. Wszystkich Świętych został zawłaszczony przez innowierców (1568-1610). Dziedzic okolicznych terenów Adam Paszkowski przekształcił świątynię w tzw. zbór ariański – braci polskich. Po odzyskaniu przez katolików świątynię ponownie konsekrowano i nadano drugie wezwanie Przemienienia Pańskiego. Obecny kościół zbudowano w latach 1882-1891 w stylu neogotyckim. Powstał na miejscu starego, drewnianego. Początek świątyni dała kaplica Wężyków ufundowana w 1882 r. Kościół został wzniesiony z fundacji Ludwika z hrabiów Żeleńskich Wężykowej. Zbudowany jest w stylu neogotyckim, wewnątrz znajduje się m.in.: gotycka chrzcielnica, rzeźba Pana Jezusa z XIV w., krzyż z XV w., obraz Matki Boskiej Pocieszenia z XVI w. Zachowana jest polichromia z lat 1953-1955. W oknach liczne witraże z różnorodną symboliką. Uwagę zwracają: unikatowy w skali kraju ołtarz wykuty w pińczowskim kamieniu oraz ambona i chrzcielnica. W prezbiterium króluje obraz Przemienienia Pańskiego namalowany przez Antoniego Gramatykę – ucznia Jana Matejki.

KOŚCIÓŁ PW. IMIENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W SOSNOWICACH

Kościółek w Sosnowicach, takiego zdrobienia używają mieszkańcy, jest kościołem filialnym parafii w Paszkówce. Został ufundowany w pierwszej połowie XVI w. przez ród Strzałów herbu Kotwicz. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1598 r. i jest to zapis w aktach wizytacji biskupiej. Wewnątrz uwagę zwracają trzy ołtarze o charakterystycznych retabulach późnobarokowych z fragmentami klasycystycznymi. W ołtarzu głównym pomiędzy podwójnymi kolumnami umieszczony jest słynący łaskami XVI-wieczny obraz Matki Boskiej Sosnowickiej. Madonna Apokaliptyczna stoi na półksiężycu w promiennej mandroli. Na prawej ręce ma Dzieciątka Jezus, z którym lewymi dłońmi trzymają symboliczne serduszko. Sosnowicka Madonna jest od wieków otaczana czią wiernych. We wrześniu obchodzone są corocznie uroczystości odpustowe. Wizerunek Maryi w ołtarzu głównym jest zakrywany drugim obrazem przedstawiającym Ukrzyżowanie Pana Jezusa. Nad ołtarzem umieszczona jest płaskorzeźba z wizerunkiem Matki Bożej Różańcowej. W ołtarzu bocznym z lewej strony obraz św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem Jezus na lewej ręce. Z kolei ołtarz boczny z prawej strony przedstawia obraz św. Małgorzaty. Stropy są płaskie, a ściany podzielone pseudolizenami wspierającymi gzymsy i fryzy. Na początku prezbiterium tuż pod sufitem znajduje się Scena Ukrzyżowania. Wykrój całej tęczy jest szeroki i ujęty ćwierćkolistymi arkadami z uskokiem. Okazale prezentuje się klasycystyczna ambona. Chór muzyczny wsparty jest na dwóch kolumnach, poprzedzony parapetem z balkonem pokrytym polichromią złożoną z motywów figuralnych i geometrycznych. Bogaty wystrój malarski pochodzi z przełomu XIX i XX w., kiedy to dziedzice Sosnowic – Jakubowiczowie w latach 1899-1903 sfinansowali renowację świątyni. Malowidła akcentują podziały architektoniczne kościoła. Na suficie uwagę zwraca plafon przedstawiający Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny i kartusze



Jakubowiczów. Pod posadzką są zakryte zabytki sepulkralne – kamienne płyty nagrobne z XVI w. Jedna rodu Strzałów, bo widnieje na niej herb Kotwicz, a druga przedstawia płaskorzeźbę rycerza z czterema herbami w narożach. Dach kościoła zwieńczony jest wieżyczką w stylu barokowym, z której rozbrzmiewa sygnaturka pochodząca z 1733 r. Kościół wpisany jest na Szlak Architektury Drewnianej w Małopolsce.

KOŚCIOŁY W TŁUCZANI



W Tłuczani znajdują się dwa kościoły. Pierwszy wotywny, drewniany kościółek z XVII w. i drugi, parafialny, murowany z lat 1946-1948. Znana jest też historia trzeciego kościoła, który spalił się 14 października 1943 r. Dzisiaj na jego miejscu stoją stacje drogi krzyżowej. W kościele parafialnym znajduje się ołtarz główny, wyrzeźbiony przez Bogusława Langmana w 1953 r., a w nim umieszczona jest kopia cudownego obrazu Matki Bożej Tłuczańskiej. Oryginalny wizerunek spłonął w pożarze w 1943 r. Wyjątkowa jest historia drewnianego

kościółka z XVII w. na Nowsiu w Tłuczani. Tam wierni doznawali łask uzdrowienia przed wspomnianym wyżej obrazem. Świątynia ufundowana została przez właścicieli wsi Porębskich oraz miejscowego proboszcza ks. dr. filozofii Grzegorza Jana Zdziewojkiego. Przed laty kościółek był bogato wyposażony w obrazy i figury świętych. Cudowny obraz Matki Bożej Tłuczańskiej datowany był na około 1513 r., a przedstawiał spotkanie dwóch kobiet w stanie błogosławionym: Maryi i świętej Elżbiety. Obraz Matki Bożej Tłuczańskiej przeniesiono w 1837 r. do kościoła parafialnego. Kościółek na przestrzeni wieków zaczął niszczyć, a kradzieże w II połowie XX w. doprowadziły go do opłakanego stanu. Od 2009 r. Społeczny Komitet Ratowania Kościółka w Tłuczani skutecznie pozyskuje środki finansowe i prowadzi proces renowacji. Ołtarz główny jest późnobarokowy. Chór stoi na dwóch belkach z widocznymi malowidłami. Wieżyczka na sygnaturkę ma kształt barokowy. W posadzce widoczna jest płyta nagrobna Józefa Paprockiego (1759-1819) – chorążego podlaskiego, dziedzica pobliskiej Kossowej. Jego wnuk Aleksander Wybranowski (1826-1910) był pisarzem. Opublikował wiele opowieści, które oddają życie szlachty, opisują majątki dworskie, przybliżają wydarzenia historyczne. Niemal w każdej z jego książek są fragmenty związane z majątkiem i archiwum jego przodków w Kossowej. Publikacje w formie skanów są dostępne w internecie na stronie: www.polona.pl

KAPLICZKI PRZYDROŻNE, KRZYŻE (OK. 90)

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

POMNIKI PRZYRODY

Wiekowe drzewa rosną i przypominają o dawnych podworskich parkach w: Bęczynie, Brzeźnicy, Kopytówce, Kossowej i Paszkówce. Przeważają lipy, ale są też stare dęby, jesiony, topole i graby.

AKWENY WODNE

Na obszarze gminy znajdują się obszerne akweny wodne. Na północnej granicy przepływa Wisła, do której wpływają liczne potoki. Wyjątkowym atutem jest kanał żeglugowy. Stawy rybne i łowiska wędkarskie stanowią bazę gospodarczą i rekreacyjno-turystyczną.

ŚCIEŻKA ORNITOLOGICZNA W ŁĄCZANACH

Nad Wisłą w Łączanach i starorzeczach jej rozlewisk rozpoznano około 200 gatunków – nazw ptaków. Większość ma tutaj miejsca lęgowe, inne zatrzymują się w tym rejonie w czasie wędrownych lotów lub dla żerowania. Elektrownia wodna i stopień wodny w Łączanach sprawiają, że zimą wody Wisły nie zamarzają zbyt szybko, dlatego ptaki wybrały sobie to miejsce na bezpieczne zimowisko Górnej Wisły. Uważny obserwator zobaczy tutaj gatunki takie jak: łabędź niemy, krzyżówka, czernica, głowienka, mewa śmieszka, łyska, czajka siwa, mewa pospolita i srebrzysta, łabędź krzykliwy, ogorzałka, lodówka, markaczka, bielik, wąsatka, czeczotka polarna, bocian. Starorzeczka Wisły to także siedliska roślinności wodnej z całą gamą trzcinowisk. Dopełnieniem ekosystemu są ważki, motyle i inne owady.

PASMO DRABOŹ

Pasma Draboż rozciąga się na długości ok. 9 km. Stanowi fragment zachodniej części Pogórza Wielickiego ze szczytami: Draboż 435 m n.p.m., Zapusta 427 m n.p.m., Niedźwiedzia Góra 430 m n.p.m., Góra Jurczakowa 414 m n.p.m., Trawna Góra 421 m n.p.m. Wzgórze pokryte jest lasami, przez które prowadzą szlaki turystyczne: niebieski i czarny PTTK, ścieżki rowerowe Doliny Karpia, polsko – słowacka ścieżka przyrodnicza, Szlak Papieski „Nie lękajcie się!”, trasa Nordic walking. Z najwyższych szczytów Pasma Draboża można podziwiać przepiękne widoki. Na północ panoramę na dolinę Wisły – od krakowskich Bielan aż po ruiny zamku w Lipowcu. Na południe – Klasztor o. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej oraz wzgórze Lanckorony z ruinami zamku. W oddali rysuje się majestatyczna Babia Góra, a przy sprzyjających warunkach atmosferycznych dostrzec możemy szczyty Tatr.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

STOPIEŃ WODNY W ŁĄCZANACH

Oryginalną atrakcją, która wzbudza ciekawość coraz więcej turystów szczególnie uczestników ścieżek rowerowych jest stopień wodny w Łączanach, będący częścią Zespołu Obiektów Hydrotechnicznych Łączany-Skawina. Konstrukcja powstała pod koniec lat 50-tych XX w., jako obiekt mający ułatwić pobór wody dla elektrociepłowni w pobliskiej Skawinie. Oprócz tego, spełnia zadania ochrony przeciwpowodziowej, obsługi żeglugi śródlądowej, a także posiada niewielką elektrownie wodną o mocy 2,5 MW. W pobliżu stopnia przebiega ścieżka ornitologiczna.



MOSTY NA KANALE I SYFON W BRZEŹNICY



Wyjątkowym atutem na terenie gminy Brzeźnica jest kanał żeglugowy w ciągu którego znajdują się zabytkowe mosty. Budowa kanału rozpoczęła się 27 grudnia 1911 roku i była wydarzeniem o randze ogólnopolskiej. Wtedy też powstały liczące dziś już 100 lat mosty, będące dziś nie tylko ważnymi dla lokalnego ruchu przeprawami, ale i stanowiącymi ze względu na swój wygląd atrakcję turystyczną. Niestety, pierwotne plany zrealizowano w niewielkim stopniu. W połowie minionego ponownie przystąpiono do prac i zbudowano odcinek nazwany Kanał Łączany-Skawina,

wykorzystywany na potrzeby elektrociepłowni w Skawinie, który stał się także rajem dla kajakarzy, ale i wędkarzy oraz ornitologów.

Na kanale w Brzeźnicy można podziwiać kunszt stuletniej architektury z zakresu inżynierii hydrotechnicznej. Zachowany i funkcjonujący do dzisiaj tak zwany „syfon” jest nie lada atrakcją. Dzieje budowy kanału to pasjonująca historia. Przedsięwzięcie miało rozmach, bo nowa droga wodna miała łączyć Dunaj-Odrę-Wisłę-Dniestr. Współcześnie zarówno kanał jak i jego brzegi to potencjał turystyczny.

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAK ŻEGLUGOWY

Dobre warunki do żeglowania zapewnia Kanał Łączany-Skawina, który na odcinku Łączany-Brzeźnica ma przygotowane przystanie. Jedna z nich znajduje się w Łączanach niedaleko mostu na kanale, a druga w Brzeźnicy obok Izby Regionalnej Doliny Karpia przy ul. Wiślanej. Niedaleko od brzegu można skorzystać z altany, miejsca na grilla, zaplecza w budynku. Na szlaku żegludowym najczęściej widać kajaki. Wyjątkową atrakcją są organizowane rejsy repliką galara.

SZLAK ARCHITEKTURY DREWNIANEJ

Szlak Architektury Drewnianej w Małopolsce tworzy od 2001 r. ponad 250 najciekawszych zabytkowych obiektów drewnianych, w tym dwa z gminy Brzeźnica: kościół pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny w Sosnowicach z XVI w. i kościół pw. św. Marcina w Marcyporębie z XVII w. Ponadto w Tłuczani znajduje się drewniany kościółek z XVII w. pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, który po renowacji może wzbogacić zasoby szlaku.

SZLAK MARYJNY

Międzynarodowy Szlak Maryjny, to trasa pielgrzymkowa łącząca: Częstochowę, Levocę na Słowacji i Mariazell w Austrii. Przy tworzeniu obok parafii zaangażowane były samorządy oraz Lokalne Grupy Działania powstałe w ramach programu Unii Europejskiej Leader+. Znalazły się na nich kościoły i sanktuaria, w których króluje Matka Boża. Mapy szlaku uwzględniają także inne zabytkowe miejsca warte zobaczenia. Z gminy Brzeźnica na trasie szlaku zaznaczono kościoły w Marcyporębie i Sosnowicach.

SZLAK PAPIESKI „NIE LĘKAJCIE SIĘ!”

Szlak Papieski „Nie lękajcie się!” powstał w 2010 r. z inicjatywy gminy Brzeźnica przy współpracy Fundacji Szlaki Papieskie z Krakowa, parafii oraz samorządów sąsiednich gmin: Liszki, Czernichów, Kalwaria Zebrzydowska. Oznaczona trasa prowadzi przez następujące miejsca: Kraków-Salwator-Kopiec Kościuszki-Bielany, klasztor oo. Kamedułów-Stopień wodny „Kościuszko” - Piekary – Rączna – wzniesienie Powieszon - Dąbrowa Szlachecka - Wołowice - Czernichów – Brzeźnica – Marcyporęba – Kopytówka - wzniesienie Draboż – Przytkowice – Zebrzydowice – Kalwaria Zebrzydowska. Cały Szlak Papieski „Nie lękajcie się!” ma 45 km długości. Na trasie stoją papieskie pastorały i tablice pamiątkowe z datami wizyt duszpasterskich kardynała Karola Wojtyły w parafiach w okresie posługi apostołskiej w Archidiecezji Krakowskiej. Szlak został poświęcony w dniu 16 maja 2010 r. przy kaplicy pw. Bożego Miłosierdzia na Drabożu przez ówczesnego kustosa kalwaryjskiego Sanktuarium Pasyjno-Maryjnego ojca dr Damiana Muskusa, od 2011 biskupa archidiecezji krakowskiej.

SZLAKI PTTK

Szlak niebieski PTTK: Brzeźnica-Marcyporęba-Trawna Góra (421m n.p.m.)-Góra Niedźwiedzia (430 m n.p.m)- Draboż (435 m n.p.m.) – Kalwaria Zebrzydowska – Lanckorona.

Szlak czarny PTTK: Trawna Góra – Mosurka (440 m n.p.m.).

SZLAKI ROWEROWE DOLINY KARPIA

Dla ułatwienia wycieczek rowerowych oznaczono trzy trasy: czarną, zieloną, czerwoną. Kolory świadczą o stopniu trudności. Napotkamy zarówno na nich osobliwości przyrody, jak i obiekty dziedzictwa kulturowego.

PĘTLA ROWEROWA KRAKÓW – TYNIEC – BRZEŹNICA – CZERNICHÓW – PIEKARY – KRAKÓW

Z uwagi na specyfikę przebiegu trasy o wyjątkowo łagodnym profilu jest ona dostępna dla osób o umiarkowanej kondycji fizycznej, typowo rodzinna, weekendowa trasa rekreacyjna umożliwiająca aktywny wypoczynek ludziom w różnym wieku. Trasa poprowadzona została istniejącymi szlakami rowerowymi i pieszymi. Z Krakowa prowadzi szlakiem rowerowym do Tyńca a następnie Wiślaną Trasą Rowerową aż do Gminy Brzeźnica. Po terenie gminy trasa przebiega fragmentami szlaków turystycznych: szlak PTTK (niebieski), Szlak Maryjny Częstochowa – Mariaszell, Szlak Papieski „Nie lękajcie się”, Szlak Architektury Drewnianej. Najdalej wysuniętym od Krakowa punktem pętli jest Brzeźnica, w której powstała wioska rowerowa. Do dyspozycji altana, grill, miejsca na namiot. W drodze powrotnej z Brzeźnicy trasa rowerowa przebiega poprzez przeprawę promową na Wiśle do Czernichowa a następnie wzdłuż Wisły przez Gminę Liszki do Krakowa.

Z uwagi na możliwość własnego ułożenia trasy wycieczki opis pętli rowerowej podzielony został na sześć części:

Trasa Kraków-Brzeźnica przez Tyniec

Trasa Brzeźnica-Kraków przez Czernichów

Trasa Facimiech-Brzeźnica przez Paszkówkę

Trasa Paszkówka-Marcyporęba przez Draboż

Trasa Brzeźnica-Czernichów przez Łączany

Trasa Bachorowice-Chrzastowice przez Tłuczań

WIŚLANA TRASA ROWEROWA

„Wiślana Trasa Rowerowa” ma swój fragment na terenie gminy Brzeźnica. W Polsce biegnie wzdłuż Wisły na dystansie ponad 1000 km od Beskidów po Bałtyk. Pozwala ona na poznanie przyrody, kultury i historii Polski. Po drodze czekają na turystów różnorodne atrakcje, np. ścieżka ornitologiczna w Łączanach.

POLSKO-SŁOWACKA ŚCIEŻKA PRZYRODNICZA PRZEZ PASMO DRABOŹ

Ścieżka ma walory przyrodnicze i rekreacyjne. Oznaczona została w czerwcu 2013 r., jako jedno z działań projektu pn. „Wychodzimy do przyrody: dziedzictwo kulturalno – przyrodnicze źródłem transgranicznej integracji”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013. Trasa przebiega pomiędzy Domem polsko-słowackim w Marcyporębie a kaplicą pw. Bożego Miłosierdzia na Drabożu w Bęczynie. Długość ścieżki wynosi około 8 km, a czas jej zwiedzania to od 2 do 3 godzin. Rozpoczynając wycieczkę od transgranicznego obiektu kierujemy się na południe, na Trawną Górę. Dalej idziemy na wschód po leśnych wzniesieniach, stanowiących wierzchołki Pasma Draboż.

Pieszko po około 3 godz., a jadąc rowerem szybciej, osiągamy szczyt Drabóż. Odpoczynek i relaks na trasie ułatwia mała architektura: altany, ławki, stoły do gier plenerowych.

NORDIC WALKING

W gminach Doliny Karpia oznaczone są kompleksy tras nordic walking. Zamontowane w terenie tablice zawierają mapy z zaznaczonymi trasami oraz opis ćwiczeń. Ścieżki mają różny poziom trudności, zależny od czasu i ukształtowania terenu. Trasa zielona-łatwa ma około 5 km długości, a czas jej przejścia to około 1 godzina. Trasa czerwona-trudniejsza o długości około 10 km jest do pokonania w czasie bliskim 2 godzin. Trasa czarna-najtrudniejsza polecana osobom z dobrą kondycją, bo do przejścia są dystanse około 15 km, na co potrzeba ponad 3 godzin. W gminie Brzeźnica trasy są tak poprowadzone, że zaczynają się i kończą na rynku w Brzeźnicy obok Spichlerza Książki. Stoi tam też jedna z tablic, która ilustruje i zachęca do uprawiania ruchu na świeżym powietrzu. Dobre oznakowanie na wszystkich trasach ułatwia poruszanie się. Trasa zielona prowadzi w kierunku Wisły i nad stawy w Brzeźnicy. Czerwoną przechodzi się przez Marcyporębę, Kopytówkę, Brzezinkę. Z kolei czarna wiedzie z Brzeźnicy przez Marcyporębę aż na Trawną Górę i z powrotem przez Kopytówkę na rynek w Brzeźnicy.

III.7. STRYSZÓW (GMINA WIEJSKA)

Gmina wiejska w województwie małopolskim, w powiecie wadowickim. W latach 1975-1998 gmina położona była w województwie bielskim. Siedziba gminy to Stryszów. Herb Gminy Stryszów przedstawia w polu czerwonym na pogórzcu złotym drzewo lipowe. Po prawej stronie drzewa umieszczono postać modlącego się patrona gminy - św. Onufrego, a po lewej skrzyżowany młot z siekierką o styliskach złotych. Gmina Stryszów leży na pograniczu Beskidu Makowskiego, Beskidu Małego oraz Pogórza Wielickiego. Zachodnią granicę gminy stanowi rzeka Skawa, wschodnią częściowo rzeka Cedron.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

DWÓR SENATOR W ZAKRZOWIE



Przykładem budownictwa XIX wieku jest dwór Senator w Zakrzowie, w którym mieści się obecnie hotel, restauracja i kawiarnia. W wystroju sal dwór ten posiada piękne meble gdańskie. Dokoła dworu rozłożył się ogród tarasowy wchodzący w skład parku z licznymi ciekawymi okazami drzew jak dąb czerwony, kasztanowiec biały, sosna wejmutka, jesiony i lipy. Dwór powstał w XIX w. i na przestrzeni czasu należał m.in. do arcyksięcia Rainera Habsburga. Po 1945 r. był siedzibą przychodni lekarskiej,

domu starców oraz domu dziecka. Od 1976 r. był w administracji a od 1995 r. stanowi własność Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej „Chełm”, która odnowiła dwór i urządziła w nim istniejącą bazę turystyczną.

DWÓR W DĄBRÓWCE

Aktualnie usytuowany w Dąbrówce na tzw. Grodzisku, został wybudowany w 2 poł. XVII w. przez Strzałów herbu Kotwicz, ówczesnych właścicieli wsi. Obiekt murowany, z kamienia w kondygnacji dolnej, drewniany w drugiej kondygnacji. W 1997 r. dwór został rozebrany w związku z przygotowaniem terenów pod budowę zapory w Świnnej Porębie. W 2014 r. przystąpiono do odbudowy dworu. Zabytek odtworzono w pierwotnym kształcie na tzw. Grodzisku w Dąbrówce, w sąsiedztwie Jeziora Mucharskiego. Obiekt odtworzono w stanie surowym, zamkniętym w Dąbrówce na tzw. Grodzisku. Wymaga przeprowadzenia robót wykończeniowych, doprowadzenia mediów, wyposażenia pomieszczeń i zagospodarowania terenu wraz z małą architekturą. Dwór posadowiony jest na gruntach Skarbu Państwa, będących w trwałym zarządzie RZGW w Krakowie. Gmina stara się o przekazanie działki na której posadowiony jest dwór i sąsiednich na mienie gminy. W odtworzonym dworze planowane jest utworzenie Centrum Rekreacji i Kultury.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. ANNY W ZAKRZOWIE

Wzniesiony w latach 1932-1935 w stylu neoromańskim. Cenne wyposażenie stanowi ołtarz główny z XVI wiecznym obrazem św. Anny Samotrzeć oraz przysłaniającym go obrazem przedstawiającym ucieczkę św. Rodziny do Egiptu.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. JANA Z KĘT W STRYSZOWIE

Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1325-1327 r. i był on pod wezwaniem Św. Mikołaja. Kościół nosi cechy barokowe, klasycystyczne i neogotyckie. W kościele znajduje się płaskorzeźba pochodząca z pracowni Wita Stwosza „Chrystus w gaju oliwnym” z ok. 1500 r.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. JÓZEFA ROBOTNIKA W ŁĘKAWICY – wzniesiony w latach 1906 – 1908. W kościele można podziwiać barokowy ołtarz, obraz św. Rodziny umieszczony w ołtarzu głównym, krzyż z postacią Chrystusa wykonany z kości słoniowej z XVII w. oraz płaskorzeźbę Boga Ojca przy chrzcielnicy.

LICZNE KAPLICZKI I FIGURY WOTYWNE

Na terenie gminy zinwentaryzowano ponad 70. Do najcenniejszych należą Figura kamienna św. Onufrego z 1564 r. (góra Chełm), Kaplica kopułowa Św. Antoniego z XIX w. w Stryszowie, Figura Chrystusa Nazareńskiego w Stryszowie, Figura Św. Onufrego w Stroniu „Pod Lipą” z 1769 r., Kapliczka Św. Antoniego z 1811 r. na Bugaju Zakrzowskim, Figura kamienna Matki Boskiej Różańcowej w Zakrzowie z 1835 r., Kapliczka Chrystusa ECCE HOMO z ok. 1800 r. w Zakrzowie, Kapliczka Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1840 r. w Zakrzowie, Figura Św. Wojciecha z 1768 r. w Stryszowie.

MUZEA

MUZEUM – DWÓR W STRYSZOWIE

Dworek wzniesiony pod koniec XVI w. przez Adama Suskiego. W XVII wieku przebudowany i zmodernizowany. Od 1969 r. funkcjonuje jako Muzeum Oddział Zamku Królewskiego na Wawelu. W pomieszczeniach dworu prezentowana jest stała ekspozycja „Wnętrza dworu polskiego w wieku XIX” oraz organizowane są wystawy czasowe. Ekspozycja stała została zaaranżowana tak, aby oddać atmosferę średnio zamożnego dworu. Prezentowane są cztery pomieszczenia: salon, gabinet, jadalnia i sypialnia.

SZLAKI TURYSTYCZNE

SZLAKI PIESZE

Oznakowane szlaki turystyczne: czarny, czerwony, zielony, niebieski.

BURSZTYNOWY SZLAK ROWEROWY

32 kilometrowa trasa rowerowa obejmująca pięć miejscowości Gminy Stryszów: Stryszów – Dąbrówkę – Łękawicę – Zakrzów – Stronie.

SZLAKI TEMATYCZNE

Ekomuzeum Stryszów – Szlak Przydrożnej Modlitwy – szlak utworzony w 2006 roku, tętniący boskim rytmem, liczący ponad 70 urokliwych kapliczek, krzyży i figur wotywnych.

Szlak Modlitwy Księdza Jana Twardowskiego – utworzony w 2008 roku na bazie Ekomuzeum Stryszów, poprzez umieszczenie przy kapliczkach kamiennych głazów z wrytymi cytatami poety.

Bursztynowy Szlak Greenways - część szlaku przebiega przez gminę, szlak mający na celu inicjowanie, wspieranie i wzmacnianie działań społeczności lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju regionów położonych wzdłuż korytarza biegnącego od Budapesztu przez Kraków po Morze Bałtyckie.

SZLAKI ROWEROWE WRAZ Z PĘTLAMI TEMATYCZNYMI

TRASY NORDIC WALKING

TRASA NR 1 – ok. 5 km, – zielona trasa przebiegająca od LKS „Chełm” w Stryszowie.

TRASA NR 2 – ok. 11,5 km – czerwona trasa przebiegająca przez Stryszów, Zakrzów i Stronie.

TRASA NR 3 – ok. 14,5 km – czarna trasa rozpoczynająca się w Dąbrówce przez Chełm w Zakrzowie a kończy się w Stryszowie.

III.8. LANCKORONA (GMINA WIEJSKA)³

Lanckorona to miasto do 13 VII 1933, obecnie wieś, siedziba gminy. Znana szczególnie w kręgach artystycznych, miejscowość letniskowa. Gościła tu cała plejada znanych polskich malarzy, artystów, reżyserów, pisarzy i innych zagorzałych wielbicieli. Unikatowy w skali kraju małomiasteczkowy układ urbanistyczny, malownicze niepowtarzalne krajobrazy, swoisty mikroklimat, czyste powietrze, a przede wszystkim cisza i spokój, które dają możliwość dobrego wypoczynku od zgiełku współczesnej cywilizacji. Lanckorona jest też dobrym punktem wypadowym do wycieczek – w Beskid Makowski, Dróżki Kalwaryjskie, do Wadowic i Krakowa.

RYNEK, ARCHITEKTURA

RYNEK

Zachowały się tutaj XIX-wieczne drewniane domy charakteryzujące się budownictwem zrębowym, ze stromymi dachami konstrukcji przyczółkowej, z wysuniętymi poddaszami i szerokimi mieczowanymi bramami wjazdowymi. Stylowe latarnie i ławeczki zapraszają zmęczonych do odpoczynku. Na Rynku, w sąsiedztwie końcowego przystanku autobusowego, przyjeżdżający mogą zobaczyć tablicę informacyjną z planem zabudowy Lanckorony, lokalizacją XIV-wiecznego zamku oraz rozmieszczeniem sieci alejek i ścieżek spacerowych na północnych zalesionych stokach Góry Lanckorońskiej.

ZESPÓŁ URBANISTYCZNY

W Lanckoronie mamy do czynienia z jednym z najciekawszych na terenie Polski zespołów urbanistyczno-krajobrazowych. Tworzą go charakterystyczne domy drewniane typu małomiasteczkowego. Ośrodek założenia urbanistycznego stanowi rozległy, prostokątny plac o wymiarach 90 x 110 metrów, powstały w okresie lokacji (XIV wiek). Pierwotnie z każdego rogu rynku odchodziła jedna ulica, tworząc tzw. układ turbinkowy lub wiatrakowy. W późniejszym czasie układ ten się zatarł poprzez wytyczenie kolejnych dróg. Ograniczona ilość działek lokacyjnych przy rynku narzuciła typ zabudowy zwartej, szczytowej. Prostokątne, tynkowane domy parterowe konstrukcji zrębowej, powstałe głównie w latach 1868-1872 tworzą niezwykle malowniczy i charakterystyczny zespół, naruszony nieznacznie nowszymi budowlami. Dachy kryte są gontem, dwuspadowe (siodłowe) z naczótkami i daleko wysuniętymi okapami, tworzącymi z frontu rodzaj podcieni, jednak bez słupów wspierających.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZAMEK

Został wzniesiony z fundacji Kazimierza Wielkiego w latach 1336-66. Ze względu na charakter budowli jak i na strategiczne położenie, zamek odegrał w swojej historii znaczącą rolę. Zebrzydowscy władali tu w XVI i XVII w., a następnie Czartoryscy, Maszkowscy i Wielopolscy. W 1655 r. zamkiem zawładnęli Szwedzi. W latach 1768-1772, umocniony przy udziale inżynierów francuskich, stanowił jeden z najsilniejszych punktów oporu konfederatów barskich i dopiero w 1772 r. zajęły go wojska

³ Informacje pochodzą z portalu klubpodroznikow.com/relacje/polska-ciekawe-miejsca/1044-lanckorona [data pobrania: 27.11.2021 r.]

austriackie. Po I rozbiórce zamek został opuszczony i zaniedbany popadł z czasem w ruinę. Zamek stał na rzucie prostokąta i posiadał dwie czworoboczne, potężne baszty. Do warowni prowadził od wschodu most wsparty na filarach, a za nim brama. Zamczysko otoczone było fosą, a w czasach konfederacji barskiej powstały dodatkowo fortyfikacje ziemne. Do dziś przetrwały jedynie fragmenty murów, ponieważ w XIX w. miejscowa ludność wykorzystywała budulec z zamku na własne potrzeby.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ GROBU MATKI BOŻEJ W BRODACH KOŁO KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

Świątynia, ufundowana przez Jana Zebrzydowskiego, przypomina sarkofag, do którego dostawiono barokową arkadową kruchtę z oryginalną kopułą. Barokowy kościół zbudowany został w latach 1615-1642 z fundacji Zebrzydowskich. Jest to największy, poza klasztorem, obiekt sakralny w obrębie zespołu drózek w Kalwarii Zebrzydowskiej. Przed wejściem znajdują się figury 12 apostołów, a poniżej bramy grot Matki Boskiej z Lourdes. Wewnątrz znajdują się oryginalne amfiladowe schody prowadzące za ołtarzem na wyższy poziom kościoła.

DRÓŻKI PANA JEZUSA I MATKI BOŻEJ

W kalwarii odprawiane są nabożeństwa drózek Pana Jezusa oraz drózek Matki Bożej. Procesje odwiedzają kolejne stacje, wysłuchując odpowiednich rozważań, modlitw i pieśni. Obie dróżki mają prawie tę samą trasę, różnią się natomiast kierunkiem marszu. Dróżki Pana Jezusa to 28 stacji (w 24 obiektach) przypominających ostatnie dni Chrystusa.

MUZEA

MUZEUM REGIONALNE W LANCKORONIE

Muzeum powstało w 1967 r. przy współudziale profesora Antoniego Krajewskiego z Krakowa, który również zapisał się w pamięci mieszkańców jako inicjator budowy w miasteczku studni głębinowych oraz organizator prac badawczych i zabezpieczających ruiny zamku w latach 1963-65. Mieści się przy Rynku, u zbiegu z ul. Piłsudskiego w jednym z nielicznych drewnianych domów, które przetrwały pożar z 1869 r. Dwie części drewnianego, krytego gontem budynku, przedzielone są szeroką sienią. Izby wyposażone są w typowe dla dawnej Lanckorony meble, obrazy, przedmioty codziennego użytku oraz sprzęty wykorzystywane w gospodarstwie przez tutejszych mieszkańców, pochodzące z przełomu XIX i XX wieku. W sieni prezentowana jest makieta Lanckorony sprzed wielkiego pożaru oraz makietki tradycyjnych lanckorońskich chałup. Wśród zbiorów placówki znajdują się eksponaty z wykopalisk archeologicznych na terenie lanckorońskiego zamku, a część ekspozycji poświęcona jest także konfederacji barskiej, w czasie tutejszy zamek oraz jego załogi odgrywały ważną rolę.⁴

⁴ <http://gok.lanckorona.net/muzeum> [data pobrania: 27.11.2021 r.]

III.9. WIEPRZ (GMINA WIEJSKA)

Gmina Wieprz położona jest w województwie małopolskim, w powiecie wadowickim. Obszar gminy rozciąga się w obrębie Pogórza Śląskiego, ograniczonego od północy Kotliną Oświęcimską. Całą jej powierzchnię odwadniają dwa większe potoki należące do zlewni rzeki Skawy tj. Wieprzówka wraz z dopływem Frydrychówką. Rzeźba terenu jest falista, pagórkowata, przechodząca ku południu w wysoką, pagórkowatą. Północną część gminy zajmują głównie stawy, a wzdłuż rzek rozwinął się system taras rzecznych. Przez jej teren przebiega pieszy, letni szlak turystyczny z Głębowic przez Gierałtowiczki i Gierałtowice do Przybradza. Gmina Wieprz ma bogatą przeszłość osadniczą. Znajduje się tutaj szereg zabytków architektonicznych takich jak kościoły, zespoły pałacowo-parkowe i przydrożne kapliczki. Gmina ma przede wszystkim charakter rolniczy – 90 % użytków rolnych jest w posiadaniu indywidualnych gospodarstw rolnych nastawionych na hodowlę trzody chlewnej i bydła mlecznego. Działalność gospodarczą prowadzi około 400 podmiotów.

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ ŚW. SZYMONA I JUDY W NIDKU

Obiekt znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej. Zabytkowy drewniany kościółek pochodzi z 1539 roku.

MUZEA

MUZEUM ŚWINI W WIEPRZU

Muzeum jest jedynym miejscem w Polsce, które na taką skalę gromadzi wszystko co przypomina świnki, wieprze, prosiaczki itp. W swoich zbiorach posiada świnki-skarbonki, maskotki i inne zabawki dla dzieci, figurki, breloczki, a także koszulki, książki, plakaty, obrazy, filmy z motywem świnki. Muzeum zgromadziło już setki eksponatów, ale chętnie przyjmuje nowe. Każdy może wzbogacić kolekcję, ofiarując jakiś przedmiot lub cegiełkę na zakup nowych okazów. Obecnie wystawa znalazła schronienie w budynku Gminnej Biblioteki Publicznej w Wieprzu (na I piętrze).



MUZEUM PARAFIALNE W WIEPRZU

Jest to miejsce, które ma na celu przypomnienie historii Wieprza. Znajdują się tam cenne, stare pamiątki, obrazy, które uporządkowano i zrobiono z nich ekspozycję. Muzeum znajduje się wewnątrz kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych, zaledwie 500 m od Muzeum Świni.

III.10. SPYTKOWICE (GMINA WIEJSKA)

Gmina Spytkowice położona jest w zachodniej części województwa małopolskiego i jest najdalej na północ wysuniętą częścią powiatu wadowickiego. Jej północną granicę stanowi obecne koryto Wisły, zaś w części południowej sięga po Pogórze Wielickie. Graniczy z gminami: Zator, Tomice, Brzeźnica, Alwernia i Czernichów. Zajmuje obszar o powierzchni 5156 ha i zamieszkuje ją ponad 10 tysięcy mieszkańców. W jej skład wchodzi sześć sołectw: Spytkowice, Ryczów, Bachowice, Miejsce, Półwieś i Lipowa. Gmina oddalona jest o 40 km od królewskiego miasta Krakowa i o 20 km od papieskich Wadowic. Przez gminę przebiega droga krajowa nr 44 Gliwice - Kraków oraz sieć dróg powiatowych. W Spytkowicach znajduje się węzłowa stacja kolejowa na skrzyżowaniu szlaków Oświęcim - Kraków i Wadowice – Trzebinia. Zróżnicowana rzeźba terenu, w północnej i środkowej części płaska i nizinna, a w południowej pagórkowata, poprzecinana siecią licznych wąskich i głębokich dolin oraz liczne walory przyrodniczo-krajobrazowe sprawiają, że Spytkowice należą do jednej z najbardziej malowniczych gmin tego obszaru. Teren gminy jest znakomitą bazą wypadową do zwiedzania okolicznych zabytków i innych atrakcji turystycznych. Miejscowy krajobraz charakteryzuje się dużą ilością wód, począwszy od stawów, a skończywszy na rzece Wiśle. Starorzecza i stawy rybne są ostoją ptactwa wodnego i doskonałym miejscem do jego obserwacji.

PAŁACE, DWORKI, ZESPOŁY PAŁACOWO-PARKOWE

ZAMEK W SPYTKOWICACH



Znajdująca się obecnie we wsi rezydencja jak to często bywało została wzniesiona na fundamentach średniowiecznego zamku. W wyniku przeprowadzonych badań wykopaliskowych odkryto ślady pierwotnego założenia obronnego którego powstanie datowane jest na drugą połowę XV wieku. Składało się ono z drewnianej budowli na planie prostokąta o wymiarach 11×10 metrów otoczonej czworobocznym murem z basztami na narożach. Prawdopodobnie była punktem granicznym skierowanym przeciw Małopolsce. Zwęglone szczątki

warowni oraz odnalezione duże ilości bełtów kusz świadczą że została ona zniszczona w wyniku zbrojnego najazdu na przełomie XV i XVI wieku. Na miejscu zniszczonej warowni w pierwszej połowie XVI wieku kasztelan sądecki Wawrzyniec Myszkowski zbudował zamek łączący cechy gotyku i renesansu. Około roku 1630 biskup krakowski Szyszkowski przystąpił do przebudowy zamku. W jej wyniku nie zachowały się żadne widoczne ślady pierwotnego założenia. Zamek został przekształcony w piętrową trójskrzydłową budowlę otaczającą arkadowy dziedziniec z dwoma kwadratowymi basztami od frontu noszącą cechy wczesnobarokowej rezydencji. Na początku XVIII wieku prowadzone były prace przy rozbudowie pałacu których jednak nie dokończono. Ich pozostałością są fundamenty czworobocznej baszty odkryte w półn-wsch narożu obiektu. Działania wojenne w roku 1945 i wywołany przez nie pożar zniszczyły rezydencję. Obecnie odbudowana i wyremontowana jest siedzibą Archiwum Państwowego w Krakowie.⁵

⁵ <https://zamkiobronne.pl/zamek/spytkowice/>

OBIEKTY SAKRALNE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ W SPYTKOWICACH

Przed 1322 r. powstała w Spytkowicach pierwsza drewniana świątynia, bo pod taką datą w rejestrze diecezji krakowskiej wpisany był pleban Michael (Michał) ze Spytkowic, uposażony przez księcia oświęcimskiego Jana I Scholastyka. Ów proboszcz figuruje także w papieskich rejestrach z 1326 r., które odnotowują zapłatę przez parafię Spytkowice świętopietrza na rzecz Stolicy Apostolskiej. Zatem parafia spytkowicka musiała być erygowana jeszcze wcześniej. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Spytkowicach to wczesnobarokowa budowla murowana, orientowana. Jego budowę rozpoczął bp warmińskiego Mikołaj Szyszkowski w 1633 r., a zakończył w 1643 r. podskarbi poznański, Łukasz z Bnina Opaliński. Ważnym wydarzeniem w powojennych dziejach parafii spytkowickiej było odnowienie obrazu Matki Bożej Spytkowickiej z inicjatywy ks. prób. Antoniego Zaremby (1945-1961 r.). Za zgodą Kurii Metropolitalnej w Krakowie, pan Wintkowski z pracowni konserwatorskiej na Wawelu poddał płótno konserwacji (1955/1956). W 1968 r. wizytację kanoniczną parafii przeprowadził metropolita krakowski ks. Karol Wojtyła owacyjnie przyjęty przez miejscową społeczność. Wypada wspomnieć, że 7 XI 1962 r. przybywają do parafii siostry ze Zgromadzenia Sióstr Sercanek, które do dziś opiekują się świątynią, otaczają opieką najuboższych i chorych oraz prowadzą katechizację dzieci.

MUZEA

MUZEUM REGIONALNE W BACHOWICACH

Muzeum powstało w miejscu dawnej Żeńskiej Szkoły Gospodarczej im. Królowej Jadwigi, założonej w 1910 roku. Była to pierwsza tego typu placówka w regionie. Przez 25 lat szkołę ukończyło około 500 uczennic, dla których zdobyta wiedza teoretyczna i praktyczna była formą nobilitacji społecznej. W 1938 roku decyzją władz oświatowych szkołę przeniesiono do Spytkowic. Aby wykorzystać istniejące budynki ksiądz Franciszek Gołba utworzył w tym miejscu Szkołę Rzemieśniczą dla chłopców. Z biegiem lat obiekty popadły jednak w ruinę. Chcąc zachować to dziedzictwo, podjęto decyzję o ich remoncie, a właściwie odbudowie, ponieważ ich stan techniczny był katastrofalny.



Oficjalne otwarcie Muzeum miało miejsce 11 czerwca 2017 roku. Zostały w nim zgromadzone przedmioty, pamiątki i eksponaty upamiętniające trzy ważne dla naszych okolic i historii osoby tj.: ks. Prałata Franciszka Gołbę – budowniczego kościoła parafialnego, ale także oddanego sercem i życiem społecznika wspierającego w okresie międzywojennym rozwój oświaty, rolnictwa i rzemiosła, dr. Franciszka Stefczyka – pioniera polskiego ruchu spółdzielczego, założyciela Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo Kredytowych, wieloletniego współpracownika ks. Franciszka Gołby oraz Sługę Bożego Ojca Rudolfa Warzechę.

Muzeum Regionalne to też miejsce, w którym odbywają się ciekawe wydarzenia kulturalne oraz podejmowane są działania mające na celu promocję regionalnego dziedzictwa kulturowego. Organizowane są warsztaty, koncerty, wystawy, spotkania z ciekawymi ludźmi, które cieszą się ogromnym zainteresowaniem.

WSPÓŁCZESNE ATRAKCJE TURYSTYCZNE, ROZRYWKA, REKREACJA

RANCZO W DOLINIE KARPIA

Gospodarstwa Agroturystycznego „Ranczo w Dolinie Karpia” sąsiaduje bezpośrednio z lasem od strony południowej i polami od północy. Daje to ogromne możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu. Nieograniczone tereny widokowe do jazdy konnej (także możliwość nauki stylu western), szlaki rowerowe, trasy nordic walking nie pozwalają na nudę. Wiele stawów (Zator i Spytkowice karpim stoją), rzeka Skawa i Wisła umożliwiają wędkowanie i spływy kajakowe. Ranczo jest ostoją spokoju, gdzie przy ognisku, grillu lub na tarasie w gronie rodziny, przyjaciół można dobrze odpocząć.

SZLAKI TURYSTYCZNE

LOKALNE SZLAKI ROWEROWE W DOLINIE KARPIA

W roku 2020 Stowarzyszenie Dolina Karpia we współpracy ze wszystkimi gminami Doliny Karpia oznakowało w terenie 11 nowych szlaków rowerowych o łącznej długości ok. 138 km. Wszystkie nowe lokalne szlaki łączą się lub przebiegają równolegle z czerwonym głównym Rowerowym Szlakiem Doliny Karpia. Na terenie Gminy Spytkowice wyznaczono i oznakowano dwa szlaki rowerowe – pomarańczowy i żółty – o łącznej długości prawie 22 km. Poniżej wykaz szlaków Doliny Karpia.

Trasa 1. Marcyporęba - Sosnowice (Gmina Brzeźnica)

Trasa 2. Zygodowice - Witanowice (Gmina Tomice)

Trasa 3. Bachowice - Tomice (Gmina Tomice)

Trasa 4. Ryczów - Spytkowice (Gmina Spytkowice)

Trasa 5. Miejsce - Bachowice (Gmina Spytkowice)

Trasa 6. Smolice - Grodzisko (Gmina Zator)

Trasa 7. Zator - Rudze (Gmina Zator)

Trasa 8. Przeciszów (Gmina Przeciszów)

Trasa 9. Przeciszów (Gmina Przeciszów)

Trasa 10. Polanka Wielka (Gmina Polanka Wielka)

Trasa 11. Osiek (Gmina Osiek)

WNIOSKI, REKOMENDACJE, KIERUNKI DZIAŁAŃ

Podczas zgromadzenia plenarnego członków Stowarzyszenia Powiatów, Miast i Gmin Forum Małopolski Zachodniej, które odbyło się w dniu 4 listopada 2021 r. w ośrodku Kocierz w miejscowości Targanice gm. Andrychów podjęto dyskusję na temat dalszych kierunków działań bazując na przedstawionej analizie potencjału turystycznego gmin wszystkich trzech powiatów. Zgromadzeni zgodzili się, że Małopolska Zachodnia dysponuje bogatym i wystarczającym zasobem turystycznym, aby przejść do dalszego etapu i zastanowić się, jakie podjąć dalsze kroki w kierunku rozwoju i promocji.

1. Pierwszym zgłoszonym pomysłem było wykorzystanie tzw. głównym „generatorów” ruchu turystycznego, a więc głównych obiektów zlokalizowanych na terenie gminy Oświęcim (Miejsce Pamięci KL Auschwitz), Zator (Energylandia), Kalwaria Zebrzydowska (miejsce kultu religijnego) oraz Wadowic (miejsce urodzenia św. Jana Pawła II) – jako miejsc o największym potencjale turystycznym. Wykorzystanie to miałyby polegać na przedstawieniu odwiedzającym spójnej oferty zagospodarowania pozostałego czasu wolnego. Oferta ta dotyczyłaby danej kategorii atrakcji turystycznych, np. zabytkowych drewnianych kościołów, pałacy i dworów, zamków, czy miejsc pamięci ofiar II wojny światowej. Kluczowe byłoby również poszukanie odpowiedniego kanału dotarcia do wyspecyfikowanej grupy odbiorców, tzw. target group.

2. Kolejnym zagadnieniem podjętym w dyskusji były narzędzia promocji oferty turystycznej. Uznano, że należy opracować jednorodne materiały promocyjne dotyczące różnych walorów turystycznych, a nade wszystko opracować jednolity system prostej informacji na zewnętrznych nośnikach umiejscowionych przy prezentowanych obiektach. Te nośniki mogłyby opowiadać historię związaną z danym obiektem w ciekawy i nieszablony sposób. W tym wątku zgłoszono również pomysł opracowania logotypu dla Małopolski Zachodniej, który stanowiłby „klamrę” spinającą spójną ofertę turystyczną. To z kolei stanowiłoby podstawę do procesu budowania subregionalnej marki destynacji turystycznej, jaką byłaby Małopolska Zachodnia. Innymi zgłoszonymi narzędziami promocji turystycznej były:

- Paszport Turysty Małopolski Zachodniej, a więc dokument, który umożliwiłby otrzymanie zniżek na bilety do obiektów, a także zbieranie punktów;
- udział wspólny w targach turystycznych, na których byłoby prezentowane oferty turystyczne Małopolski Zachodniej, a koszty udziału ponoszone byłyby wspólnie;
- opracowanie nowych szlaków turystycznych kierowanych dla wyspecyfikowanej grupy, np. szlaków kamperowych;
- opracowanie interaktywnej mapy atrakcji turystycznych subregionu dostępnej na urządzeniach mobilnych i w internecie.

3. Zgromadzeni podjęli wątek ustalenia tego, kto powinien być głównym odbiorcą oferty turystycznej jednostek wchodzących w skład Forum Małopolski Zachodniej. Zgłoszono pomysł, aby podstawową grupą byli sami mieszkańcy powiatów chrzanowskiego, oświęcimskiego i wadowickiego. To oznaczałoby, że oferta skierowana byłaby dla osób, które chcą poznać swoją bliższą i nieco dalszą okolicę, a które chcą poświęcić na to jeden dzień lub kilka godzin nie jadąc dłużej samochodem niż jedna godzina. Zgłoszono, że należy przede wszystkim przybliżyć to, czym gminy dysponują – dla siebie samych. Być może poznawanie tzw. własnej okolicy może być ciekawym pomysłem, np. na niedzielne popołudnia. W dyskusji pojawiły się również inne głosy, według których należałoby się

zastanowić nad przedstawieniem oferty Małopolski Zachodniej na zewnątrz. Uczestnicy zgłosili również pomysł poszukania docelowych grup wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych zlokalizowanych na terenie gmin Małopolski Zachodniej. Zwiedzanie własnych atrakcji można byłoby uznać za część poznawania i odkrywania własnej tożsamości lokalnej i subregionalnej.

4. Następnym zagadnieniem poruszonym w toku dyskusji była znacząca rola i potrzeba współdziałania pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za szeroko rozumianą politykę informacyjną czy promocję obiektów turystycznych. Zgłoszono pomysł organizacji cyklicznych spotkań roboczych zespołów międzygminnych, których celem miałyby być wypracowanie konkretnych rozwiązań z danym zakresie, np. połączenia sieci ścieżek rowerowych czy wypracowanie jednolitego oznakowania atrakcji. Cykliczne spotkania członków Forum Małopolski Zachodniej nadawałoby kierunek do tych działań. Niewątpliwą korzyścią współpracy na poziomie zespołów międzygminnych byłoby dzielenie kosztów wspólnych inicjatyw. Konkretnym pomysłem takiej współpracy była inicjatywa wzajemnego udostępniania informacji o atrakcjach turystycznych sąsiednich gmin.

5. Na zgromadzeniu zgłoszono również pomysł włączenia we wspólną ofertę turystyczną wydarzeń o kluczowym znaczeniu. W zasadzie w każdej gminie corocznie odbywają się różne cykliczne imprezy o różnych charakterze. Tu wyłania się potrzeba wspólnej informacji, wykorzystanie narzędzi event marketingu i koordynacja czasowa. Ciekawą inicjatywą byłoby np. wykorzystanie sukcesu narzędzia „Oświęcim. Tu Się Dzieje.” jako platformy ujednoczenia informacji o wydarzeniach dla wszystkich gmin Forum Małopolski Zachodniej (na przykład pod nazwą „Małopolska Zachodnia. Tu Się Dzieje.”).

6. Mocno akcentowanym walorem turystycznym w każdej gminie były ścieżki turystyczne, na które składają się przede wszystkim ścieżki rowerowe oraz ścieżki piesze, w tym ścieżki nordic-walking, ścieżki przyrodnicze, czy inne ścieżki tematyczne. Wiele gmin posiada już wytyczone i dobrze oznakowane ścieżki rowerowe. Są one okazją do kompleksowego przedstawienia danej oferty turystycznej, gdyż stają się podstawą geograficznego połączenia atrakcji turystycznej według określonej trasy przejazdu. To wręcz idealne połączenia turystyki aktywnej oraz możliwości zobaczenia lub zwiedzenia jakiegoś obiektu. Jednym z bardzo konkretnych i pilnych zadań do realizacji w ramach wspomnianego współdziałania jednostek w ramach Forum Małopolski Zachodniej mogłoby być kompleksowe oznakowanie tras rowerowych trzech powiatów: chrzanowskiego, oświęcimskiego i wadowickiego.

Projekt pn. „Malownicze Trasy Rowerowe Małopolski Zachodniej” to przykład przedsięwzięcia wynikającego z koordynacji wspólnych działań w ramach Forum Małopolski Zachodniej. Projekt ten polega na utworzeniu oraz oznakowaniu spójnej sieci dróg rowerowych na terenie Małopolski Zachodniej (MZ). W ramach projektu część tras rowerowych będzie prowadzić po istniejących ścieżkach i drogach, natomiast projekt przewiduje także budowę nowych ciągów rowerowych w celu utworzenia spójnej sieci tras. Łączna długość tras stworzonych w ramach projektu wyniesie ok. 400 km. Partnerami projektu są gminy – członkowie Stowarzyszenia Powiatów, Miast i Gmin „Forum Małopolski Zachodniej” oraz gmina Brzeszcze, gmina Wieprz i gmina Zator. Każda z gmin w chwili obecnej posiada bazę infrastruktury rowerowej stworzonej we własnym zakresie, jednak wspólne działanie przyczyni się do uzupełnienia i poszerzenia sieci dróg rowerowych na terenie całej Małopolski Zachodniej zwiększając atrakcyjność turystyczną subregionu. Trasy rowerowe prowadzić będą po malowniczych terenach gmin z powiatu oświęcimskiego, chrzanowskiego i wadowickiego

przyczyniając się do promowania zdrowego stylu życia wśród mieszkańców MZ oraz turystów odwiedzających subregion. W celu podniesienia atrakcyjności turystycznej oraz promocji regionu, trasy rowerowe Małopolski Zachodniej prowadzić będą szlakami przebiegającymi w pobliżu miejsc cennych kulturowo, przyrodniczo oraz rekreacyjnie. Niektóre z odcinków tras przebiegać będą wzdłuż głównych rzek – Wisły, Soły, Skawy oraz Rudawy. Elementy planowanej sieci miejscami stanowić będą uzupełnienie tras VeloSoła, VeloSkawa, VeloRudawa oraz połączenie z Wiślaną Trasą Rowerową. Wspólny projekt będzie komplementarny do prac prowadzonych przez Województwo Małopolskie oraz stanowić będzie kontynuację działań prowadzonych przez gminy MZ w poprzednich latach. Stworzenie i promocja wspólnego projektu turystycznego, uzupełnienie bazy infrastruktury rowerowej, stworzenie wysokiej jakości sieci dróg łączących cenne kulturowo, przyrodniczo i rekreacyjnie miejsca subregionu pozwoli na zwiększenie znaczenia turystyki rowerowej w regionie oraz przyczyni się do promowania zdrowego stylu życia i aktywnej formy wypoczynku. Projekt przyczyni się również do ochrony zasobów środowiskowych gmin – rower stanowi zeroemisyjny środek transportu, co przełoży się na jakość powietrza w zachodniej części województwa małopolskiego. Stworzenie wysokiej jakości, bezpiecznej infrastruktury rowerowej wraz z oznakowaniem (poziomym i pionowym) oraz miejscami wypoczynku przyczyni się do popularyzacji wykorzystania roweru jako codziennego środka transportu np. w drodze do pracy czy szkoły. Stworzenie wspólnego katalogu Malowniczych Tras Rowerowych Małopolski Zachodniej przyczyni się do zwiększenia ruchu turystycznego na obszarze realizacji projektu oraz zwiększenia znaczenia turystyki weekendowej w tej części Małopolski. Projekt partnerski stanie się również instrumentem wzajemnej promocji gmin oraz atrakcji Małopolski Zachodniej.

7. Wśród pomysłów zgłaszanych podczas spotkania pojawił się wątek turystycznego wykorzystania naturalnych oraz sztucznych zbiorników wodnych i rzek, których nie brakuje na terenie Małopolski Zachodniej, a które generują pokaźny ruch turystyczny, głównie w okresie letnim. Wokół zbiorników wodnych (np. jezior, zalewów) pojawia się infrastruktura finansowana m.in. ze środków unijnych. Istniejące rzeki, a także kanały (np. w Oświęcimiu czy w Brzeźnicy) dają wiele nowych możliwości w zakresie oferty turystycznej – m.in. spływy kajakowe.

8. Pozostałymi tematami podjętymi w dyskusji były m.in.:

- kwestie związane z wspólnym przygotowaniem wniosków do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w obszarze turystyki;
- poszukanie źródeł informacji o wspólnych inicjatywach pośród Lokalnych Grup Działania;
- włączenie we wspólnę przedsięwzięcia promocji turystycznej lokalnych przedsiębiorców;
- ewentualna budowa strategii rozwoju turystyki dla Małopolski Zachodniej lub strategii branżowych, np. strategii w oparciu o sieć ścieżek rowerowych;
- wykorzystanie doświadczenia niektórych gmin (np. Zatora) w tworzeniu strategii ponadlokalnych.

PODSUMOWANIE

Zarząd Stowarzyszenia Powiatów, Miast i Gmin *Forum Małopolski Zachodniej* określi kierunki dalszych działań związanych z wprowadzeniem konkretnych projektów dotyczących rozwoju i promocji turystyki w Małopolsce Zachodniej.